

ትሕዝቶታት

1) መንእሰይ ትግራይ ናብ ማእቶት ምውፋርን ልምዓትን ምኽረ-ሓሳብ

2) ናይ ኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ተርእዮ ዘንፀባርቕ ኣገደስቲ ዛዕባታት

'ናይ ትግራይ ታሪኻዊ ሸኽምን መፃኢ ዕድልን'

ገላውዴዎስ ኣርኣያ ዶ/ር

4) ቅድሚ ፍትሕ ልዝብ፣ ነገር ምእንታ ክልዝብ

ሓንቲ ክልል፣ ሃገር ናይ ምኳን ሕቶ ንምንታይ ተልዕል?

ዳዊት ሀይለ፡ ምሁር ስነ-ቕጥር፡ ንሪኢ ቶኽም dawith1972@gmail.com

5) ብዕራይ ናብ ዘበለ የብል... (2ይ ክፋል)

አምበስ ተወልደ

6) ምኽሪ ሓሳባት ንልምዓት ባህላዊ ሓድግታትን ትግራይ

ብኣሉላ ተስፋይ

7) ናይ ጊዜ ዶ ናይ ሰብ?!

ክብርም በርሀ

8) ብመራሒኡ ዝተከድዐት ሕብረት ሲቭየት

ሳሙኤል ኪዳነ

9) ብዛዕባ በዝሒ ፀቕጢ ደም

ዶ/ር ኣብርሃ ሃይሉ

ፖለቲካዊ ተርእዮ ኢትዮጵያ ዘንፀባርቕ ኣገደስቲ ዛዕባታት ናይ ትግራይ ታሪኻዊ ዘንፀባርቕ ዕድልን

ናይ ጊዜ ዶ ናይ ሰብ?!

ክብርም በርሀ

መንእሰይ ትግራይ ናብ ማእቶት ምውፋርን ልምዓትን ምኽረ-ሓሳብ

ግ/ጅነራል ከንፈ ዳኘው

ስጦም ሓድነት ኣብ መኸተ ኩሎም ተባብኦታት!

”እንተስ ካብ ሱብ እንተስ ካብ ተፈጥሮ
ዝመፀ ሸግር ገጠምና ክንሰግሮ”
ኣብርሃም ኣፈወርቂ

ብሱም ኢህወዴግ ከምብዋዛ ስልጣን ፊደራል መንግስቲ ዝተዛዘ ጉጂሊ ንትግራይና ብቐይናን ዓይኒ ራኡ ገተባብኦታ ኣሕሊፉ ንምሃብን እንተኸኢሉ ድማ ባዕሉ ውን ከጥቅዕን ትግሃቱ ዘርአዩ ካብታ ስልጣን ዝተዛዘላ ፅባሕ እያ።

ተባብኦታት ብምምካት ልዑል ልምዲ፣ ተሞኩሮን ዓቕምን ዘለዎ ህዝብና ግና እቲ ሓይሊ መን ምዃኑ ንምፍላጥ ውን ግዜ ስለ ዘይወሰደሉ ከይውግሉ ከይሓይረ ዘለውዎ ሕታቶታት ኩሎም ድሕሪ ሃለዎታይ እዩም ኢሉ ኣብ ሓንቲ ፅላል ዓሲሉ ብገብኡትን ትግሃትን እናነጠፈ ኣብዘለውዎ እናምከናም ይርከቡ። ብኹሎም ኣንፈታት ምስ ኩሎም ፀረ ህዝብናን ቃልሰናን ዝኾኑ ሓይልታት እናተማኸረ ትግራይና ንምምብርካኽ ዝተሃቀነ ፅዑፅ ስራሕ ንፁሃት ተጋሩ ካብ ምእሳረን ካብ ናይ ሚዲያ ታህዲድን ከዘልል ኣይከኣለን፣ ብፍላይ እቲ ምእሳር ከጋጥም ዘይነበሮ እኳ እንተኾነ ፣ ህዝብና ንፁሃት ደቀይ ተኣሲሮምኒ ኢሉ እነኣረገን ንከፍትሕ እናተገብሩኹን እንተትራኦ ድማ ዘሕብንን ተስፋ ዘሰንቐን ይኾኑ።

ኣብ ከምዚ ዝበለ ኩነታት ህዝብና ከም ሓደ ኣካል ሓድነቱ ኣጠንኪሩ ጥራይ ዘይኮነስ ትኩር ኮይኑ ነቐሉ ዓዲን መራሕቲን ተጋደልቲን ካብ ዝኾነ ተባብኦ ንምሕላው ዘርአዩ መስደምም ፅንዖት ታሪኽ ዘይርስዎ ኮይኑ፣ ብፍላይ ድማ መንእሲይ ትግራይ ዝገብር ዘሎ ኩላመዳያዊ ንጥፊት ግን እዙይ ኣልካ ንክትገልጹን ንክተመስግኖን ውን ቃላት እትሰእነሉ ኩነት እዩ።

ትግራይ ዓዲ ካብ ሱብ ስራሕን ተፈጥረኣዊን ተባብኦታት ንምክልኻል ዘርአዩ ዘሎ ወሰን ኣልቦ ትግሃትን ምንቅስቓስን ብዛ ናይ ለመሂቕን ናይ ኣንበጣ ኣጋጣሚ እኳ እንተራኢናያ ፣ ዝኾነ ኣካል ዓውዲት ከይገበረሉ፣ ናይ ዝኾነ ኣካል ሓጠንን ደገፍን ከይተፀበዩ ብተናፀልን ብውዳብን ኮቴቱ ንሱብ ፍጥረት ዘገረመ ተግባር ፈጺመ።

ዓድኻ እንትትህሉ ኢኻ ትህሉ፣ ዓድኻ እንትትክበር ኢኻ ትክበር፣ ህልውናኻን ኩብርኻን፣ ማቻኻን ክፋእኻን ምስ ህዝብኻ እዩ ዝተበል ቅኑዕን ህዝባዊን ኣተሓሳስባ ብዝገባእ ከምዝገጠቐ ብተግባር ዘረጋገፀ መንእሲይ ትግራይ ፣ ንትግራይና ናብ ልዕል ዝበለ ዝበለፀ ንምብራኽ ተግባራዊ ድልውነቱ ስለዘርአዩና ዓብይ ዓቕምን ብሩህ ተስፋን ከምዘለና ዘረጋገፀ እዩ።

ንዚ ከምዙይ ዝበለ ምንቅስቓስ ንቲ ጠቕላላ ህዝብና ከም ዓዲ ናብ ካለኣ ዝበለፀን ቀጻሊን ሃዋህው ምፍጣር ክንጥቀመሉ እቲ ዕድል ከየምልጥ ህራሰ ሲኢና ክንሕልምን ክንጥቀመሉን ኣለና። ኣብዛ ፈተና ዝበዘኣ እዋን መንእሲይ ትግራይ ከምቶም ጀጋኑ ወለዱ ኣገጻር ትግራይ ንዘዓለለ ሓይሊ ብፅንዖት እናተቐለሰ፣ ዕስሊታት እናመከተ፣ ብዓወት ዝተፀምበለ ሰላም ክህሉ ይገብር ኣሎ። እዚ ኣብ ልዕሊ ትግራይ ጥቕዓት ንምፍጻም፣ ሰላም ትግራይ ንምዝራግ፣ ፀገም ንምፍጣር፣ ትግራይ ንምጉባጥ፣ ንምውራርን ጨፍሊቕካ ንምዝእን ዓሊሙ ንዝመፅእ ዝኾነ ይኹን ተፈጥራዊ ዕስለ ገን ዕስለ-ፀላኢ ግዘ ከይሃበ ከምከቶም ዝኸኣል ፅንዖት ጥቕሚ ከምዘሎን ክንድድላዩ ዓሲሉ ንዝመፀ ዓሲሉ ዝምከት ከም ዝኾነ ንፀላእቲ ትግራይ ናይ ተግባር ትምህርቲ ዝለገሰ እዩ።

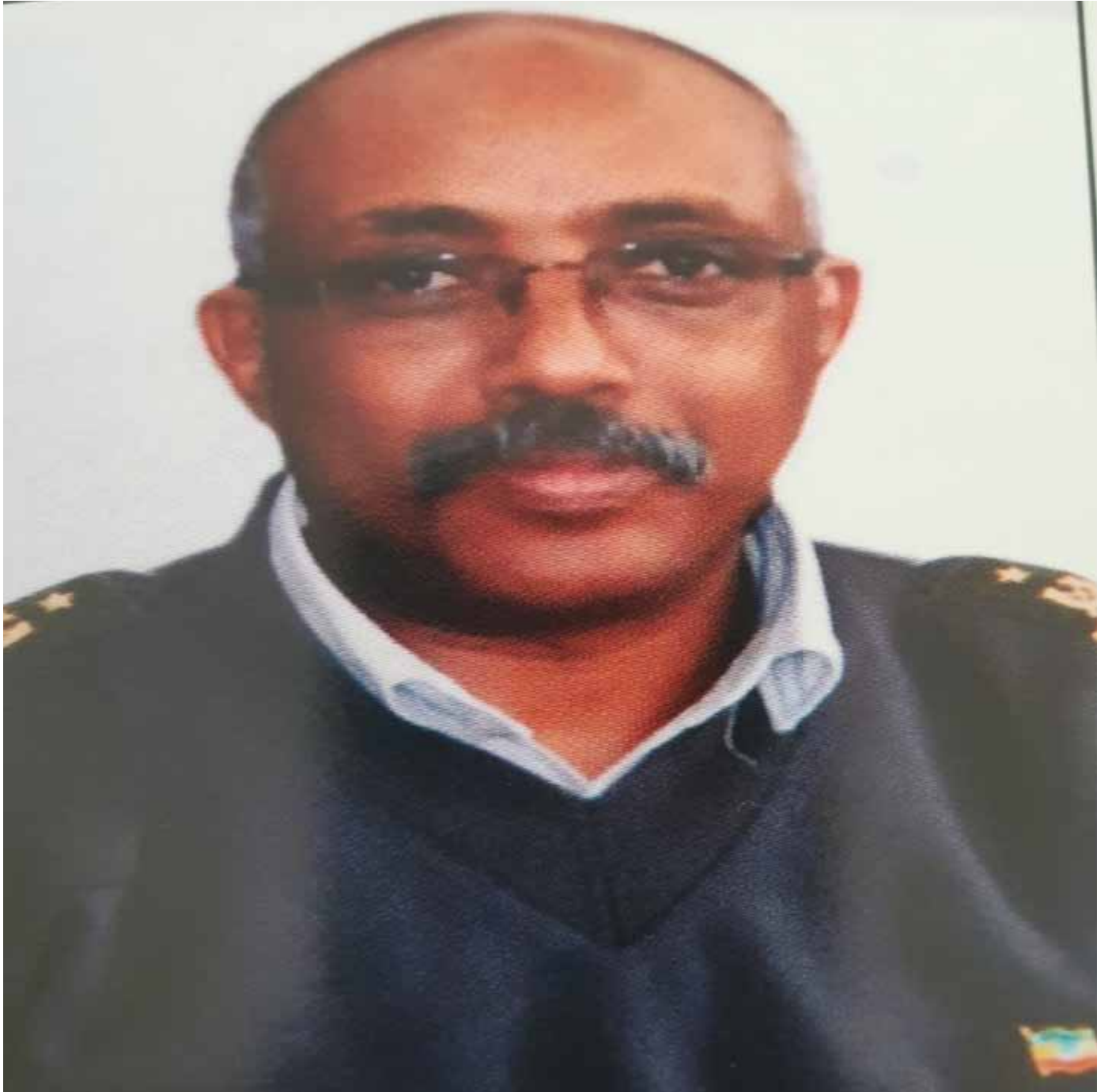
ብኸምዚ ዝበለ ፍቕሪ ዓድን ህዝብን ዝተኸሓነ መንእሲይና ትካላውነትን ስርዓትን ብዝተሓለወ መንዓዲ ውልቃዊ ሂወቱ ውን ተጠቓማይ ዝኾነሉ ዕድል ክፍጠር እንተዘይከኢሉ እቲ ክትጥቀመሉ ትክክል ዕድል የምልጠካ ጥራይ ዘይኮነስ መምለሲ ዘይብሉ ሕንፍሽፍሽ እውን ክኸትል ስለዝኸኣል እዚ ውን ህራሰ ክኸልእና ዝግበእ ጉዳይ እዩ። ዕድል ስራሕን ተጠቓምነትን መንእሲይና ኣብዚ እዋን እዙይ እዩ ልዕሊ ኹሉ ነገር ከተሓሳስበና ዘለዎ። መንእሲይ ከመይ ኢሉ እዩ ብዝተወደበን ብተናፀልን ናብ ልምዕትን ኢኮንምዩዎ ተጠቓምነትን ዝኣቱ? ኣብ ትግራይ እንታይ ዕድላት እዩም ዘለዉ? ብኸመይ ንጠቕመሎም? ኣንዳበልና ፅባሕ ዘይኮነስ ሓዚ ምስ መንእሲይና እናተማየጥና ክንቀላቀስ ይግብእና። እዙይ ብዋናነት ናይ መንግስቲ ሓላፍነት እኳ እንተኾነ ግን ድማ ንመንግስቲ ጥራይ ዝሕደግ ውራይ ኣይኮነን፣ መንእሲይና ባዕሉ ከይተፀበዩ፣ ከይቐረጸረመ ብድድ ኢሉ ስጉምታት ምውሳድ ክኸኣል ኣለዎ። ኩሉ ኣካል እውን እዚ ጉዳይ ዋኒይይ እዩ ኢሉ ክተግህሉ ይግባእ።

ኩሉ ንገበር ምንቅስቓስ ትካላውነትን ስርዓትን ዝኸበረ፣ ተደጋጋፊን ተመላላኢን ክኸውን ይግባእ። ንመንእሲይና ዘለና ኩብርን ምስጋናን ብዕድል ስራሕን ተጠቓማይነትን ክንገልፀሉ ድማ ይግባእ።

ማንጂንግ ዳይሬክተር
ጌታቸው ኣረጋዊ
ኣድራሻ:-
+251 911 05 77 47
E-Mail:
gechuwurayna@gmail.com
or
gechdwet@yahoo.com

ዓምደኛታት
ዶር ተ/ብርሃን ወ/ኣረጋይ
ዶር ገ/መድህን ሮምግ
ዳዊት ሃይለ
ዶ/ር ኣርኢያ ኣብርሃ
ኣምበስ ተወልደ
ግርማይ በረሀ

መፅሕፍት ውራይና ማሕበራዊ፣
ኢኮኖሚያዊውን
ፓለቲካውን ዛዕባታት
እትድህስስ ወርሓዊት
መፅሕፍት ውልቀ እያ።

መንእሰይ ትግራይ ናብ ማእቶት ምውፋርን ልምዓትን፡ ብኸመይ? ምክረ-ሓሳብ

ካብ ተጋዳላይ ክንፈ ዳኘው (ሜ/ጀነራል)

ናይ'ዚ ፅሑፍ እዙይ ዕላማ መንእሰይ ትግራይ ናብ ማእቶት ብምእታው ምጣነ ሃፍታዊ ግስጋስና ምስላጥን ምንሃርን ዝክእሉሉ ቀሊል ኣገባብ ምቕራብ እዩ። ኣብ ክሊ እቲ ልምዓታዊ ኣንፈትና ኮይንና ዝርዝር ክብሃሉ ዝኸእሉ ናይ ምጣነሃፍታዊ ዓውድታትን ንቲ መንእሰይ ዘዕንቅፍዎ ማሕለኻታት ምግላህ ዝኸእሉ ስልታት ዝሓውስ ተግባራዊ ኣግባባት ምሕባር እዩ።

መንእሰይ ናብ ማእቶት ክወፍር ምግባር ዓብዩ ኣገዳስነት ዘለዎ ስለሙኻኑ ኩሉ ዝስማምዑሉ ሓሳብ እዩ። ግን ድማ “መንእሰይ ብንጥፈትን ብግምባር ቀዳምነትን ዘካይዶ ማእቶት ክኸውን

ኣለዎ” ኣብ ዝብል ሓሳብ ልምዓታውያን ጥራሕ እዮም ዝስማምዑ። ብንጥፈትን ብግምባር ቀዳምነትን ናይ ምንጣፍ ጉዳይ፣ ናይ ናውቲ ማእቶት ዋጋነት፣ ናይ ስነ-ማእቶት ዋጋነት ሕቶ ድማ እዩ። ካብ'ዚ ሓፈሻዊ ኣረዳድኣ ብዝያዳ ድማ ተግባራዊ ብዝኾነ ነጥቢ ክንራኦ ክለና ትግራይ ብሚልዮናት ዝቐፀር መንእሰይ ዘለዎ ህዝቢ እዩ። እዚ ብሚልዮናት ዝቐፀር ወለዶ ብቐፀጥታ ናብ ማእቶትን ምስ ማእቶት ዝተዋደደ ግልጋሎትን ኣንትወፍር ክስዕብ ዝኸእል ናይ ምጣነ ሃፍቲ ማዕበል ምግማት ዘፀግም እዩ። እንኮላይ እቲ ምጣነ ሃፍቲ ዘስዕቦ ረስኒ/over

heating/ ከመይ ይመሳራረ ዝብል ሕቶ ዘልዕል እዩ። ከንድዙይ ዝኣክል ሃፍቲ ሰብ ናብ ማእቶት ኣብ እዮኑ እንተዘይወፊሩ ከዓ ብኣንጻሩ ምጣነ-ሃፍቲ ዘይምምዕባሉ ጥራሕ ከይኮነ እቲ ወለዶ ግዳይ ብዙሓት ጠንቅታትን ሳብሮናትን ከኾን ከምዝኸእል ኩልና እንርድኡ መተሓሳስቢ ብድሆ እዩ። ስለዝኾነ ድማ እዚ ሕቶ እዙይ ካብ'ቲ ልሙድ ናይ 'ዕዳጋ ኩሉ ዓይነት መፍትሒ የምፅእ' ዝብል ኣጠማምታ ፈንገት ኢልና ከንዝትየሉን ብዙሕ ግዘ ከየባኸንና ተግባር ከንጅምርን ዘበረታትዐና ጉዳይ ይኾን ኣሎ።

ኣብ ክልልና ምምዕባልን ቁፅሪ ምውሳኸን ዘርእያ ዘለዎ ብፍላይ ድማ ናይ መሰረተ-ልምዓት መንግስታዊ ፕሮጀክትታት ዝዘፍ ናይ መንእሰይ ሓይሊ ከውፍራ ከምዝኸእለ እሙን እዩ። ናይ ፕሮጀክትታት ምትግባር ዓቕምና ወያኔን ህዝባውን መንነቱ እናመለሰ ናብ ንቡር ሃዲዱ ምእታው እንትኸእል ደማ ብጣዕሚ ብዙሓት ፕሮጀክትታት ናብ ምሕንጻዕን ምክያድን ከብጻሕ ከሎ እቲ መጠን ዝወፈር መንእሰይ ብዙሕ ከኾውን ከምዝኸእል ኣየጠራጥርን። እዙይ ኣብ ግምት ኣእቲኻ ግን ሃጥ እንተበለ ኣማኢት ኣሸሓት መንእሰይ እዩ ከወፈር ዝኸእል።

ምስ ናይ መንግስቲ ፕሮጀክትታት ዘወፍሩ መንእሰይ ጎናጎኒ ናይ ሰብ ውልቀ ሃፍቲ መዋዕለንግይ ቀጥታ ናይ ደገ ኢንቨስትመንት እናዓበየን እናስፍሐን ከምዝኸኩሩ ርግፅኛ ምጂን ይክኣል። እዚ ናይ ውልቀ ሰብ ሃፍቲ መዋዕለ ንዋይ መንግስቲ ብፕሮጀክትታቱ ኣቢሉ ካብ ዘወፍሩን ስራሕ ዕድልን ዝተዓገፀፈ ሓይሊ ሰብ ከሕዝ ከምዝኸእል እውን እሙን እዩ። ኮይኑ ግን ብሚልዮናት ዝኾፀር መንእሰይ ዘውፍር ኣይኾንን። ኣብ ርእሲ እዙይ ካብ ኣብ ሰብ ውልቀ ሃፍቲ ተቐጂሩ ዝሰርሕ ሓይሊ ሰብ እናበሰለ ናብቲ ልዑል ክእለት ዝመጥኽን ተኸእሎታቱ ፀንቂቕ ብኸእለ እ ኣገባብ ክሰርሕ ዝደልይን ካብ ስራሕ ክወፅእ ዝግደድን /market drop-out/ እናንገፈለ ዝኸፀል ሃፍቲ ሰብ ክህሉ እዩ። ስለዝኾነ ድማ ዝዘፍ መጠን ዘለዎ መንእሰይ ስራሕ ዝደልይን ስራሕ ዝፈትሐን ኮይኑ ከይኸፀል ካብ ብሕዚኡ ከንሓስበሉ ይግባእ። ካብ'ዙይ ንላዕሊ ግን ሕዚ ብጭቡጡ ብቁፅሪ ምግላፁ ኣፀጋሚ ዝኾነ ዝዘፍ ሓይሊ ኣብ ማእቶት የለን። ብወድዓውነቱ ድማ ንፍትው ናይ ዕዳጋ ሕግታት እንተተገዲፉ ዓብዩ ከላራን ዕዳጋ ዘውደቐ /market drop-out/ ምጂኑ ምልክታት ንርኢ ኣለና። እዚ ዘተሓሳስብ ብድሆ እዙይ እንታይ ንግበር? ከመይ ነውቶ ዝብል ሕቶ ክነልዕል ይጠልበና ኣሎ።

ናይ ስራሕ ዕድል ምፍጣር ሕቶ ተቐጂሩ ክሰርሕ ካብ ምግባር ሓሊፉ ወናኒ ናውቲ ማእቶትን ስነ-ማእቶትን ክኾውን ክሳብ ምግባር ዝኸይድ ኣምር ምስ ምጂኑ ኣብ እንታይን ብኸመይን

ኢና እዙይ ክነውቶ እንኸእል ዝብል ሕቶ እውን ደገምና ደጋጊምና ክነልዕሎ ዝግባእ ጉዳይ እዩ። ህዝቢ ብሓፈሻ መንእሰይ ድማ ብፍላይ፤ ኣብ ሃፍቲ ምፍጣር ከወፈር፤ ስለዝኾነ ድማ ወናኒ ስነ-ማእቶትን ናውትን ኮይኑ ከፍርይ ብኸመይ ኢና ክነውቶ እንኸእል ዝብል ሕቶ ደገምና ክነልዕሎ ዝግባእ ጉዳይና እዩ።

ብመንፅር እዙይ እቲ ኣብዝሓ መንእሰይ ወለዶ ብቐዳምነት ከወፈረሉን ክሰርሐሉን ዝግባእ ምጣነሃፍቲ ሕርሻ እዩ። ካልኣይ ከወፈረሉ ዝግባእ ማእቶትን ስራሕን ድማ ማኑፋክቸሪንግ እዩ። ሳልሳይ ጨንፈር ስራሕ ድማ ኣብ'ቲ ሕርሻን ማኑፋክቸሪንግን ዝተመሰረተ ንግድን ግልጋሎትን እዩ።

መንእሰይ ኣብ ሕርሻ ከም ቀዳማይ ወፍሩ ክርእ ኣለዎ ከብሃል ከሎ እተን ዘለዎና ገራሁ ዳግም ብምሸንሻን ኣቢልካ ዝካየድ ኣይኮነን። የግዳስ ዛጊድ ኣብዘይሕረስ ዝብሃል

**መንግስቲ
ብመሓውራቱ
ንቲ ናይ
ማእቶት መርበብ
ክመርሐ፣
ክበራትዖ፣
ማሕለኻታቱ
እናነፀረ
መፍትሕታት
ክቕምጥ እቶም
መፍትሕታት
ናይ ምጣነሃፍትና
ስርዓት ክኾኑ...**

መሬት ዝካየድ ማሕረስ እዩ። ብጭቡጥ መግለጺ ኣብ ጉባታት፣ ኣብ ከውሒ ዝበዝሐ ከባብታት፣ ኣብ ሕዛእቲ፣ ኣብ ናይ ከተማ ቦታ፣ ኣብዘይደሙዕ መሬት፣ እንኮላይ ኣብ መንበሪ ዝውድን መረባታትን ክካየድ ዝኸእል ናይ ሕርሻ ምጣነ ሃፍቲ ስራሕቲ ማለት እዩ።

ኣብ'ዞም ዝጠቐስናዮም ቦታታት ክካየዱ ዝኸእሉን ዝግብኡምን ናይ ሕርሻ ማእቶት ስራሕቲ ብጣዕሚ ብዙሓት እዮም። እቶም ንሕዚ ኣገደስቲ እንብሎም ከዓ ንህቢ ምንሃብ፣ ደርሁ ምርባሕ፣ ጤለበጊ ምርባሕ፣ ቀለብ እንሰሳ ምስንዳው፣ ከፍቲ ምህግር፣ ኣስምልቲ ምብቋል፣ ፀባ ከፍቲ ምርባሕ፣ ናይ ምግቢ ፕሮሰሲንግ፣ ባዮ ፕሮሰሲንግ፣ ተኸልታት ምርባሕ እዮም። ኩሎም እዚኦም ብትኹል ሕርሻ/Vertical agriculture/ ዝተዓገፀ ናይ ቦታ ኣጠቓቕማን ናይ ሓይሊ ሰብ ሰለጤንን ብምብርካት ዓብዩ ማእቶታውነት ክነምዘግበሎም ንኸእል ኢና። ንዝተወሰነ ግዜ ግን ትኹል ሕርሻ ኣይንጅምሮን ኣብቲ ልሙድ መሬት ዝሓዘ ንስራሕ ብዝብል ክንኣትዎ ይግባእ። እዙይ ከምዘለዎ ኮይኑ ኩሎም እዚኦም ብኣልማሚት ምእታው ንምትግባር ኣፀጋሚ ስለዝኾነ ንመጀመሪ ዝኾኑ ክልተ ሰለስተ መሪፅና ክንኣቱ ይግባእ። ብዙይ ንኺድ እንተይልና ንኣብነት ኣብ ሓይ ዝተሓርየ ቦታ ንህቢ ምንሃብን ደርሁ ምርባሕን ጥራሕ ክንመርፅ ንኸእል። እቲ ስነ-ህይወታዊ ምምግባር/symbiosis/ ክህበና ዝኸእል ተመጋጋቢ ዓወት እናተግበርናዮ ከምእንቕፅል ኣብ ግምት ብምእታው ብዘን ክልተ ዓውድታት ማእቶት ኣማእት ኣሸሓት መናእሰይ ኣብ ጎባታት ክሓኸኹን ኣብ መረብኣምን ኣብ ዝተመረፀ ቦታታት ናይ ከተማታት ናብ ማእቶት ክኣትዉን ምግባር ይክኣልን ኣብ መስርሕ ዘጋጥሙ ማሕለኻታት ብምፍታሕ ናብ ዓወት ምብጻሕ ይግባእን።

እዙይ ንምዕዋት ቅድሚ ቀዳድም ምስ መናእሰይ ምትእምማን መሰረታዊ ክኾውን እዩ። ርግፅ ካብ'ቲ መንእሰይ ወለዶ ብዝደዳ ምስ ኣብ በቢደረጃኡ ዘሎ ኣመራርሓን ሓላፍን ምርድዳእን ምትእምማንን ምብጻሕ ዝልዓለ ጉዳይ ክኾውን ይኸእል እዩ። ብፍላይ ድማ ብሕርሻ ኣቢልካ ምጣነሃፍታዊ ግስጋሰ ምምጻእ ኣመልኡቱ ዘሎ ኣረዳድኣ ብቐሊሉ ቅቡል ዝግበር ዘይከኾውን ይኸእል እዩ። እዮ ኸዓ ኣብ ፀቢብን ዘይሕረስን መሬት ማዕበል ናይ መንእሰይ ኣውፊርካ ማዕበል ናይ ምጣነሃፍቲ ከመፅእ ይኸእል እዩ ዝብል እምነት ምጭባጥ ብቐሊሉ ዝርከብ ኣይኾንን። ካብ'ዙይ ሓሊፉ ናብ ኢንዱስትሪያል ምጣነሃፍቲ

ከንስጋር ኢና ከብሃል ከሎ ሕርሻ ባዕሉ ኢንዱስትሪያል ምጣነሃፍቲ ክፍን ከምዝኸለል ከምዝግባእን ዘይተጨበጠ ኣምራዊ ጋግ እውን ስለዝጸንሐ እዚ ጋግ እዙይ ምስ ምስግጋር ግቡእ ትኹረት ክውሃቦ ዝግባእ ናይ ምርድዳእን ምትእምማንን መድረኽ ክህሉ ይግባእ። እዚ መናእሰይ ኣብ ፀብብትን ዘይሕረስን መሬት ኣዋፊርካ ዝካየድ ናይ ማሕረስ ምጣነሃፍታዊ ወፍሪ ንግዚኡ ሽግር ንምትንፋስ ከይኮነ፣ ኣብ ናይ ህዝቢ ትግራይ ሞብቆላዊ ተኸእሎ ዝምስረት ፍሉይነትና ናብ ምጣነሃፍታዊ ብልጢ ዘሰጋገር፣ ንኣምላይን ስነ-ህይወታውን ምጣነሃፍቲ ቀንዲ ቁምነገሩ ዝኾነ ንዘልለም ውሕስነትና እንስርተሉ ወያነ ምዃኑ ብዝግባእ ምርዳእ ዝጠልብ እዩ። ኣብቲ መሪሕነትን ጠርናፍን ዘሎ ኣረዳድኦ ብምስትኸኻል ናብቲ መንእሰይ ግቡእ ኣረዳድኦን ኣተሓሳስባን ክሰጋገር ምግባር ብዘሕ ፈታኒ ኣይኾንን። ኮይኑ ግን ክልቲኡ ተመጋጋብን ተደጋጋፍን ብምዃኑ ክዓ ኣብ በቢደረጃኡ ዘሎ ሓላፍን ናይ መናእሰይ ስራሕን ተጣሚሩ/ተቐናጅዩ/ ዝኸደሉ ዕድል ኣሎ።

ኣብክለ እዚ ኣረዳድኦን ኣተሓሳስባን ምስትኸኻል መናእሰይ ናይ ማእቶት ኣክሲዮናት ብፍላይ ድማ ናይ'ዘን ዝጠቐስናየን ናይ ሕርሻ ዓውደ ስራሕ ኣክሲዮናት ከጣይሹ ምግባር የድልየና።

እቲ ቅድም ኢልና ዘልዕልናዮ ናይ ኣተሓሳስባን ኣረዳድኦን ሕቶ ከምዘለዎ ኾይኑ ናይ መናእሰይ ናይ ማእቶት ኣክሲዮናት ምስ ምጥያሽ ሓቢሩ ክመፁ ዝኸእሉ ማሕረኻታት ምፍታሕ ክድሊ እዩ። እቲ ሓደ ማሕረኻ እቶም ዝፀንሑ ኣሰራርሓታትን ሕግታትን ከመይ ይስተኻኸሉ? ክስተኻኸሉ ይግባእ ዶ? ክሳብ ዝስተኻኸሉ ብቶም ሕግታት ተገዚእኻን ተጠርኒፍካን ምፅናን ግድን ኮይኑ፣ ንምስትኸኻልን ምትዕርፊይን ዝውሃቦ ግምት ግቡእ ድዩ? ህዝባዊ ረብሓ ዝልዓለ ጌርካ ሕግን ኣሰራርሓን ንህዝባዊ ረብሓ ዘገልግሉ ንህዝባዊ ረብሓ ተገዛእቲ ክኾኑ ዝግብእም ኣብዝብል መትከል ፅኑዕ ዘይምዃን፣ ጥርናፈን ናይ ሕገ ተገዛእትን ነፍሰ ነብሲ ወክፉ ግቡእ እምበር ኣብ ሕግን ኣሰራርሓን ፍሉይ ኣምልኽ ንምሃብ ከምዘይኮነ ቅቡል ዝገብር ኣካይዳ ስለዝጎድል መናእሰይ ብሰንኪ ደቀቕትን በቢእቶ- ብዕለ ክስተኻኸሉ ዝግብእም ኣሰራርሓታት ናብ ስራሕ ልምዓት ከይኣትው ዕንቅፋት ክኸውን ይኸእል እዩ። ካልኣይ ዕንቅፋት ክኸውን ዝኸእል ናይ ጠርናፍቲ ምግባርነትን ናይቲ ስራሕ ደላዩ ተፀባይነትን እዮም። እዚእም ክልቲአም እናተመጋገቡ ዘስዕብዎ ዕንቅፋት ቀሊል ኣይኾንን።

ኣብ'ዘም ዛዕባታት እዚእም ዘድሊ መስተኻኸሊ ስራሕ እናሰራሕኻ እቲ ብበዝሒ መንእሰይ ናብ ማእቶት ምውፋር ብባዕሉ ዝፈጥሮ ምድንጋርን ሕውስውስን እውን ግቡእ ኣመራርሓ ዝጠልብ ክኾን እዩ። ብሚልዮናት ዝቐፀር መንእሰይ ብኣልማሚትን ብሓደ ግዘን ናብ ማእቶት ከዘምት ምግባር ኣይክኣልን። በቢንኡሽተን ብቐፃልነትን ናብቲ ማእቶት ክኣትው ምግባር ግን ዝበለፀን ዝክኣልን እዩ። ስለዝኾነ ድማ ኣብ ነብሲ ወክፍ ዓውደ ማእቶት ነቐደም መርኣያ/sample/ ክኾኑ ዝኸእሉን ከም መፈተኒ ዘገልግሉን/ pilot project/ ኣብ ዝተመረፁ ክባቢታት ናብ ስራሕን ናብ ማእቶትን ክኣትው ምግባር ከም ሓደ ኣገባብ ክንሰርሐሉ ይግባእ። ኣብ'ዚ ኣገባብ እዙይ እቶም መርኣያን መፈተንን ዝኾኑ መናእሰይን ክባቢታትን ኣብ ዓወት ክሳብ ዝበፀሑ እቶም ካልኣት መናእሰይን ክባቢታትን ክፅበዩ ኣለዎም ማለት ኣይኮነን። እቲ ስራሕን ዘዋፀኑን በቢደረጃኡ ዘሎ ኣመራርሓ ካብቶም መርኣያታት ትምህርትን ጌጋታትን እናቐመረ ናብቶም ካልኣት

ክባባት ክሳብ ዝገበረ እቶም ካልኣት እግሪ እግሪ እቶም መርኣያታት ክሰዕቡ ምግባር እዩ። ኣብ መርኣያ ዝድረኽ ኣካይዳ ካብ ሕድሕድ ተግባር እግሪ እግሪ እናሰግብካ ትምህርቲ ምቕሳም እውንዩ። ኣብ ርእሲ እዙይ ኩሎም መናእሰይ ብንኡሽተይ ወጢኖም ብቐፃልነት እናዓበዩ ዝኸደ መዋዕለ ንዋይ ክትልምን ክትግብርን ብዝገብር መንገዲ ከካየድ ኣለዎ። እዙይ ማለት እቲ መርኣያ ባዕሉ እውን ካብ ናይ ባዕሉ መርኣያን መፈተንን ተበጊሱ ብቐፃልነት እናዓበዩ ዝኸደ ግዚፈትን ዓይነትን መዋዕለንዎይ ክሓስብን ክትልምን ክትግብርን ኣለዎ ማለት እዩ። እዚ ኣገባብ እዙይ ብጭቡጥ ኣብነት ክንሪኦ ንኸእል ኢና። ብደቀቕትን ኣናእኸቱን መጠን ደርሆ ምርባሕ እዩ እቲ ኣብነትና። ሓደ ሽሕ ደርሆ ኣብ ሓደ ፅላል ምርባሕ እቲ ምጣነሃፍታዊ መዋፃኣይነት እዩ ኢልና ንበገስ። ኮይኑ ግን ሓደ ሽሕ ደርሆ ንምርባሕ ግዚፈተ መጠን መሰረተልምዓት፣ ቀለብ፣ ክንክንን ሕክምናን፣ ናይ'ዙይ ድምር ድማ ግዚፈተ ካፒታል ንቶም ገንዘብ ዘይብሎም ግን ድማ ሸቕልን ፍልጠትን ዘለዎም ከቢድ ክኸኖም እዩ። ኣብ ልዕሊ እዙይ ድማ ከም ጀመርቲ መጠን ንሓደ ሽሕ ደርሆን መሰረተልምዓቱን ዘድልይ ናይ ምሕደራ ዓቕምን ውዳብን ከቢድ ክኾን እዩ። ዝተማልኦ መሰረተ ልምዓትን ገንዘብን እንትህሉ እኳ ምሕደርኡ ከቢድ ምዃኑ ጋህዲ እዩ። ምሕደራ ድማ ናይ ሰብ፣ ናይ ገንዘብ፣ ናይ ዕዳጋ፣ ናይ ተን ደራሲ ባዕለን ክትትልን ሽግር ምፍታሕን ምምሃዝን ዘጠቓልል ጥብብ እዩ። ስለዝኾነ ድማ ከምዙይ ዝኣመሰለ ብድሆን ባህሪያዊ ናይ ምዕባለ ጉዕዞን ምስጋር ዝክኣል ብማዕባላይ መዋዕለንዎይ / progressive investment/ ምትእምማን ምትግባርን ኣቢሉ እዩ። እዚ ማዕባላይ መዋዕለ ንዋይ ዝብሃል ኣምር ብጭቡጥ ኣብነት ንምግላፅ ሓደ ሽሕ ደርሆ ዘፍርይን ዝሸጥን ብርኪ ንምብባሕ ብዓሰርተ ደርሆ ምጅማር፣ ኣብ ምሕደራ ዓሰርተ ደርሆ ግቡእ ትምህርቲ እናወሰድካ ናብ ሚኢቲ፣ ካብ ሚኢቲ ናብ ክልተ ሚኢቲ፣ ካብ ክልተ ሚኢቲ ናብ ሓሙሽተ ሚኢቲ ኢልካ ድማ ናብ ሽሕ ምብባሕ ብዝብል ክንርድኦ ይግባእ።

በዚ ማዕባላይ ኣገባብ እዙይ መሰረተ እቲ ኣብዝሓ መንእሰይ ብቶም መርኣያ መናእሰይ እናተምሃረ ክቐፅል ምግባር፣ እቲ መርኣያ ውዳብ ናይ መንእሰይ'ውን ካብ ንኡሽተይ ኢንቨስትመንት ናብ ዝገዘፈ ኢንቨስትመንት እናማዕበለ ክግሰግስ ዝገብር፣ ዘኸእል ናይ ምዕባለ ስርዓት እዩ ማለት እውን ይክኣል።

ኮይኑ ግን እዚ ማዕባላይ ኣገባብ ምስቲ ደረቕ ኣረዳድኦ ናይ መዋፃኣይነት ይኹን ምስ ናይ ስራሕን ኢንቨስትመንትን ፍቓድ ኣወሃህቦ ዘሎ ርድኢት ዘይጠዓዓምን ኣሸባሽብ እውን ተቐባልነት ዘይህልዎን ክኾን ይኸእል እዩ። ብመንፅር መዋፃኣነት ካፒታላዊ መዋፃኣይነት ዘይብሉ ክኾን ይኸእል እዩ። ምኽንያቱ መዋፃኣነት ኣብ መጠን ግዚፈት ምጣነ/scale economy/ ዝድረኽ ቀመር እዩ ዓብላላይ ተቐባልነት ዘለዎ። ኣብ ትሕዝቶ ምጣነ/scope economy/ ይኹን ማሕበረሰባዊ ትምህርታዊ ሃፍቲ ኣብ ግምት ዘእቱ ናይ መዋፃኣነት ሓሳብ ወይከዓ ቀመር፣ ተዓብላላይን ተቐባልነት ዘይረኽበን እዩ። ኣብ ትሕዝቶ ምጣነ ክድረኽ ዝኸእል ከማና ዝበለ ልምዓታዊ ሓይሊ'ውን ኣብ ደንገርገር ስለዝጸንሐ ካብ ሓፈሻዊ ርድኢት ዘለሉ ቀመራት ናይ ባዕሉ ከዋድድ ኣይክኣለን። ቀመር ንምስንዳውን ብኡኡ ንምስራሕን ግን ኣብ ኣንፈትና ኣትኪልና ክንርድኦ

ዝግብአና ኣምር ኣሎ። ስራሕ ስኢኑ ወይከን ስራሕ ተሓሲሙ ፎቛድኡ ዝውዕል መንእሰይ ዓሰርተ ደርሁ ምስ ኣዲኡ ኮይኑ እንተዘፍሪ ዶ ይሕሽ? ወይከን ሓደ ሸሕ ደርሁ ክሳብ ዘይሓዘ ኣየዋዕኡን እሞ ፎቛድኡ እንተዘወረ ይሕሽ? ዝብል ናይ ትሕዝቶ ሕቶ ብተኸክል ምምላስ እዩ። ኪሳራን ብኸነትን/ loss and wastage/ ብመጠን እንትልካዕ ናብ መጠን ግዝፈት ዝኸድ ምዃኑ ርዱእ እዩ። ክሳራን ብኸነትን መዕነዊ ዝኸውን ግን ማሕበረሰባዊ ክሳራን ብኸነትን ክኾን ከሎ እዩ ኢልና ክንገራ ከለና እቲ ዝባኸን መንእሰይ ካብ ዝባኸን ዋላ ሓንቲ ደርሆ ኣብ መረብኡ ብምፍራይ ተንከርከር ምባል ይጀምር ናብ ዘብል መደምደምታ ምብጻሕ ኣይምኣበየናን። ሓንቲ ደርሆ ተሰኪምካ ናብ ዕዳጋ ኪድካ ሸይጥካ ንዛዕ ምምላስ ብደረቓ እንትርእይ ክሳራን ብኸነትን እዩ። ኮፍ ኢሉ ካብዝውዕል መንእሰይ ዓይነታዊ መዐቀኒ ክርእይ ከሎ ግን መኸሰባይን ትርፍን እዩ። ብመንፅር እዙይ ክርእይ ከሎ ድማ እቲ ናይ ንግድን ናይ ኢንቨስትመንት ፈቓድ ኣወሃህባ ካብ ሜካኒካልን ደረቓን ኣረዳድኣ ሓራ ወይኡ ናብ ህይወት ዘለዎ ወያይይን ህዝባውን ሓዲዱ/መንገዱ/ ክኣቱ ዝጥለበሉ እዋን እዩ ሕዚ።

ካብተን ብምጣነ ሃፍቲ ዝገሰገሳ ሃገራት ብፍላይ ድማ ካብ ኣውሮጳ ሃገራት ክንምሃሮ ዝግባእ ተግባር እንተሃሊኡ ሓደ እቲ ማዕባላይ መዋዕለንዎይ ንምክያድ ዝኸተልዎ ስርዓተ ሕገ እዩ። ካብኡ ወሲድና ንዓና ክጥዕዎ ብዝኸእል ትሕዝቶ ክነማሕይሾ ዝግብአና። ካብ ደቀቕትን ኣናእሽቱን ናብ ማእኸለዎት፣ ካብ ማእኸለዎት ድማ እንተተኸኢሉ ናብ ዓባይቲን ክበድትን ማእቶት ትካላት ንምስግጋር ዝኸተልዎ ስርዓተ ሕገ ዳርጋ ተራዲኣናዮ ኢና ምባል ይከእል። እቲ ብዝግባእ ዘይተረዳእናዮ ኣብ ክለ ደቀቕትን ኣናእሽቱን እንተኾነ ካብቲ ዝትሓተ መጠን ግዝፈት ክሳብ እቲ ዝልዓለ ብርኪ ንኸበፅሕ ዘሎ ክንክን፣ ካብ ፀገም ዝውፁሉ ኣግባብ ተግባራዊ ምግባር፣ ካብ ናይ ደገ ሸቕታትን ስነ-ማእቶትን ፀብለልታ ምክልኻል ዝምልከቱ ጉዳይት ዝሓቕፈ ስርዓተ ሕገ ዝምልከት እዩ። ብሓፂሩ ዝገለፅናዮ እማመና ድማ ዝያዳ ተዘርዚሩ ምስ ወድዓውን ጭቡጥን ኩነታትና ተዋዲዶ ኣብ ስራሕ ክውዕል ከምዝግባእ ንእምም።

ብዚ ይኹን ብዝሓበሩ ኣገባባት መናእሰይና ኣብ መረባ ገዝእምውን ስራሕ ክጀምሩ፣ ኣብ ዝርካቦም ቦታውን ክንደዝንእሱት ትንኣስ ስራሕ ክጀምሩ፣ ማእቶት ከተኣታትዉ ዘተባብዕ ስርዓት ክህልወና ኣለዎ። ንሕና ኣይክንደይ ገንዘባዊ ወይከን ርእሰማላዊ ውህላሎና ብምኸንጻፍ ርእሰማላዊ ውሳኔንነትና ንማሕበረሰባዊ ካርታልና ኣብ ሕቶ እነእቱ

ክንከውን ኣይግባእን። እቶም ካባና ንላዕሊ ርእሰማል ዘዋህሉሉ ሃገራት ፍልጠትን ክእለት ሒዙ ፀግርግር ንዝብል ሰባም ቢሮ ዘይብልካ፣ ፀሓፊት ዘይብልካ፣ ቦታ ናይ ማእቶት ዘይብልካ፣ ስራሕ ፍቓድ ኣይውሃበካን ኣይብሉን። እቶም ንፍትው ናይ ዕዳጋ ውድድር ስዲ ዝገብሩ ሃገራት ኣንቶም ተንከርከር ክብሉ ዝወሰኑ ሰብ ስራሕ መንነቶምን ኣባይ ከምዝርከቡን ድኣ ይምዝግብዎም እምበር ናይ መሰረተልምዓትን ፋይናንሳዊ መጠን ግዝፈት ከማልኡ ኣይድዕንንዎምን።

እዙይ ካብኣም ተማሂርና መንእሰይና ከም ማሕበረሰብ ኣብ መረባ ወለዱን ኣብ ሓሽርታተ ዓዲን ዋላ ተዳቢሉ ናብ ስራሕን ናብ ማእቶትን ክወፍር ኩሎም ዓይነት ኣተሓሳስባታትናን ስርዓተ ወፍርናን ክነምሓራይ ይግባእ። እቲ ወሳዘኒ ነገር እዙይ ኮይኑ ኣብ መንእሰይና ዘሎ ንንኡሽተይ ነገር ምንጻፍ፣ ንዝዚፍ ነገር ምምላኽን ምንብርካኽን ብዕቱብ ክቃለስ ክንዝትየሉን ክንመደብሉን ይግብአና። እዚ ናይ ንኡሽተይነት ፀለፍ፣ ካብ ዓብይ ዕዳጋ ዝዚፍ ህዝቢ ሕግም ናይ ርእሰማልነት ጥራሕ ዝመፀ ዘይምዃኑን ክንዝተየሉ ኣለዎ። ዝዚፍ-ዝዚፍ-ዝዚፍ ዘብል ንሰሉጥ ቅልጡፍ ተዓፃፃፊ ባህሪያት ናይ ምዕባል ዝንዕቕ

“...ዕንቅፋት ክኸውን ዝኸእል ናይ ጠርነፍቲ ሞግዚትነትን ናይ'ቲ ስራሕ ደላዩ ተፀባይነትን”

ርድኢትውን ክንዝትየሉ ይግባእ። ብዙይ ኣቢልና ኢና ኣብ ንኡሽተይ ቦታ ብንኡሽተይ ርእሰማል፣ ብውሑድ ሓይሊ ሰብ ግን ድማ ብቕልጣፊን ብናህርን ብተኸታታልነትን ማዕበላዊ ግሰጋሰ ናይ ሕርሻ ምጣነ ሃፍቲ ክነምፅእ እንኸእል። ብዚ መሰርሕ እዙይ ድማ ንኡሽተይ መዋዕለንዎዩ ኣጥርዮ ብዓል ናውቲ ማእቶት ዝኾነ ናይ ልምዓት ሰራዊት ክህልወና እዩ ዝብል እምነት ኣሎ።

መንእሰይ ኣብ ሕርሻ ማእቶት ምውፋር ኣመልኪቱ እዙይ

ካብ ተብሃለ እቲ ካልኣይ መዳይ ወፍሪ ዝምልከት ክንዝትይ። እቲ ካልኣይ መዳይ መናእሰይና ክወፍሩሉ ዝግባእ ስራሕን ማእቶትን ማኑፋክቸሪንግ ብዝብል ልሙድ ኣፀዋውዓ ዝፍለጥ ዓውዲ ማእቶት እዩ። ማኑፋክቸሪንግ ባዕሉ ድማ ኣብ ክልተ መቐፎልና ክንርእዮ ንኸእል። እቲ ሓደ ኣብ ኳዕቲ መዓድን ዝምስረት መሰረታዊ ኢንዱስትሪ/basic (Extractive) manufacturing/ እንትኾን፣ እቲ ካልኣይ ከዓ ኣቕሑት ዘፍርይ/goods manufacturing/ እዩ። እቲ ኣቕሑት ዘፍርይ ንኡስ ዓውዲውን ናውቲ ማእቶት ዘፍርይ መሳርሒታት ዘፍርይ፣ ኣቕሑት መንባብር ዘፍርይ እናበልና ክንዝርዝር ንኸእል።

ኣብዚ ዓውደ ማእቶት እዙይ መንግስቲ ከም መሪሕ ኣብ ቁልፊ መዳይት ብቐጥታ ኣትዩ ክሰርሐ ዝኸእል ከምዘለዎ ኮይኑ፣ ሰብ ውልቀ ሃፍቲ ብጠቕላላ መዋዕለንዎዩም ኣዋፊሮም ብዓሰርተ ኣሸሓት ዝቐፀር መንእሰይ ክሰርሐ ከምዝኸእልን ከምዝግባእን እሙን እዩ። እቲ ዛጊድ እናተሳሰዩ ዝመፀ ናይ ሰብ ውልቀ ሃፍቲ መዋዕለንዎይ ዝበለፀ ምቕውነት ከተኣናግዶ ብምግባር ብቐፃልነት ከዓብይን ብኡ ልክዕ መጠነ ሰፊሕ መንእሰይ ናብ ዕዮ ክእቱ ከምዝኸእል ምትእምማን ይከእል። ኮይኑ ግን ብኣማእት ኣሸሓት መናእሰይ ክሰርሕን ሰብ ግንነት ናውቲ ትካላት ክሃንፀልና ዝኸእልን ናይ ደቀቕትን ኣናእሽቱን ማኑፋክቸሪንግ ኢንዱስትሪ ሙኪኑ ናይ ልምዓት ኣንፈታትና ግልፂ ጌይሮሙልናስ ብተግባር ምርኣይ ጀሚርና ኣለና።

ሰብ ውልቀ ሃፍቲ ዝምስርትዎም ትካላት ማእቶት ማእኸለዎትን ዓባይትን ምስሙኪኖም እቶም ትካላት ማእቶት ክሳብ ዝጀምሩ፣ ምስጀመሩ ድማ ብሙሉእ ዓቕሞም ምፍራይ ክሳብ ዝኸእሉ፣ ብሙሉእ ዓቕሞም ምፍራይ ምስክኣሉ ከዓ ኣብ ዕዳጋ ዝገጥምም ሸርሕን ውድድርን ክሰግሩ ዝኸእሎም ናይ ፍርያትን መሸጣን ተዓፃፃፍነት ክሳብ ዝመልኩ ክንዲ መጠነ ግዝፈቶም ዝኣክል ሓይሊ ሰብ ዘዕይዩ

አይኮኑን። ብዙ መሰረት ብሓደ ገፅ ከም ደቀቅትን አናገሸቱን ንጠላብ መርከብቲ፣ ንተለዋዋጥነት ዕዳጋ ተግግፍቲ አይኮኑን። አገዳሲነትን አድላይነትን ናይ ዝም ማእኸለዎትን ዓቢይትን መተካእታ ዘይብሉ ምዃኑ ጋህዲ ኮይኑ ከንዲ ደቀቅትን አናገሸቱን ግን ሓፋሽ ዘስርሑን ንማእቶት ዝተግግፉን አይኮኑን። ካብዙይ ሓሊፉ እቶም ማእኸለዎትን ዓቢይትን ዘተኣማምን ናይ ውሽጢ ዕዳጋ ዝህልዎም ብምዕዳግን ብንኡስ መቕረባይነት ብንኡስ መፍረይነትን ብርኩት ዓዳጋይ ኣብ ውሽጣዊ ዕዳጋ እንትህሉ እዩ።

ብዙይ መዳይ ንቶም ዓቢይትን ማእኸለዎትን ውን መስተጋብር ዘማዕብል እቲ ዓዳጋይውን ዝኾነ ናይ ደቀቅትን አናገሸቱን ምግፋሕ ዘበርከቶ ረብሓ እምብኣርከስ ዝተግግፁ ይኹንሎ። ብዙይ መሰረት እቲ ኣብዝሓ መንእሰይ ኣብ ደቀቅትን አናገሸቱን ማኑፋክቸሪንግ ትካላት ኢና ከነዋፍር ዝግባእ ማለት ይኸውን። እዙይ ማለት ድማ ብሓደ ገፅ ኣብ ደቀቅትን አናገሸቱን ትካላት ኣትዩ ዘፍርይ ናይ ማእቶት ሓይሊ/production force/ ብኸሊእ ገፅ ድማ ባዕሉ እቲ ናይ ማእቶት ሓይሊ ወሲኸካ ካሊእ መንእሰይውን ወናኒ እተን ትካላት ዝኸውን ኣብዝሓ መንእሰይ ከዓሰል/mobilization/ ምግባር ማለት ናይ ይኸውን። ብዙይ ድማ እዩ እዚ ዕቕር ፀጋና ከይባከንን ከሳራ ከይኹንን ምግባር ዝክኣል። እዙይ ብምግባር፣ ብቐጻልነት እናተጋፍሖ ከኸድ ምስምግባር ዘይነፅፍ ዓዳጋይ ናይተን ማእኸለዎትን ዓቢይትን ማእቶት ትካላት ከንሃንፅ ኢና ማለትውን እዩ።

እዙይ ካብ ኮነ እንታይ ዓይነት ናይ ማኑፋክቸሪንግ ደቀቅትን አናገሸቱን ትካላት እየን ከህልዎ ናብ ዝብል ዛዕባ ከንኣቱ። ብቐጻምነት ድማ እተን ካብዚ ሕዚ ኣትሒዙ ተጠላብቲ ከኾና ዝኸለላ ናውትን ኣቐሑትን ከፍርያ ዝኸለላ ንርኢ። ንሳተን ድማ ናይ ማሕረስ ናውቲ ማእቶት ዘፍርያ፣ ናይ ሕርሻ መሳርሕታት ዘፍርያ እየን። ማሕረሻ እንኮላይ ዝተምሓየሽ ማሕረሻ፣ ዝተምሓየሽ ኣርዑተ ነዊት፣ ማዕዲድ፣ መኹዓቲ፣ መባር፣ ፋስ፣ ምሳር፣ መጨጨፊ ምሽባሕሪ(ዕፋን)፣ መዝበጢ እኸሊ፣ መጥሓን እኸሊ፣ ናይ ማይ ፓምፕ፣ ዝተምሓየሽ ቆፎ ንህቢን መሕቕኒ ፀባን ዘፍርያ እየን። እተን ሕዚ ኣብ ክልልና ዝረሀዎ ናይ ሓዲን መዲንን፣ ናይ ፅርቡትን ናይ ኮምፓዛይትን ፍርያት ትካላት ክሳብ ዘኸቲ ዘፍርይኦ ዝፀንሓ ናይ ኮንስትራክሽን ፍርያት ትኸረት ከምዘለዎ ኹይኑ ብተወሳኸነት ገሊእን ድማ ትኸረተን ከምዓራይ ቅቡል ክሳብ ዝገብርኦ ቀንዲ ትኸረተን ኣብዚ ናውቲ ሕርሻ ምግባር ይግባእ።

“ስራሕ ስኢኑ ወይክዓ ስራሕ ተሓሲሙ ፎቓድኡ ዝውዕል መንእሰይ ዓሰርተ ደርሁ ምስ ኣዲኡ ኮይኑ እንተዘፍሪ ዶ ይሕሽ? ወይክዓ ሓደ ሽሕ ደርሁ ክሳብ ዘይሓዘ ኣየዋዕኦን እሞ ፎቓድኡ እንተዘወረ?”

እዚእን ናብ ናውቲ ክኣትዎ ምስምግባር ጎናጎኒ ብጣዕሚ ብዙሓት ንዘን ዝጠቐሰናየን ናውቲን መሳርሕታትን ምፍራይ ቀዳማይ ዋነን ዝኾና ደቀቅትን አናገሸቱን ትካላት ብናይ መናእሰይ ኣክሲዮን ማሕበራትን ሽርክና ውዳባታትን መልክዕ ክጣየሻ ምግባር ዝልዓለ ግምት ምሃብ የድልየና።

እዚ ዕቕር ናይ ናውቲ ማእቶት ጠለብ ብዝግባእ ከርውያ ዝኸለላ እሞ ከዓ ደረጃ ብደረጃ ብጣዕሚ ብዙሓት ከኾና ዝግብእን ናይ ማእቶት ትካላት ምብዛሕ ከምዘለዎ ኹይኑ ናይ ሕርሻ ምጣነ ሃፍትናን ማሕበራብ ሕርሻን ማእቶታውነቱ ዝጎድኦ ናይ መጓዳዘያ ቀረብውን ማዕረ ማዕረ ኣቐልቦ ከንህቦ ዝግብእና እዩ። ኣብከሊ ሰለጤን ክብ ምባል እቲ ጉድለት ናይ

ኣብዙይ ድማ ካሊእ ጫፍ ኣሎ። እዚ ማሕበረሰብ ሕርሻ ገንዘብ እንትረከብን ዘህፅዖ እንትህሉን ዘይተመጣጠኒ ዋጋ ከፊሉ ብመኻይን ይጉዳዳዝ። ብዚ መጓዳዘያ እዙይ ኣብ ዋጋ ዕዳጋ ማእቶቶ ዘዕርፎ ፅልዎ ድማ ከቢድ ይኸውን። ብዚ ኣጠማምታ እዙይ መሰረት ኣብ ምንጎ ክልቲኡ ጫፋት፣ ማለት ድማ ዘይስሉጥ ጉዕዞ እግርን ከባር መጓዳዘያ ዋጋን ብተነፃፃሪ ሕሳር ክብሃል ዝኸለልን ሰለጤን ከምዕብል ዝኸለል ናይ መጓዳዘያ ኣግባብ ከህልዎና ምግባር ንቲ ሕርሻ ማእቶት ስሉጥን ዝሓሸ ማእቶታውነት ዘለዎን ከኾን ዝሕግዝ እዩ።

ብፍላይ ድማ ሓረስታይ ህዝብና ካብ ገዝኡ ናብ ገራሁኡ፣

“...ህዝባዊ ረብሓ ዝልዓለ ጌርካ ሕግን ኣሰራርሓን ንህዝባዊ ረብሓ ዘገልግሉ ንህዝባዊ ረብሓ ተገዛእቲ ክኾኑ ዝግብኦም ኣብዝብል መትከል፣ ዋርናፊን ናይ ሕጊ ተገዛእነትን ነናይ ነብሲወከፉ ግቡእ እምበር ኣብ ሕግን ኣሰራርሓን ፍሉይ ኣምልኹ.....”

ቀረብ እንታይ ከምዝመስል ምርኣዮውን ጠቓሚ እዩ። ማሕበረሰብ ሞቆላዊ ማሕረስና/ሓረስቶት/ ብእግርም ነዊሕ ክጉዳዙ እዮም ዝግደዱ። ካብ ቤት ናብ ማሕረስ፣ ካብ ቤት ናብ ቀረብ ዕዳጋ እሞ ኸዓ እንኮላይ ከቢድ ገውራ ተሰስጦም ብእግርም ይጉዳዙ። ኣዴታት ምስ ሰብኡተንን ሙሉእ ስድርኣንን ብእግርን ዝለፍዑኦ ከምዘለዎ ኹይኑ፣ ማይ ኣብ ምሕዋርን ዕንፀይቲ ብምፅዋርን ዝለፍዑኦን ዘገኸንኦን ናይ ዕዮ ዓቕሚ ከቢድ ኣብርእሲ ምዃኑ ንኣጠቓላሊ ማእቶታውነት ኩልና ዘዕርፎ ኣሉታዊ ፀብለልታ ብቐፅፅ ምግማቱ ከቢድ እዩ።

ካብ ገራሁኡ ናብ ገዝኡ፣ ካብ ቆፍኡ ናብ ዕዳጋ ምህርቱን መሸጥኡን ዘቐርበሉ፣ ካብ መሰናደውትን ካብ ዕዳጋን ናብ ገርሁኡ እታዎታት ዘጓዕዘሉ ሕሳርን ስሉጥን ከህልዎ ምግባር ንማእቶታውነት ሕርሻ ክብ ክብል ብምግባር ዋጋ ዕዳጋ እኸሊ ተሸማታይ ከኾን የኸለሎ። ሰለዝኾነ ድማ ትሑት ዋጋ ዕዳጋ/low-cost/ ግን ድማ ስሉጥነት ዘማዕብል ናይ መጓዳዘያ መሳርሒ ብተን ደቀቅትን አናገሸቱን ትካላት ክፈርዩ ምግባር ይጠልብና። እዚ ናይ መጓዳዘያ መሳርሕታት ምፍራይ ጠለብ ኣብ ጠቐላላ ምጣነሃፍታዊ ግስጋስ ዘምፅኦ ኣበርክቶን ሰሰንን ልክፅ ብርክት ዝበሉ ቤት ዕዮታት ናይቲ መንእሰይ ወለዶ ክጣየሻን ኣሸሓት መናእሰይ ናብዚ ዓውደ

ማእቶት እዙይ ከዋፊሩልና ዘኸለለና ናይ ምጣነሃፍቲ ዕድል እዩ።

አብ'ዚ ናይ ፍርያት መዳይ'ዙይ ብኢድን በቕሊ ጉተታ ዝተምሓየሻ ጋሪታት ዓይነት፣ ብሰብ ዝጉተታን ዝድፍኡን ዓረብያታት ዓይነት፣ ብአናሸቱ ሞተራይዝድ መገተቲ ዝኹልኮላ ተጎተቲቲ ናይ ፅዕነት ጋሪታት፣ ብሕሳር ዋጋ ናብቲ ሓረስታይ ክቐርባ ዝኸለላ ናይ ፅዕነት ትራይሳክልን ኳድራሳይክልን፣ ምፍራይ ግድን ክንሓስቡን ክንትልሞን ክንትግብሮን ዝግብእና እዩ። አብከሊ እዚኡን ደረጃ ብደረጃ ናይ እኸሊ፣ ናይ ድኸዓ፣ ናይ ማይ፣ ናይ ዝብላዕ እኸለማይ ዝብል መፍለይታት እናማዕበልና ክንከይድ ንኸለል ኢና። ንመፈለምታ ግን ለይጣ ንኹሉ ዓይነት ፅዕነት ዘገልግላ ኮይነን ክሰርሓ ዝግብእን ይኾና።

ዝያዳ ግልፂ ንምግባር እዘን ጠቐስናየን ዝኒህና ናይ መጓዳዝያ መሳርሕታት እቲ ሓረስታይ በቢውልቁ ከጥርየን እንተኸኢሉ ፀበቐ፣ በቢውልቁ ከጥርየን ኣብዘይኸለሉ ብሓባር ወኒኑ ብኸራይ ዝጥቀመለን፣ ብሓባር ወኒኑ ብኸራይ ከጥቀመሉን ኣብዘይኸለሉ ድማ መካሪዩ ብኸራይ ግልጋሎት ዝህበሉ ኣሰራርሓ ኣብ ግምት ዘእተወ ኣካይዳ ክህልወና ኣለዎ ኢልና ኢና ክንፍርየን ኣለና እንብል። ኣብ ቁሽቱን ኣብ ጣብይኡን ብቲ ዝድለ መጠን ክህልዎ ምግባር ግን እቲ መባእታዊ ሽቶና ክኸውን ኣለዎ።

እዘን ዛሬድ ዝጠቐስናየን ብዙሓት ዓይነት ናውቲ ማእቶትን ናይ መጓዳዝያ መሳርሕታትን ኩለን ብኣልማሚትን ኣብ ኩሉ ከባቢታትን ትግራይ ምፍራይ ድማ ዘይክኣል እዩ። ከዓስል ዝግብእ መንእሰይ ብዙሕ ምስ-ሚኳኑ፣ ዘድልይ መሰረተልምዓት ብሓባር ብዙሕ ምስ-ሚኳኑ፣ ኩሉ ብሓባር ኣብ ሓደ እዋን ብዙሕ ጌጋ ተጋማዶ እቲ ሓደ ካብ'ቲ ሓደ እቲ ዝድሓር ካብቲ ዝቐደመ ክምሃር ዝኸለል ብዘይመ-ሚኳኑ፣ ኩሉ-መዳዩዊ ምሕደርኡ ዘይክኣልን ዓብይ ዕዳ ዘስዕብን ክኾን እዩ። ስለዝኾነ ኩሉ ብኣልማሚት ኣብኩሉ ቦታታት ምጅማር ኣይክኣልን፣ ኣይግባእን። ካብ'ዚ መበገሲ እዙይ እቲ ኣብ ሕርሻ ማእቶት ዝተገለፁ መርኣያን መፈተንን ዝኾና ምሩፃት ፍርያታት ኣብ መሩፃት ከባቢታት ብማዕባላይ ኣግባብ መዋዕለንዎይ ክነካይዶ ኣለና ማለት ይኾን። ስለዝኾነ ድማ ክልተ ሰለስተ ዝኾናን ንሳተን ውን ኣድማዒ ውፅኢት ከምፅኣልና ዝኸለላ ኣለለና ኣብ ውሑዳት ቦታታት ውሑዳት መዋዕለ ዕዮታት ከጣየሻ ብምግባር ተግባራዊ ስራሕ ምጅማር ይግባእ። እዚ ብሓፈሻዊ መንገዲ እንገልፀ ኣካይዳ ኣገደስቲ እታዎታት ዝድልይ ብመ-ሚኳኑ ሓደ ዘድልይ እታዎት ናይ'ቶም ክነፍርዮም ኣለና እንብሎም ናውትን መሳርሕታትን ናይ ዲዛይን ሓሳብ ምስንዳው እዩ። ምስ'ዙይ ሓቢሩ ናይ ማእቶት ስርዓት/production system/ ምስ ስነ-ማእቶታዊ ኣግባብ/production technology/ ምስንዳው'ውን ዘጠቓልል እዩ።

ንዚ ዘድልየና ምድላው ብጭቡጥ ኣበነት ምርኣይ ኣድላዩ እዩ። ብኣገዳስነቱን ኣድማዕነቱን ክልተ ምህርታትን ንምይይጥ ዝኣክል ተመሪፀን ኣለዎ። እታ ቀዳመይቲ ዝተምሓየሻ ኣርዑት ነዊት ምስ ዝተምሓየሻ ማሕረሻ ዝሓዘት መሳርዕ/መሳርሕ/ እዩ። እታ ካልኣይቲ ድማ ብእንሰሳ ብሓፈሻ ብኣድጊ በቕሊ ድማ ብቐንዱ እትጉተት ዝተምሓየሻት ናይ መጓዳዝያ ጋሪ እዩ።

ናይ ክልቲኣን እዘን ዝተመረጸ ናውትን መሳርሕን ዲዛይን ብግዳሳት ሙሁራተ ካብ

ዝሰናዶ ኣዋርሕ ተቐሚሩ ኣሎ። ብኸለእ ኣበሃህላ ኣብ ኢድና ዘሎ ናይ ፍልጠት ሃፍቲ እዩ ምባል ይክኣል። እዙይ ኮይኑ ግን ብቲ ናትና ሰለጤን ክምዘን ክሎ እቲ ዲዛይን ናብ'ቲ ተገልጋላይ ቀሪቡ ብጥርቶታይጥ ደረጃ ተሰሪሑ ብቲ ሓረስታይ ተገምጊሞ፣ ኣፅፊፍካ ንምጥቕሳል ክሳብ ሽዱሽተ ኣዋርሕ ዝጠልብ መ-ሚኳኑ ርዱእ እዩ። እግረ መንገድና እቲ ናይ ዲዛይን መሰርሕ ንቲ ተገልጋላይ፣ ንቲ ሓረስታይ ብዕቲብ ዘሳትፍ ክኸውን ኣለዎ እንትንብል እቲ ዝሰራሕ ስራሕ ተቐባልነትን ኣድናቐትን ንኸረከብ ጥራሕ ኣይኮነን። እቲ ሓረስታይ ብዛዕባ ናውቲ ማእቶታን ዝጥቀመሎም መሳርሕታትን ዘለዎ ፍልጠትን ተሞክሮን ንቶም ዲዛይነራት ዓብይ ዓቕሚ ስለዝኾነውን እዩ። ብዘይምግናን ኣብ መፅሓፍ ዘይርከብን ተመራመርቲን ንመመሪቕኦም ዝወፍሩ ፀሓፍትን ዘህርፍ ተሞክሮ ስለዘለዎውን እዩ። ብዙይ መሰረት ዲዛይነራት፣ ናይ ሳይንስ ሙሁራትን እቲ ሓረስታይ ባዕሉን ብሓባር ኮይኖም ዘካይድዎ ናይ ዲዛይንን ልምዓትን መሰርሕ ምስ-ሚኳኑ ካብ'ቲ ቅድም ኢሉ ዝተገመተ ናይ ግዜ ስፍራ ዝውድእ ኣይኸውንን። ብድሕሪ ክልተ ሰለስተ ወርሒ ናይ ዲዛይን ምፅፋፍ ስራሕ ድማ ዝተወሰነ ናይ ምፍላጥን ኣብ ባይታ እናፈተሽካ ዝያዳ ምምሕያሽን ክሳብ ሸውዓተ ኣዋርሕ ዩድልይ ይኸውን ኢልካ ምግማት ይክኣል። ጎናጉጌ ምስ'ዙይ ናይ ማእቶት ሓይሊ ናይ ምድላው ስራሕ ክካየድ ድማ ይክኣል።

እቲ ካልኣይ እታዎት ዝኸውን ንዘን ናውቲን መሳርሕታትን እዚኡን ምፍራይ ዝኸለላ ዎርክሮፓት ይኾና። እተን ዎርክሮፓት ከምብሓዱሽ ክጣየሻ ምግባር ልዑል መዋዕለንዎይ ዝጠልብ ኣብርእሲ መ-ሚኳኑ ኣብ ክልል ዘለዎና ዓቕምታት ፀንቂቕካ ንምጥቃም ብዘለዎ ትርጉም ነባር ናይ ሓፂን መፂንን ናይ ኮምፓዛይትን ደቐቐትን ኣናሸቱን ዲዛይን ተሞሂብውን ከፍርያ ምግባር ቀዳማይ ስጉምቲ ክኸውን ኣለዎ። እዘን ኣብ ስራሕ ዝፀንሓ ዎርክሮፓት ናብ'ተን ዝተሓረፈ ናውቲን መሳርሕታትን ምፍራይ ከም መርኣያ ክኣትዎ ምግባር እተን ዎርክሮፓት ዘይነፅፍ ዕዳጋ ክረኽባን መርኣያ ናይ ግስጋሰ ክኾናን ኣብርእሲ ምኽኣሉ መሰረታዊ ቴክኒክ ክብገል ዝክኣል ተኸእሎን ናብዚ ናይ ናውቲ ማእቶት ብቐጥታ ከውዕልኦ ዝኸለል ይኸውን። ካብኡ ሓለፉ ድማ ኣብ'ቲ ናይ ምግፋሕ ምዕራፍ ክብገል እንከሎ እዘን ዎርክሮፓት እዚኡን ከም መሰልጠንቲ፣ ከም መማኸርቲ ኮይነን ከዋፊራ ዓብይ ዕድል ዘለውን እዩን።

እቲ ሳልሳይ እታዎት ክኸውን ዝኸለል ናይ ገንዘብ ቀረብ እዩ። ናይ ገንዘብ ሕፅረት ንምፍታሕ ዘድልይ እተን ዎርክሮፓት ካብ ዲዛይንን ልምዓትን ክሳብ ብበዝሒ ምፍራይ ዘብፀሕ ናይ ገንዘብ ካፒታል ክድልይ እዩ። እዚ ናይ ገንዘብ ጠለብ እዙይ ብብርክት ዝበለ መገድታተ ክፍታሕ ይኸእል። እቲ ሓደ መንገዲ እተን ናይ ማእቶት ዎርክሮፓት ካፒታሉን ብኣክሲዮን ኣቢለን ሓፍ ኩብልኦ መትእምማን ምብጻሕ እዩ። ነባራት ወንጎትን ኣክሲዮን ከጋፍሑ ዘተባብዖም ናይ ዕዳጋ ዕድልን ናይ'ቲ ዘፍርይዎ ፍርያት መፃኢ ተቐባልነትን መ-ሚኳኑ ድማ እቲ ናይ ምእማንን ምትእምማንን ስራሕ ኣብ እንግዳዕ መንግስቲ ምዕላቡ ኣይተርፍን። ካብ'ዙ ዓይ ኣክሲዮን ምግፋሕ ወፃኢ እቶም ወንጎቲ ብዝርከቡ ካብዘዋህሉዎ ካፒታል ገለ ክፋል ዎርክሮፓም ንምጥንኻር ክደፍሩ ምግባር'ውን ከም መማረፂ ክርኣይ ዝግብእ ይኸውን። እቲ ካልኣይ ናይ ካፒታል ሕፅረት መፍትሒ ዝኸውን ሼንቸር ካፒታል እዩ። ሼንቸር ካፒታል ንቲ ርእሰማል ዘዋፍር ኣካል እኹል መኸሰብ ዘምፅእን ሰብ ምዃን ክእለትን

ፍልጠትን ብሰንኪ ርእሰማል ዝፈጠርዎ ሃፍቲ ናብ ማእቶት ከየቕረቡ ከይተርፉ ዝገብር ናይ ኩሎም ልምዳት ሓይልታት መጋንዩ ኣግባብ እዩ። ዝርዝር ትሕዝትኡን ኣግባቡን ብዝይዳ ከዝተየሉ ዝግባእ ምዃኑ ኣብ ግምት ብምእታው ኣጠቓላሊ እንታይነቱ ግን ንዚ እማመ እዙይ እኹል ከኸውን ይኸእል እዩ።

ቪንቸር ካፒታል ብብዙሕ መንገዲ ክትርጎም ይኸእል። እቲ ሓደ ኣገባቡ ሰብ ውልቀ ሃፍቲ በቢውልቆም ይኹን ብቪንቸር ካፒታል፡ ቪንቸር ተወዲቦም ካፒታል ክቕርቡ ብምግባር ይኸውን። እቲ ካልኣይ ኣገባብ ባንክታት ናይ ቪንቸር ካፒታል ዕማም ተዋሂብዎን ሰብ ቪንቸር ኢንቨስትመንትውን ክኾና ምግባር ይኸውን። እቲ ሳልሳይ ኣገባብ መንግስቲ ባዕሉ ናይ ቪንቸር ካፒታል ትካል ኣጣይቡ ወይከዓ ብዘዋሪ ሓገዝ/revolving fund/ ኣቢሉ ናይ ቪንቸር ካፒታል እጃም ምፅዋት እንትሳተፍ እንተሎ እዩ። ናይ ሰለስተኣም ከምዘለዎ ጅይኑ ሰለስተኣም ወይከዓ ክልቲኣም ብሸርክነት ቪንቸር ካፒታል እጃም ክግወቱ ብምግባር ራብዓይ ኣገባብ ክሰርሓሉ ይኸእል። ናይ ክልቲኣም ወይከዓ ሰለስተኣም ሸርክና ድማ በቢዓርሶም ኣብቲ ካፒታል ምቕራብ ከደፍሩን ክተብዑን ዝገብር ኮይኑ ከውሰድ ይኸእል። ናይ ቪንቸር ካፒታል ኣወፋፍራ ብመስርዕ ከምሓየቡ ዝኸእሉ ሕፃናት እናፈታሽሕኻን ኣፈፃፀማ እናምዓራረኻን ምኽድ ኣብ ግምት ብምእታው ክርእይ ከሎ መዋዕለንዋይ ብሕፃናት ካፒታል ክተዓናቕፍ ከምዘይኸእል ርግፀኛ ሙኳን ይከእል።

ካፒታል ኣብ መውዕሊኡ ክውዕል ብዘይምኸእሉ ዘየቋርፅ ብኸነት እናተገብኦ ይርእይ። ኣብ ምዓሉ እንትዋፈር ግን ንጡፍ መስተጋብር እናዋህለለ ዘየቋርፅ ምዕባለ እዩ ዘምፅእ ምባል ይኸእል። እዙይ ከምዘለዎ ጅይኑ እቲ ሃፍቲ ዝፈጥር ማእቶት ብቲ ብሃፍቲ ዝፍጠር ካፒታል ምኽንያት ከይሰንከል ፋይናንስ ምቕራብ ከም ቀሊልን ብዙሕ ዘየጨናንቕን ግን ድማ ብውሕልና ክካየድ ዝግብኦ እዩ ዝብል ሓሳብ ኣሎ።

እቲ ካልኣይ ክፋል ናይ ማኑፋክቸሪንግ ኣብ ማዕድን ምውፃእን ምልማዕን ዝተመሰረተ ሙኳኑ ኣቕዲሙ ተገሊፁ ነይሩ። ኣብዚ ዓውደ ስራሕ እዙይ እቶም

ከሳብ ሕዚ ተዋፊሮም ዘለዉ ደቂዓዲ ወሲኽካ ብዓሰርተ ኣሸሓት ሃፍቲ ሰብ ክዋፈርን ሃፍቲ ክፈጥርን ምግባር ይከእል። እቶም መዳያት ልምዳት ድማ ወርቂ፣ ሓይን፣ ፍራ፣ ጂፕሳም፣ ስሚንቶ፣ ባዛልት፣ ሲልኮን፣ እምነበረድ፣ ሕመት/coal/፣ ሳፋዩር፣ ወዘተረፈ እዮም። ከሳብ ሕዚ ኣብዚ ዝተዋፈረ ከምዘለዎ ጅይኑ ካብዚ እም ኩሎም ኣብ ክልተ ክነትኩር እሞ ብዙሕ መንእሰይ ክነዋፍረሎም እንተንብል ወርቅን ሓይንን ምምራፅ ይበልፅ ይኸውን።

ብደቀቕትን ኣናእሽቱን መፍረይቲ ደረጃ ወርቅን ሓይንን ንምፅራይ ንምምካኽን ናብ ዕዳጋ ንምቕራብን እቲ ዝዓበዩ ፈተና ናይ ምፍራይ ናውቲ ምቕራብን ናይ ምፍራይ ስነ-ማእቶት ክማላእ ምግባርን እዩ። እዙይ ዝምልከት ናይ ዲዛይንን ፕሮቶታይፕ ስራሕቲ ድማ ዳርጋ ከውዳእ ነዊሕ ርሕቕት ተኸይዱ ኣሎ። ኣብ ኢድና ዘሎ ፕሪትና እዩ

....ኣብ ፀቢብን ዘይሕረሰን መሬት ማዕበል ናይ መንእሰይ ኣውፊርካ ማዕበል ናይ ምጣነሃፍቲ ክመፅእ ይኸእል እዩ ዝብል እምነት ምጭባጥ ብቕሊሉ...

ምባል ይከእል። እቲ ካልኣይ ፈተና ፋይናንስ እዩ። እዙይውን እተን መፍረይ መሳርሕታት ምስ ምፍራይን ንቶም መፍረይቲ ምክፍፋልን ሓቢሩ ክርእይ ዝኸእል እዩ። ካብዙይ ብተወሳኺ እቲ ዝፍረይ ወርቅን ሓይንን ብጥርኑፍ መንገዲ ተዋህሊሉ ናብ ክበፅሖ ዝግባእ ክሰደድ ወይ ክከፋፈል ምግባር ሓቢሩ ክርእይ ዝግብኦ ይኸውን። ብዙይ መሰረት ናይ ወርቅን ሓይንን ማሸናትን ትካላትን ኣብተን ኣብ ክልል ዘለዎ ፋብሪካታትን ዎርክሾፓትን ክሰርሖ ምግባር ኣብ ግምት ነእቱ። እዙይ ንምግባር ኣብ ክልል ኣብ መዕድን ልምዳት ተዋፊሩ ዘሎ ኢዛና ማይነንግ ዋና ኮንትራክተር

ኮይኑ እተን ማሸናት ክሰርሖ ይገብር። ዘዝተሰርሖ ማሸናት ሰርተፋይ እናግበረ ንቶም ኣብ ወርቂ መዓድን ኣብ ሓይን መዓድን ዝዋፈሩ ውዳባታት ብመሸጣን ብልቓሕን የቕርቡሎም። ምስ እዙይ ተትሓሒዞ ናይ ስነ-ማእቶት ስልጠናውን ክውሃቦ ይገብር። ንቲ ስልጠና ዘዳልዉን ዘሰልጥኑን ንተን ማሸናት ዲዛይን ዝገበሩ ተመራመርትን ዲዛይነራትን ይኹኑ። ምስዙይ ሓቢሩ ኢዛና ማይነንግ ናይ ፋይናንስ ልቓሕ፣ ቪንቸር ፋይናንሲንግ ዕማም ዘካይድ ቪንቸር ትካል ናይ መዓድን ልምዳት ይኸውን ዝብል እማመ ነቕርብ።

እቶም ብዝረኹቦም ዕድል ናብ ወርቅን ሓይንን ልምዳት ዝዋፈሩ መናእሰይ ፅኑዕ ተገዳስነት ዘለዎም ሙኸኑ ዘረጋግፁሉ ሓደ ክልተ ግቡእ ክፍፅሙ ኣለዎም። ካብ ተገዳስነቶም ምርኣይ ብተወሳኺ ኣብ ባዕሎም ዝተኣማመኑ ኮይኖም ክቕፅሉ ናይ ዓርስ ሙርኮሳ ባህሎም ዘማዕብሉሉ ስጉምቲውን ክወሰዱ ኣለዎም። እታ ሓንቲ ስጉምቲ ብዘለዎም ገንዘብን ጥሪትን መበገሲ ክትኸውን እትኸእል ኣክሲዮን ምጥያሽ እዩ። እታ ካልኣይቲ ስጉምቲ ኣብ ሞንገእምን ምስ ኢዛና ጥንኩር ዝምድና ሃነዖም ክቕፅሉ ዝወሰኑ ሰለሙኳኖም ዘረጋግፁ ውዕል ምእታው ትኸውን። ኣብ ክሊ እዙይ ከም ሓደ ኣገዳሲ ኣሰራርሖ ክውሰድ ዝኸእል እቲ ፍርያት ብዕሊ ብዝፍለጥ መንገዲ እቶም መፍረይቲ ናብ ዕዳጋ ክቕርቡ፣ ብፍላይ ወርቂ ድማ ብጥርኑፍ ናብ ኢዛና ክኣቱ ብምግባር ናይቲ ክልል ማላዊ ዓቕሚ ብዝሃነፅ ስርዓት ናብ ዕዳጋ ክሰደድ ምግባር ይኸውን። ስለዝኾነ ድማ ከም ሓደ መርብብ ናይ ሃፍቲ ምፍጣር ማሕበረሰብ ኮይኖም ኩሎም ክሰርሖን ክዋፈሩን ዝኸእል ስርዓተ ማእቶት ምንጻፍ ከምዘድልይ ምዝኸኻር የድሊ።

ብዚ መንገዲ እዙይ መርኣያ ዝኾኑ ናይ ወርቅን ሓይንን ልምዳትን ማእቶትን ክባቢታት ምጅማር ኣብዝተኸእለሉ መድረኽ ብብዝሕን ብስፍሓትን ኣብ ኩሉ መዓድናት ዘለዎ ክባቢ ናብ ምውፋር ክእቶ ይኸእል።

ኣብዚ ዓውደ ስርሕን ማእቶትን ናይ መዓድን ልምዳት እዙይውን ብደቀቕትን ኣናእሽቱን መጠን ትካላት ምህናፅ ከምዝግባኦ ርዳእ ኮይኑ እተን ኣናእሽቱን ደቀቕትን ትካላትውን እንተኸና ብቲ ኣቕድም ኣቢልና ዝገለፀናዮ ማዕባላይ ስርዓተ ማእቶት መሰረት ካብ ንኡስ ናብ ልዑል ካብ ትሑት ናብ ምዕብል መጠን ማእቶት ይኹን ዓይነት ፍርያት ክሰጋገሩ ብዝገብር መንገዲ ከህነፃ ኣለወን። ዝርዝር

ትሕዝትኡ ኣብ ዲዛይን ፕላን ከቐርብ ዝኸለል እዩ።

ከሳብ ሕዚ ብዛዕባ ክልተ ዓውደ ማእቶትን መናእሰይ ብበዝሒ ምውፋር ስለዝከኣሉሉ ኣግባብ መጠናኸሪ ክኸውን ዝኸለል ሓሳብ ቀሪቡ እኒህ።

እቲ ሳልሳይ ዓውደ ስራሕ እሞ ኸዓ ሰፊሕ መንእሰይ ከዋናረልና ዝኸለል ናይ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕ ይኸውን። ናይ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕ ናይ ማእቶትን ፍርያትን ዓውደ ስራሕ ብዝዓበየ ልክዕ እናተዓፀፈ ዝዓብይ ማሕበረሰባዊ መቐላ ዕዮ ሙኽኑ ዝፍለጥ እዩ። ብባዕሉ ዘይዓብይ ምጣነሃፍቲ እኳ እንተዘይኮነ ማእቶትን ፍርያትን “ኣብ ዝግበግበሉ ኩነታት” ግልጋሎት ድኹም እንተኾይኑ እቲ ናይ ማእቶትን ፍርያትን ምጣነሃፍቲ ክሰናኸልን ምዕባልኡ ክወድቕ ዝግደድ ሙኽኑውን ዝፍለጥ እዩ። ከም ማእቶትን ፍርያትን ሃፍቲ ዘይፈጥርኩ እንተኾነ ኣብ ሃፍቲ ምፍጣር ዝፃወቶ ብፅሒት ድማ ዓይነታዊ ሙኽኑ ርዳእ እዩ። እዙይ ኮይኑ ምስ ናይ ማእቶት ዓውደ ልምዓት ኮይኑ ኮነ እውን ተባሂሉ ክዓብ ክምዕብል ምግባር ዝጠልበና ሙኽኑ ኣብ ናይ ልምዓት ኣንፈታትና ተነፂሩ ዝሓደረ እዩ።

ናይ ግልጋሎት ምጣነሃፍቲ ወይከዓ ናይ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕ ብበዝሒ መናእሰይ ከዋናረልና ዝኸለል ምስ ሕርሻን ማኑፋክቸሪንግ ተመጋጋባይ ክኸውን እንተሎ ሙኽኑ ርዳእ እኳ እንተኾነ ኮነ ተባሂሉ ብዝግባእ እናተመርሐን እንተተኸይዱ ይኸውን። ዕዳጋ ባዕላ ተመጋጋባይነትን ተደጋጋፋይነትን ኣይትፈጥርን። የግዳስ ንቲ ተፈጥራዊ ባህሪያዊ ተመጋጋባይነት ናይ እቶት ሰንሰለት ብባህሪ ናይ ዕዳጋ ይሰናኸልን ይዕንቀፍ ስለዝኾነ ደማ ብጣዕሚ ብዙሕ መንእሰይ ናብ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕ ክነእቱ ኣለና ክንብል ከለና፤ መንግስቲ ብመሓውራቱ ንቲ ናይ ማእቶት መርብብ ክመርሖ፤ ከበራትዖ፤ ማሕለኻታቱ እናነፀረ መፍትሕታት ክቐምጥ እቶም መፍትሕታት ናይ ምጣነሃፍትና ስርዓት ክኾኑ ክገብር ይግባእ ኣብዝብል ርድኢት ኮይንና ኢና።

ብመንፅር እዙይ ኣብ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕ መንእሰይ ብበዝሒ ከዋረረሎም ዝኸለሉ እንታይ እዮም ናብ ዝብል ሕቶ ምእታው የድልይ። እቲ ሓደ መዳይ ናይ ሕርሻ ፍርያት ናብ ዕዳጋ ምቕራብ እዩ። እቲ ካልኣይ መዳይ ናይ ሕርሻ ናውቲ ማእቶት መሳርሕታትን ኣቐሎትን ናብ ሓረሰታይ ምቕራብ እዩ። ሳልሳይ መዳይ ዝኸውን ንሕርሻ ዘድልዩ እታዎታት ምቕራብ ይኸውን። ራብዓይ እቲ ናውቲ

**መናእሰይ ኣብ
ፀብብትን ዘይሕረስን
መሬት ኣዋፊርካ
ዝካየድ ናይ ማሕረስ
ምጣነሃፍታዊ ወፍሪ
ንግዚኡ ሽግር
ንምትንፋስ ከይኮነ፤
ኣብ ናይ ህዝቢ ትግራይ
ሞቦቆላዊ ተኸእሎ
ዝምስረት ፍሉይነትና
ናብ ምጣነሃፍታዊ
ብልሒ ዘሰጋግር፣
ንሓምላይን ስነ-
ህይወታውን ምጣነሃፍቲ
ቀንዲ ቁምነገሩ ዝኾነ
ንዘልኣለም ውሕስነትና
እንስርተሉ...**

ማእቶት ዘፍርይ ጨንፈር ማእቶት ዘድልይዎ ጥረ ኣቐሎትን እታዎታትን ክቐርቡሉ ምግባር እዩ። ሓምሻይ መዳይ ናይ ግልጋሎት ናይ ሕርሻ ፍርያት ይኹን ናይ ናውቲ ማእቶት ፍርያት ናይ ትራንስፖርት ግልጋሎት ክረከብ ምግባር ይኸውን። ርግፅ እዚ ሓምሻይ መዳይ እዙይ ምስቶም ኣርባዕተ ሓቢሩ ክካየድ ዝኸለልኩ እንተኾነ ከም ዓርሱ ዝኸለል ግልጋሎት ክህሉ ምግባር እውን ግቡእን ጉድለት ከይህሉ ዝኸለል መቐላ ዕዮ ሙኽኑ ምስትውዓል የድልይ።

እዞም ብበዝሒ መንእሰይ ከዋረረሎም ዝግብኡ ብዝብል ተታናኺፎም ዝኒህዉ ናይ ግልጋሎት ጨንፈራት እዚኦም ካልኣት ወሲኸካ ናይ ንግዲ ዓውደ ስራሕ ሙኽኖም ዝፍለጥ እዩ። ኮይኑ ግን ክንደዝተኸኣለን ንቲ ምጣነሃፍቲ ፍላጎት ከም መቐላ ዕዮ ብዝገልፀ መንገዲ ምግላም ኣበየናይ ሰብ ከዋረረ ከምዝኸለልና ዘርእይ እዩ።

ብዚ መንፅር እዙይ ኩሎም እዞም ናይ ግልጋሎት ዓውደ ስራሕቲ ብኣልማሚት መንእሰይ ከዋረረሎም ምግባር

ኣብዘይምቐሎ ናይ መፈለምታ ስጉምቲ ኣብ ክልተ ሰለስተ ኣትኩርና ክንኣትዎ ይግብእና። እተን ዝበለፀ ዝምረፀ ድማ ናይ ሕርሻ ማእቶትን ፍርያትን ካብ ሓረሰቶት ናብ ዓደግቲ ምቕራብ ሓንቲት እንትትኾን፤ ካልኣይቲ ድማ ናውቲ ማእቶት ናብ ሓረሰቶት ምቕራብ እንተኾነት ዝያዳ ምጣነሃፍታዊ መስተጋብር ይፈጥራ። እዚኣን ክልቲኣን ኣብ ሞንጎ ማሕረስን ዕዳጋን ኣብ ሞንጎ ናውቲ መፍረይትን ማሕረስን ናይ መጓዓዝያ ግልጋሎት ዘካይዳ ወይከዓ ዝስሕባ ክኾና እየን። ብዚኣን ዝጥሉብ ግልጋሎት መጓዓዝያ ብውነ ከምዝሰርሖ ኣብ ግምት ኣእቲና፤ እታ ሳልሳይቲ እትኸውን ከዓ “ናይ ማእቶት መጓዓዝያ ግልጋሎት” ብዝብል ክንገልፀን እንኸለል መቐላ ዕዮ ናይ ግልጋሎት እዩ። ናይ ማእቶት መጓዓዝያ ግልጋሎት ብባዕላ ናይ ሕርሻ ማእቶት መጓዓዝያ ግልጋሎትን፤ ናይ ነውቲ ማእቶት መጓዓዝያ ግልጋሎትን ብዝብል ክንመቐላ ንኸለል። ብመሰረቱ እዞን ናይ መጓዓዝያ ግልጋሎት እዚኣን ካብ ኣውራ መንገዲ ወፃኢ ኣብ ሓፂር ርሕቐት ናይ ምጉዓዝ ግልጋሎት ዝህባ ማለትና እዩ። ስፊሕ ናይ መንእሰይ ስራሕ ዓውዲ ኣብ ርእሲ ምኽንያት ናይ ማእቶት ሰለጤን ዘምሓይሻ እውን እየን።

ብዘን ሰለስተ ንመርኣያ ክኾና ዝኸለላ ናይ ግልጋሎት መዳይት ክፍጠር ይኹን ክጋፋሕ ዝኸለል ብዝሒ ስራሕን ክዋፈር ዝኸለል መንእሰይን ሕዚ ብግምት ምቕማጡ ኣሸጋጋ እዩ። ምኽንያቱ ኣብ እቲ ሕርሻን ናውቲ ማእቶትን ዝድረኽ ብምኽኑ፤ ካብኡ ድማ ኣብ ክንዲይ ቦታታት ክንጅምር ንኸለልዝብል ሕቶ ምስ መጠንን ስፍሓትን ናይተን ማእቶት መርኣያ ቦታታት ዝተኣሳሰሩ ስለዝኾነ። ዓይነታዊ ብዝኾነ ምዘና ክንገራ ከለና ግን ኣብ ገና ዘይተጀመረን ንሓዋሩ ዘይነፅፍ ዓውደ ስራሕ ምእታው ሙኽኑ ምርዳእ ኣየፀግምን። ብሙኽኑ ድማ ንመፈለምታ እዞን ሰለስተ ናይ ግልጋሎት ዓውድታት ከም መርኣያን መተሰፊውን ዝወስዳ እየን።

እዞን ናይ ግልጋሎት ዓውድታት እዚኣን ውፅኢታዊ ንክኾና ካብ ዘድልዩ ምቕውነታት ሓደ ሕርሻ ማእቶት ናብ ሕልፊ ማእቶት ክኣቱ ምግባር እዩ። ካልኣይ ናውቲ ምፍራይ ምጅማር ይኸውን። ሳልሳይ መናእሰይ ብኣክሲዮናት ተወዲቦም ንዕዳጋ ፍርያት፤ ንፍርያት ድማ ዕዳጋ እናኣለኹ ክሰርሑ ዝኸለሎም ፍልጠትን ክእለትን ምትሓዝ ይኸውን። ብኡ ኣቢልካ ድማ ምስ መፍረይትን

ዕዳጋን ምትእስሳር ይኸውን። ራብዓይ እቶም መናእሰይ ብአክሱን ምጥያሽ ኣቢሎም ካብ ባዕሎም ዝርከቦም ዝዋህሉዎም ገንዘብ ከም ዕቋር ወሲኡ ናይ ልቓሕ ቀረብ ክረኽቡ ምግባር ይኸውን። ሓምቫይ ንዙይ ዘምቑ ናይ ዕዳጋ ስርዓተ ሕጊ ይኸውን። እዞም ገሊእም ካብ ቅድመ ኩነት ገሊእም ድማ ኣብ መሰርሕ እናተማልኡ ክኸዱ ዝግብእም ኣድላይቲ ነገራት ምስቶም ካልኣት ዝርእናዮም ናይ ማእቶት ዓውድታት ሓቢሮም ከምሉሉ ዝግብእም ይኹኑ። ቅድም ክንብል ዘልዓልናዮም ናይ ፍልጠት፣ ናይ ፋይናንስ፣ ናይ ሕጊ፣ ናይ ቴክኖሎጂ፣ ናይ መሰረተልምዓት ሓሳባት ወን ገዚእም ንግልጋሎት ስራሕቲ ወን ዝጠቕሙ ክኹኑ እዮም። እዙይ ኣብ ግምት ብምእታው ኣብ ሕርሻ ማእቶት፣ ኣብ ማኑፋክቸሪንግ ከምኡ ወን ኣብ ግልጋሎት መጠነ ብዙሕ መንእሰይ ብምውፋር ማዕባላዊ ግስጋስ ንምምጃ ክውሰዱ ዘግብእም ስጉምትታት እንታይ እዮም ናብ ዝብል ዛዕባ ምእታው ክድልየና እዩ።

እዚ ዝቐረበ ሓሳብ ቅቡል ክሳብ ዝኾነን ብምይይጥ ድማ ክበስልን ክመሓየሽን ስለዘለዎ በቢደረጃኡ ምስዘሎ ኣመራርሓ ውድብን መንግስትን ዘተ ክግበረሉ ይግባእ። እዙይ ከምዘለዎ ኾይኑ እቲ ቀዳማይ ስራሕ ብመናእሰይ ክፍለጥን ከምዕብልን ተቐባልነት ክረክብን ምግባር ይኸውን።

ድሕሪ እቲ ምይይጥ እቲ ካልኣዊ ስራሕ መናእሰይ ናይ ማእቶትን ናይ ግልጋሎትን ውዳብታት ብአክሱን ማሕበራት ወይከዓ ብኻሊእ ሽርክና መልካዓት ክጣየሹ ምግባር ይኸውን። ምስዙይ ሓቢሩ ክርእይ ዘለዎ ናይ ሕግን ኣሰራርሓን ሕቶ ድማ ኣሎ። ብሓደ ገፅ ሃፍትና ሰብን መሬትን መጻኢ ኣብ ኣንገራታትና ኣቐማጥና፣ እዞም ሃፍቲ እዚኦም ተዋዲዶም ክሰርሑ ዝገብር ውዳብን ኣተሓሳስባን ንጎረ ዝገድፍ ኢንቨስትመንትና ኣብ ፋይናንሻል ካፒታል ጥራሕ ዝተመሰረተ ክኹን ዝገብር ስርዓተ ሕጊ እዩ ዘለና። ስራሕ ምምሃዝ / ኢንተርፕራይዥን/ እቲ ወሳኒ ትሕዝቶ ናይ መዋዕለንግዳይ ኮይኑ እናሃለወ ካፒታል ኢንቨስት ክገብር ካፒታል ዘይብሉ ኢንቨስት ምግባር ከምዘይኸእል ዘይግባእን ዝገብር ኣካይዳ እዩ ዘለና። ስለዝኾነ ድማ ምስ መናእሰይ ምውዳብ ሓቢሩ ብዘለዎም ፋይናንሻል ቡቕሊ/seed money/ ኣክሲዮናትን ካልኣት መልካዓት ሽርክናታትን ክጣይሹ ዘተባብዕ ኣሰራርሓታት ክነተኣታቱ ወይከዓ ኣሰራርሓታትና ክነምሓይሽ ኣለና።

እቲ ሳልሳይን ጎናጎኔ ምስ መናእሰይ ምውዳብ ከካይድ ዘለዎ ስራሕ ሼንቸር ፋይናንስን ሼንቸር ርእሰማላውያንን ምውዳብ ይኹን ከዳለዉ ምግባር እዩ። ኣብ ክሊ እዙይ ሃፋትም ምስ መንግስትን ምስ ፋይናንስ ትካላትን ሽርክና ኣጣይሾም፣ ወይከዓ በቢውልቁም ሼንቸር ኢንቨስትመንት ትካላት ክህልዎም ምግባር ዘጠቓልል ስራሕ ክንሰርሕ ይግባእ።

ካብ እቶም ኣብ ዓዲ ዘለዉ ካፒታል ክቐርቡ ዝኸእሉ ሰብ ቅርሻ ብዘይንእስ ደረጃ ዳይገስፖራ ተጋሩ በቢውልቁምን ብጉጅሉን ክበርክትዎ ዝፅዕሩ ካብዘለዉ ንጥፈታት ብተወሳኺ ብሓባር ተወዲቦም ሼንቸር ካፒታል ኩባንያ ክጣይሹን ገንዘብም መናእሰይ ናብ ልምዓት ክወፍሩን ዓብዩ ብፅሒት ክህልዎም ይኸእል እዩ።

ምስ ሼንቸር ካፒታል ምጥያሽ ወን ዳግም ክርእዩ ዝግብእም ናይ ኣሰራርሓ ምትዕርራዮትን ምምሕያሽን ጉዳይት ዕንቅፋት ኮይኖም ቅድሚ ምምፅእም ክሰርሑ ዝግብእም ይኹኑ።

ራብዓይ ስራሕ ስልጠና እዩ። ስልጠና ከምኣበሃህ ሰራዕ ወይከዓ ዘይሰራዕ ስልጠና ተባሂሉ ይምደብ። ሰራዕን ዘይሰራዕን ስልጠናታት ኣቀናጂና እቲ ዝተወደበ መንእሰይ

ናብ ማእቶት ክነዳልዎ ንኸእል። ብኣብነት ንምግላፅ ኣብ ሕርሻ ዝዋፈር መንእሰይ ብዛዕባ ደርሀ ምርባሕ ወይከዓ ብዛዕባ ንህቢ ምንሃብ፣ ወይከዓ ብዛዕባ ኣሕምልትን ተኸልን ካብ ወለዱ ከምሃር ይኸእልን ይግባእን። ውሩዖት ተመራመርቲ ወን ብጋህዲ ይግለፅዎ ኣይግለፅዎ ብዘየገድሰ ኣብ ሞቦቆላዊ ማእቶት ተደራኽም መፅናዕቲ ኣብ ርእስ ምክያድም ካብቲ ሞቦቆላዊ ስርሒት ማእቶት ማእለያ ዘይብሉ ፍልጠትን ክእለትን እዮም ዘዋህሉ። ስለዝኾነ ድማ መንእሰይ ኣብ ገዝኡ ዝካየድ ተግባር እናስተውዓለን እናሓተተን ብዙሕ ፍልጠት ክሸምት ከምዝኸእል ብጋህድን ብዕቱብነትን ክንገር ኣለዎ። ሙሉእ ስልጠና ክኹኑ ድማ ብተግባር ክፍትሾ ከም ዝግባእ ተመሺሩ ናብ ስራሕ ክኣቱ ምግባር የድልየና። ምስዙይ ብዝመጋገብ ኣገባብ እቲ መንእሰይ ሰራዕን ምዕሩይን/formal and structured/ ስልጠና ክረክብ ሰራዕ ስራሕቲ ክነካይድ ይግባእ።

ብዚ መዳይ እዙይ ናይ ኣግባብ ስልጠና ማእቸል ደረጃ ብደረጃ እናምሓየሽካ ምኻድ ዝልዓለ ትኹረት ክውሃብ ኣለዎ ኢሉ ክልል መንግስቲ ዘካይዶ ዘሎ ስራሕ ክንርእይ ዝግባእ ስራሕቲ፣ ኣብክሊ እዙይ ኣግባብ ስልጠና ማእቸል ምስ ምርምርን ማእቶትን ፅኑዕ ምትእስሳርን ቀሊሉ ድማ ውህደት ክፈጥር ክንሰርሕ ይግብእና። ኣብ ሞንጎ ስልጠና፣ ምርምርን ምምኻርን ማእቶትን ክህሉ ዝግብእ ዝምድና ኣመልኪቱ ርእሱ ዝኸእለ እማመ ምቕራብን ምዝታይን ከድሊ ይኸእል እዩ። ምኽንያቱ መሰረታዊ ዓቕሚ ናይ ሓይሊ ሰብን ዝህፅ ብዚ ኣጠማምታ እዙይ ስለዝኾነ። እዙይ ከምዘለዎ ኾይኑን ክሳብ ዘርከበልናን መንእሰይ ብዘይ ሰራዕ ስልጠና መሰረታዊ ዓቕሚ እናሓዘ ናብ መዋዕለ ንግድ ክወፍር፣ ናብ ማእቶት ክኣቱ ምግባር ቀዳማይ ትኹረት ክንህብ ዝግባእ ይኸውን። እቲ ናብ ማእቶት ዝኣተወ ሓይሊ በቢተራ ናብ መሰልጠኒ ማእቸል እናተሓረየ ሰራዕ ስልጠናን ኣፍልጦን ክውሃብ ምግባር ድማ ከም ስርዓት ክሰርሕሉ ዝግባእ ይኸውን።

ኣግባብ መሰልጠኒ ማእቸል ግን ባይኑ እኹል ዘይከኸውን እዩ። ስልጠናና ናይ ተግባር ልምምድን መፅናዕትን ዝሓውሰ ምስ መጻኢ ብሚልዮናት ዝቐፀር ሓይሊ ሰብ ብብእዎኑ ንምስልጣን ብዙሕ ኣግባብ ክድልየና እዩ። ቴክኒካል ሮኬቭናል ቤት ትምህርትታት ናብ ከምዙይ ዝሓመሰለ ናይ ማእቶትን ግልጋሎትን ስልጠና ክሰጋገሩ ምግባር ክሕሰቡ ዝግባእ ይኸውን።

እዙይ ኣልና ድማ ናይ ትምህርትን ስልጠናን ኣረዳድኣና፣ ናይ ትምህርቲ

ስርዓትናን ትሕዝቶ ስልጠናን ብዝግባእ ክርእይ ዝግብእ ይመስል። ሓደ ዓይነት ስራ ተሰፊዩ ኩሉ ክዕጠቕ እንተተደለየውን ስራ ክኸውን ኣይኸእልን። ናይ ክልልና ቲቪቲኢ ቤት ትምህርትታት ንክልልና ዝጥዕማ ኣብ ክልልናውን በቢከባቢኡ ንዘሎ ማእቶትን ናይ ማእቶት ስፔሻላይዜሽንን ዝምቐዎ ክኾና ኣለወን። ብግልባጡ እቲ ማእቶትን ናይ ማእቶት ማእበረሰብን ናብተን ቲቪቲኢ ሞዲዩ ክግበር የብሉን ማለት እዩ።

ብምጥቕላል ክርኦ ከሎ እዚ ናይ ሓይሊ ሰብ ስልጠና ኣብ ዘይሰራዕ ሞቦቆላዊ ተኸእሎ

...ናይ መናእሰይ ናይ ማእቶት ኣክሲዮናት ምስ ምጥያሽ ሓቢሩ ክመፁ ዝኸእሉ ማሕለኻታት...

ምክክል አትኩሩ ብሰሩዕ ስልጠና ተፀምቢሉ ከካየድ ዝግብኦ ራብዓይ ስራሕና እዩ።

ሓምሻይ ስራሕ ተገይሩ ከካየድ ዘለዎ ናይ ምህዘ ማእኸላት ምምስራትን ናብ ስራሕ ከአትቀ ምግባርን እዩ። ናይ ምህዘ ማእኸል ማለት ናይ ዲዛይን ስራሕቲ ዘካይድ፣ ንሰራሕን ንምህርትን ዝኸውን ሓሳብ ዝውድብ፣ ናይ ምምኽር ተግባር ዘካይድ፣ ንማእቶትን ግልጋሎትን ዘገልግሉ ፅሑፋት ዘዳሉ፣ አስተምህሮታት ዝህቡ፣ ኣብ መዋዕለንዋይ ዘጋጥሙ ዕንቅፋታት እናደለየ ናይ መፍትሒ ሓሳባት ዘቐርብ፣ ከምኡውን ኣብ ማእቶት ንዝተዋፈሩ ውዳብታት ከም ናይ ምርምር ዓውድታት ክስርሐሎም ሙሁራትን ማእቶታውያንን ዘራኸብ እዩ። ናይ ምሁዞ ማእኸላት ምስ ቴክኒካል ሮኪቨርናል መሰልጠንቲ ትካላት ዝተቐናጀዉ ክኾኑ ይኽእሉ እዮም። ርእሲም ዝኸኣሉ ናይ መንግስቲ ትካላት ኮይኖም እውን ክውደቡ ይግባእ። ብሰብ ውልቀ ሃፍቲ ዝጣየኹ እም ከዓ ምስ ሼንቸር ካፒታል ዝሰርሐውን ምሕሳብ ይክኣል።

ብሰብ ሞያን ሙሁራትን ዝውነኑ ኮይኖም ከጣየኹ ይኽእሉ። ኣብ ርእሲ ደብዳቤ ናይ ኩሎም ልምዓት ሓይልታት ሸርክና ዝፈጥሮም ዓይነት ናይ ምህዘ ማእኸላት ምምስራትውን ኣድላዩ ይኸውን። እዚኣም ኩሎም መልክዓትን ኣገባባትን ናይ ምህዘ ማእኸላት ህይወት ዘለዎም ኮይኖም ዝዙይ ዝምልከት ስርዓትን ሕግን እንተሃሊኡዎ ይኸውን። እዞም ናይ ምህዘ ማእኸላት እዚኣም ቁፅሩ ንኡሽተይ ዘይኮነ መንእሰይ ከዋፍሩ ኣብርእሲ ምክክሎም እተን ናይ ማእቶትን ግልጋሎትን መዋዕለንዋይ ኣብ ማዕበላዊ መስተጋብር ክግስግስ ይኽእሉ እዮም።

ብዚ ናይ መጠገሲ ሓሳብ እዙይ መሰረት መንእሰይ ደረጃ ብደረጃ ናብ ማእቶትን ናይ ግልጋሎት ስራሕን ንምእታው እተን ሓሙሽተ ስራሕቲ ግድን ብተርታ ቐዳምነት ከካየዳ ኣይድልን ዘብል ሓሳብ ኣሎ። እተን ሓሙሽተ ተግባራት ተደጋገፍትን ኣገደስቲንኳ እንተኾና ግድን ተር ከም ዓተር ከካየዳ የብለንን። እዙይ ዕውት ክኸውን ዝኸኣል ንቲ ዕማም ዝመርሕ ዕላዊ ኣካል እንተሃሊኡ እዩ። ብተዘዋወሪ ከይኮነ ከም ሓደ ዘዋቋር ማእበረሰባዊ ናይ ልምዓት መሰርሕ ብቐጥታ ክምራሕ ዝግብኦ ከምዝኾነ ቅቡል ክንገብር ኣለና። ስለዝኾነ ድማ ስርሐይ ኢሉ ንዚ ማዕበል ናይ ምጣነ ሃፍቲ ዘሰሰን ስራሕ እዙይ ዘካይድን ዝመርሕን ኣካል ክውደብ ኣለዎ። ንልምዓታዊ ስራሕቲ ህዝብና ክመርሐ ዝተወደቡ ቢሮታትውን እንተኾኑ ብተናፀል ከካይድዎ ዝኸኣሉን ዝግባእን ኣይኮነን። ስለዝኾነ ጉዳይ መናእሰይ ልምዓትን ስነ-ማእቶትን ብሓደ ገፅ ንቲ ልምዓት ዘድልይ ሃፍትን ፀጋን ምውዳድ ድማ ብኸኣል ገፅ፣ ኣዋዲዱ ዘካይድን ዝመርሕን ኣካል የድልየና እዩ ዝብል ሓሳብ ቅቡል ክግበር ምዝኽኻር ኣድላዩ እዩ።

እዙይ ካብ በልና እዚ መናእሰይ ናብ ምጣነሃፍታዊ ልምዓት ክወፍሩ ምግባር ዕማም እንታይ ፀገማት የጋጥምዎ ይኾኑ ዝብል ሕቶ ክነልዕል። ዘጋጥምዎ ፀገማትን ማእለኻታትን ካብ ምርኣይ ድማ ዝያዳ ዝጠቐም ኣብ ከመይ ዝበለ ናይ ጎንፅን ስምረት ኩነታት ውሽጢ እዩ ተግባራዊ ክኸውን ዝኸኣል ብዝብል ኣጠማምታ ምምዛኑ እዩ።

እዚ ናይ ልምዓት ሓሳብ እዙይ ቅድሚያ ቀዳድም ኣብ ክልተ ተጓነፅቲ ጫፋት ዝካየድ እዩ። እቲ ሓደ ጫፍ፣ ኣብ ፍኑው ናይ ዕዳጋ ሕግታት ኮይኑ ከካየድ ከምዝኸኣል ምሕሳብን

ንናይ ፍኑው ዕዳጋ ሕግታት ክግደፍ ዝገብር ተግባራዊ ስጉምትን እዩ። ብኸኣል ኣበሃህላ ናይ መንግስቲ መሪሕነትን፣ ናይ ዕዳጋ ማእለኻታት እናፈታሕኻ ምኽድ ንጉኒ ምግዳፍ ማለት እዩ። እቲ ካለኦ ተጓናዪ ጫፍ፣ ኣብ መንግስቲ ተሓዘልካ ኩሎ መንግስቲ ክፈትሖ ከምዝኸኣል ዝገብር ኣተሓሳስባን ተግባርን እዩ። እዚ ካብ መንግስቲ ኩሎ ፍታሕ ከምዝመፅእ ዝሓሰብ ኣካይዳ ብሞዚትነት፣ ብሓደ ገፅ ብተፀባይነት ብኸኣል ገፅ ዝግለፅ ይኸውን።

እዞም ክልተ ተግባራዊ ጫፋት ተጓነፅቲ ሙኪኖም ጥራሕ ከይኮነ ሃፍትና ብዝግባእ ናብ ልምዓት ከይወፍር ዝገብሩና እዮም። መሰረታዊ መፍትሒ ድማ እቲ ናይ ልምዓት ኣንፈትና እዩ። መንግስቲ ዝመርሖ ናይ ዕዳጋ ዘይፍትሓውነት እናለለየ እቲ ናይ ዕዳጋ ዘይፍትሓውነት ዘሰዕበ ጉድለታት/market failures/ ዝግለፁሉ መልክዓት ብምፍታሕ እቲ ልምዓት ክግስግስ ምቕላስዮ። ናይ ዕዳጋ ዘይፍትሓውነት ብቴክኖሎጂ ቐረብ፣ ብፋይናንስ ቀረብ፣ ብኢንቨስትመንት ፍቓድ ዝኣመሰሉ ዝግለፁ ምስ ምኪኑ ብቐፃልነት ክፍታሕ ዝኸኣል ብቐጥታዊ መሪሕነት መንግስታዊ ኣካላት ይኸውን።

እቲ ካልእ መዳይ ናይ ዕንቅፋት ኣብ ምንጎ ውልቃዊ ናፅነትን ሓባራዊ ጥርናፈን ዘሎ ጎንዒ እዩ። እተን ከጣየኻ ዘለወን ናይ መናእሰይ ውዳብታት ነናይ ዓርሰን ተበግሶን ትካላዊ ናይ ማእቶትን ሽግር ምፍታሕን ናፅነት ክህልወን ኣለዎ። ብኸኣል ገፅ ድማ ክጥርነፋን ብክልል ደረጃ ናይ ሓደ ምጣነሃፍቲ ኣካል ኮይነን ክሰርሖ ኣለወን። እዚ ኣገዳሲ ባህሪ እዙይ ብባዕሉ ድማ ጎንዒ ኣለዎ። ንተበግሶታትን “ካብ ታሕቲ” ዝመፅእ ሓሳባትን ዘይቐበል ጥርናፈ ብሓደ ገፅ ንኩሎ ዓቕምታት ንምውዳድን ንምግፋሕን ኣገዳሲ ዝኾነ ምትሕብባርን ኣንፈት ምትሓዘን፣ ዘይቐበል ውልቃዊ ነፃነት ኣብቲ ባህሪ ሓቢሩ ዝነበር ጎንዒ እዩ። እዚ ጎንዒ ዘይ ናብ ዕንቅፋት ከይዓቢ ዝገብር ኣመራርሖ ድማ ኣገዳሲ ብፅሒት ይፃወት። ብዙይ መሰረትውን ናይቲ ልምዓት መንእሰይ ዝመርሖ ኣካል ኣገዳሲነት ዓብዩ ምኪኑ ክንርድእ ንኸኣል ኢና።

ሓሳብ ንምጥቕሻል እምባኣርከሰ እተን ዘገድዳ ጉዳያትና ብሓፃር ብሓፃሩ ክነቐምጠን። መንእሰይ ወለዶ ናብ ማእቶት ምውፋር ጊዜ ዘይህብ ኮይኑ ኣሎ። ምጣነሃፍታዊ ሓርነት ንምርግጋፅ ከዓ ናይቲ መንእሰይ ወለዶ ምልኣተ መጠን ናብ ማእቶት ክዓሰል ግድን ዝገብር እዩ። ናብ ማእቶት ዝግበር ወፍሪ ምጣነሃፍታዊ ዋነነትን ንቲ ምጣነሃፍቲ ዋነነት ዘምፅኡ ናይ ስነ-ማእቶት ናውቲ ማእቶትን ዋነነት ዘዕውት ክኸውን ኣለዎ። ኣብ ምስፋሕን ናይ ስራሕ ዕድል ምግናይን ዝሓለፈ ሕቶ እዩ። ናይ ዋነነት መሰልውን እዩ። እዚ መሰል እዙይ ድማ ሽቶና ጥራሕ ከይኮነ መሰርሕናውን እዩ። ብዚ መንፅርዙይ እዚ ናይ ማእቶት ወሳኒ ሓይሊ እዙይ ተወዲቡ ካብ ቶም ሞብቆላዊ ማእቶታዊ ተኸእሎታት እናተበገሰ ዝሰልጠነን ዝሰልጥን ሞብቆላዊ ማእቶታዊ ዓቕሚ ከሃንፅ ኩሎ መዳያዊ ፅላል ከድልዮ እዩ። ፋይናንሳዊ ቀረብ፣ መሰረተልምዓታዊ ግልጋሎት፣ ናይ ፍልጠትን ክእለትን ስንቲ ብዝተወደበ ኣግባብ ብዘለዎን መንገዲ ኣቢሉ ክኸይድ ምግባር የድሊ። እዙይ ንምፅዋት ናይ መንግስቲ መሪሕነት ብኸኣል ናይ ልምዓት ኣካል ዝትካእውን ኣይኮነን። ኣርሒቕካን ኣፀቢቕካን ምሕሳብ ብጣዕሚ ኣገዳሲ እዩ። ብተግባር እንትትርጎም ድማ ብንእሽተይን ብናህርን ቀፃልነት ዘለዎ ግስጋስ ክውን ክኾን ምግባር እዩ ንዓና ዝምልከተና።

ፖለቲካዊ ተርእዮ ኢትዮጵያ ዘንፀባርቅ አገደስቲ ዛዕባታት

‘ናይ ትግራይ ታሪኻዊ ሸኽምን መፃኢ ዕድልን’

ገላውዴዎስ አርአያ (ዶ/ር)

“...ዘሐብኑ ነገራት ሓንሳእ ሓንሳእ ተጻብኦታትን ሸግራትን ከምጽኡ ይኸእሉ እዮም፤ ... ካብ ትግራይ ወጸኢ ንወራር ንምምካት ዓውደ ኩናት ክንጠቅስ እንተ ደኣ ኹንና መተግ ጥራይ እዩ፤ ኣብኡ ድማ ተጋሩ እዮም ብሕልፊ መስዋእቲ ዝኸፈሉ...”

እዚ ፅሑፍ'ዚ ንህልዊ ኩነታት ኢትዮጵያ ብዕምቆት ንምምይያጥን ንዝተሓላለኸ ናይ ሃገርና ፖለቲካዊ ጉዳያት ድማ ነቕፌታዊ ብዝኾነ መገዲ ንምፍታሽ ዝህቅን ፅሑፍ እዩ። ስለዝኾነ ድማ ኣብ ኣርእስቲ ናይ'ዚ ፅሑፍ ዛሬ ተኣማቲ ከም ዘሎ ኣገደስቲ ዛዕባታት ካብ 'ጉዕዞ ፖለቲካ ኢትዮጵያ ኣንፈታቱን ከላዕ 'ናይ ትግራይ ታሪኻዊ ሸኽምን መጻኢ ዕድልን' ከምኡውን ነዘምርእስ ነገራት እዚኦም በሰፊሒ ከደንፍዑ ዝኸእሉ ከም 'ካብ ውድቀት ዝመፅዕ ዓወት'፣ 'ኣወንታዊ ስጉምቲ'፣ 'ዝሓውስ ሜላን ረብሓታቱን'፣ 'ናይ ስልጣን ገፃትን ዓወት ምጉንፃፍን'፣ 'ናይ ነውዒ ሰረተ-እምነትን ናይ ኢትዮጵያ ናዕብን'፣ 'ናፃ ዕዳጋ ኢኮኖሚ ኣብዮትን ቅልውላዋትን'፣ 'ናይ ቻይና ኣርአያነትን ዓለምለኻዊ ፖለቲካ ኢኮኖሚ' ወዘተ ንኣፈሻዊ ምይይጥ ከቕርብ እዩ።

ጉዕዞ ፖለቲካ ኢትዮጵያን ኣንፈታቱን

ነዚ ርእስ-ነገር ብዝምልከት ኣብ ናተይ ድሕረ ገፅ (www.africanidea.org) “ኢትዮጵያ ናብ ውልቃዊ ፖለቲካ ዕብላላ ወይ ድማ ምልካዊ ሥርዓት ድያ ተምርሕ ዘላ?” ብዝብል ኣርእስቲ ጭቡጥ ናይ ኢትዮጵያ ፖለቲካ ኩነታት ብሰፊሒ እንተመርግርፍና ናብ ውልቃዊ ወይ ጉጅላዊ ምልካዊ ሥርዓት ኢና ነምርሕ ዘለና ብምባል ርትዓዊ ክትዕ ኣቕሪብ ኔረ። ኣብዚ መደምደምታዊ ዝበፀገሽኡ ምኽንያት ድማ ወዮ “መደመር”፣ “ፍቅር”፣ “ኣንድነት” ወዘተ ኢሉ ዝተበገሰ መንግስቲ ከይወዓለ ከይኣደረ ካብ ሕገ-መንግስቲ ወፃኢ ስራሕቱ ከላልጥ ስለዝጀመረን ናይ ሕገ ልዕልና ድማ ስለዝተጣሕሰን እዩ።

ኣብ ርእሲ'ዚ ሃገር ተበፅቢፀ፣ ሃገራዊ ድሕነት ተበሪዘ፣ ዜጋታት ድማ ካብ ገዛእ ዓዶም ተፈናቂሎም ናይ ሞትን መጥቃዕትን

ግዳይ እናኾኑ ከለዉ እቲ መንግስቲ ኣንኳይዶ ስጉምቲ ከወስድስ ብዛዕባ እቲ ቅልውላው ንቐልጥሎም ኣይዛረብን እዩ። ብድሕሪ'ዚ ናይ ዜጋታት ድሕነት ዘይምሕላውን ዘይምዝራብን ገለ ዘይተፈልጠ ሕቡእ ኣጀንዳ ክህሉ ይኸእል። ኣብ ስቕ ዘሎ መሰቓሰቕ በሉ ቀዳሞት ኣቦታትና። ነዚ ጉዳይ'ዚ ብዝምልከት ደሓር ኣብ ትሕቲ ርእሲ-ነገር 'ናይ ነውዒ ሰረተ-እምነትን' 'ዓለም ለኻዊ ፖለቲካ ኢኮኖሚን' ብዝርዝር ከቕርብ እዩ። ከላዕ ሸው ግን ከም ሕቶ ከቕርብ ዝግባእ ነገር እንተሎ “ከመይ ኢሉ እዩ እዚ ሓዲሽ መንግስትን ኣብይ ኣሕመድን ናብ ስልጣን ከመጹ ዝኸእሉ? ጭቡጥ መርትዖ እኳ እንተዘየለ ምግማት ግን ይከኣል እዩ።

፩) ኣብ ውሽጢ ኢህወዴግ ኣብ ውሽጢ ፪፯ ዓመታት ኢቲ ፓርቲ ብዘይፈልጦ መገዲ ሓደ ወይም ጽምዲ ሓምሻይ ረድፊ ተሸጉጡ ኔሩ ክኸውን ይኸእል እዩ።

፪) ኢቲ ገዛእ ፓርቲ ገለገለ ጎሓሉ ኣብ ውሽጡ ምህላዎም እናፈለጠ ኣብ ዝበጽሕዎ ዮብሎምን ብምባል ኒዲቕዎም ክኸውን ይኸእል። ንላቶም ድማ ነቲ ዕድል ተጠቂሞም ምስ ግዳማዊ ሓይልታት ብምትእስሳር ተልእኾታቶም ከዋፍሩ ጸኒሖም ክኾኑ ይኸእሉ።

በቲ ይኹን በቲ ግን እቲ ለውጢ ግዳማዊ ሰረት ሃልይዎ ግን ኣብ ውሽጢ ኢህወዴግ ዝተጠንሰ ስለዝኾነ እቶም ተጎልቢቦም ዝነበሩ ውልቀሰባትን ጉጅለታትን ዕድል ምስረኽቡ ነቲ ኢህወዴግ ዘንጸፈሎም ጥጡሕ ባይታ ተጠቂሞም ኣብ ስልጣን ከመጹ ኪሊሎም ኣለዉ። ዝገርም

ተርእዮ እዩ፣ ብሓደ ወገን ድማ ዝገርም ኣይኮነን፣ ምኽንያቱ ኣብ ቀረባ ጊዜ ኣብ ኢትዮጵያ ዝተኸየደ ናይ ፖለቲካ ተዋሕዶ ብድሕሪ እቶም ተዋሳእቲ ካልእት ዝተሰወሩ ሓይልታት ክህልዉ ይኸእሉ እዮም። እዚ ዝበልከሉ ምኽንያት ድማ ኢሳት ዝበሃል ናይ ፕሮፓጋንዳ ተለብኻን ኣብ ኢትዮጵያ ንዝካየዱ ናይ መንግሥቲ ንጥፊታት ወይ ድማ ናይ ፖለቲካ ውሳኔታት ገና ንገና ጋህዲ ከይኮኑ ከም ዕለጣው ዜና የቕርብ ኔሩ። ኣብ ሕምብርቲ መንግስቲ ዝበቐለ ጉጅለ ምስጢር ዘቕብል ኔሩ ዝብል መንት ከነልዕል ንኸእል።

ብናተይ ርእይቶ እቲ “ምድማር” ዝበሃል “ምጉዳል” ኮይኑ ረኽቡዮ ኣለኹ። ምናልባት “ምድማር” ኣሎ እዩ እንተተባህለ ግን እቶም ከልተ ተዋሳእቲ ዝበልከዎም እዮም ተደሚርም ዘለዉ። ኣጋጣሚ ኾይኑ ነዚ ጽሑፍ'ዚ እናጸሓፍኩ ከለኹ ብኣብይ ኣሕመድ ዝተደርሰት “መደመር” ዘርእስታ መጽሓፍ ናብ ህዝቢ ወጸኦ ኣላጥ ኣንቢብ ትዕዛብታዊ ርእይቶ ክህበላ ድልየት ኣለኒ እዩ።

ናይ ትግራይ ታሪኻዊ ሸኽምን መዲኒ ዕድልን

ትግራይ ገና ታሪኽ ሀ ኢሉ ክጅምር ከሎ መራሒት ንኸትከውን ተወሲኑ እዩ። ብዘይ ምኽንያት ከኣ ኣይኮነን ጥንታዊ ስልጣኔ ኢትዮጵያ ኣብ ትግራይ ዝተጀመረ፣ እዚ ስለጣኔ'ዚ ከኣ ንዋታዊ (ነገራዊ)፣ ስነልቦናዊ፣ ኣእምራኣዊ፣ መንፈሳዊ ነጸብራቓት ዘለዎ ኾይኑ ብዓለም ደረጃ ድማ

አድናቆት ዘትረፈ እዩ፤ ንሕበነሉን ንፕርዓሉን ከአ እዩ። ግን ዘሐብኩ ነገራት ሓገላኦ ሓገላኦ ተጻብኦታትን ሽግራትን ከምጽኡ ይኸእሉ እዮም፤ ስለዝኸኸን ድማ ናይ ወጻኢ ወራር መብዝሕትኡ ኣብ ትግራይ እዩ ተኸይዱ። ጉንዳጉንዴ፡ ጉራዕ፡ ሰሓቲ፡ ዶግዓሊ፡ እምባኣላጀ፡ እንዳ እየሱስ (መቐለ)፡ ዓድዋ፡ ማይጨው። ምናልባት ካብ ትግራይ ወጻኢ ንወራር ንምምካት ዓውደ ኩናት ከንጠቕስ እንተ ደኣ ኹንና መተማ ጥራይ እዩ፤ ኣብኡ ድማ ተጋሩ እዮም ብሕልፊ መስዋእቲ ዝኸፈሉ።

ታሪኽ ኢትዮጵያ ብሓፈሽኡ ክርከ ኸሎ ትግራይ ከም መራሒት ላሕማ ምስ ቃጭላ ከትምሰል ትኸእል። እታ ቃጭላ ነቶም ተኸተልቲ ከብቲ ሓባሪትን ኣተሓባባሪትን እያ፤ ቀሊል ሓላፊነት ኣይኮነን፤ እኳ ደኣ ትግራይና ከቢድ ታሪኻዊ ሓላፊነት እያ ተሸኪማ፤ ንሓዋሩ ግን እታ ቃጭላ ናይ መጻኢ ብሩህ ተስፋ ደወል እያ። ኣጋጣሚ ኹይኑ ኣቶም ከብቲ ካብ ሕዛእቲ ናብ ገራብ ማይ ክሰትዩ፡ ብኡ ኣቢሎም ከኣ ናብ ደምብ ከምለሱ ከለዉ ነብርን ዝብእን እንተመጹ፤ ገለገለ ኣብዑርን ላሕምታትን ክርበኹ ከለዉ፤ መራሒት ላም ግን ናብ ዋዕሮ ትቐየር'ሞ ተፈጥሮ ብዝሃባ ፀጋ ደው ኢላ ብጽንዓት ንገለ ኣብዑር ተመላኽቶም፤ ብሓባር ድማ ንነብርን ዝብእን የባርሩ፤ ነብሪ መጻ፡ ኣንበሳ ተቐልቀለ ድምብርጽ ኣይብላን እዩ። ናይ ተጋሩ ጅግንነት ከኣ ብተመሳሳሊ መገዲ እዩ ዝግለጽ፤ ተጋሩ ዘይሕለሉ ጅጋኑ ምዃኖም ንዓለም ኣመስኪሮም እዮም።

ኣብ ዝተሓላለኸ ፖለቲካ ግን ጅግንነት ጥራይ እኹል ኣይኮነን፤ ብልሓት እዩ እቲ ቀንዲ ነገር! ናብ ትግራይ ብሕልፊ ናብ ኢትዮጵያ ድማ ብሓፈሽኡ መጻኡ ዘሎ ፊተና ዝዓዘዘ ሓዲጋ እዩ፤ ካብዚ ሓዲጋ ንምውጻእ ድማ ሰፊሕ ራእይን ብልሓትን ዝሓትት እዩ፤ ንሃገር ዝገምዕን ዝበታትንን ሓይሊ

ይንቀሳቐስ ስለዘሎ ሃገርን ፈደራል ሥርዓትን ንምድሓንን ንምዕቃብንን ኣብ መቐለ ተኣኪቡ ዝነበረ፡ ካብ ኩሉ ኢትዮጵያ ዝመጸ ፈደራላዊ ሓይሊ፡ ጥሙር ግንባር ፈጠሩ ሃገር ካብ ጥፍኣት ንምድሓን ክቃለስ ይግባእ። ትግራይ ድማ ከም ቀደማ ሕልፊ መስዋእቲ እኳ እንተዘይከፈለት ናይ መራሒት ላሕማ ተራ እንተተጻወተት ግን ንትግራይ ይኹን ንኢትዮጵያ ዓቢ ረብሓ ክህልዎ እዩ፤ ቢታኒ ሓይሊ ድማ ከሓፍር እዩ፤ እቶም ሰውራት ተወናጫፍቲ ከኣ ካብ ጉዕዞይ ሥራሕቶም ንክቐጠቡ ከግደዱ እዮም። ስለዚ ትግራይ ንበይና ተነጻሊ (ወይ ከኣ ተፈንጨላ) ዘይኮነስ ምስ ካልኦት ገሰገሰቲ ፈደራላዊ ውድባት፡ ጉጅለታት፡ ውልቀሰባትን ክልላትን ኢትዮጵያ ኮይና ንጡፍ ፖለቲካዊ ተልእኾ ከተካይድ ኣለዎ። እዚ እዩ እቲ ብልሓት! ኣብ ከንዲ ምፍንጫል ሃገራዊ ሓዲነት ሒዝካ ምጉዳዝ ይሓይሽ ዝብል ክትዕ ኣብ መደምደምታ ናይዚ ጽሑፍዚ ክቕርብ እዮ።

“...ኣነ በዚ እዋን’ዚ ኣብ ኢትዮጵያ ናይ ጅግና መሪሕነት ዝብሎም ነቶም ናይ ብሄር ብሄረሰብ መሰል ዝሕልዉ፣ ሕገ-መንግስትን ናይ ሕገ ልዕልናን ንክህሉ ዝካትዑን፣ ናይ ፈደራል ሥርዓት ንክቐጽል ድማ ዝቃለሱን ፈደራላዊ ሓይልታት እዮም።”

ናይ ስልጣን ገዳትን ዓወት ምጉንጻፍን፡

ኣብዚ ርእሰ-ነገርዚ ኢቲ ቀንዲ ትኹረት ብዘዕባ ስልጣን እኳ እንተኾነ ናይ ትግራይ መጻኢ ዕድል ድማ ከምይ ኢሉ ምስ’ዚ ዛዕባ’ዚ ከምዝትኣሳሰር ክገልጽ እዩ። ስልጣን ብዘሕ መልክዕ ዘለዎ እዩ፤ እዞም ዝሰዕቡ ድማ የጠቓልል፡- ሕጋዊ ስልጣን፡ ናይ ምውካስ ስልጣን፡ ናይ ኪኢላ ስልጣን፡ ናይ ካሕሳ (ፃማ) ስልጣን፡ ናይ ጎነጽ (ሓይሊ) ስልጣን ወዘተ ነዚ ጽሑፍዚ ኣገደስቲ ዝኾኑ ግን ፈኩስ ስልጣንን ከቢድ ስልጣን ዝበሃሉ እዮም፤ ፈኩስ ስልጣን ልምሉም ወይ ከኣ ልዙብ ስልጣን ኮይኑ ሰባት ንምምራኽን ንምርዳእን ዝጠቐም ስልቲ እዩ፤ ከቢድ ወይ ተሪር ስልጣን ብኣንጻሩ ሰባት ኣሚኖም ክኸተሉ ዘይኮነስ ሓይሊ ብምጥቃም ወይ ድማ ተጽዕኖ ብምግባር ሰዓብቲ ምፍራይ እዩ እቲ ቀንዲ ዕላምኡ። እምበኣርክስ እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ መንግሥቲ ፈኩስ ስልጣን እንተተጠቀመ ዝሓሸ እዩ። ምኽንያቱ ናይ ፖለቲካል ሳይንስ ፕሮፌሰር ዝኾነ ጂን ቫርፕ ከምዝበሎ ውዲሉ ሓዲሩ ስልጣን ዝሓዘ ኣካል መሰረቱ ህዝቢ እዩ፤ ህዝቢ ፈትዮ ነቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ መንግሥቲ ሓቕፍዎ፤ ንትእዛዙን፡ ሕግታቱን፡ ፖሊሲታቱን ድማ ብእምነት እንተተቐበለዎ እቲ መንግሥቲ ዘለቑታ ይህልዎ።

ነዚ መሠረት ብምግባር ኣብ ኢትዮጵያ ዘሎ ስልጣን እንተረኣናዮ፡ ናይ ኣብይ ኣሕመድ ስልጣን ዋላውን ሕጋውነት ይሃልዎ እምበር፡ ካብ ሕገመንግሥቲ ወጻኢ ስለዝሰርሕን ዝንቀሳቐስን ናይ ህዝቢ መሠረት የብሉን። ብተዛማዲ ኣብ ትግራይ ህወሓት ናይ ህዝቢ ድጋፍ ስለዝረኸበ ሕጋውነትውን ለቢሱ ክበሃል ይከኣል።

ምስ ናይ ኣምሓራ ክልል ኣወዳደርና ድማ ኣብይ ኣሕመድ ናይ ህዝቢ ተቐባልነት ኣሎዎ ክንብል ንክእል ምኽንያቱ ናይ ክልል ኣምሓራ መራሕቲ ኣብ ፈሽራን ጎንጽን ስለዘተኮሩ ንሓድሕዶም ኣብ ምቅታልን ንሕብረተሰቦም ኣብ ምብራሰን እዮም ኣድሂቦም፤ ናይ ክእለት ስልጣንውን ስለዘየደንፍዑ ክሳብ ሎሚ ለይቲ ናይ ቅማንት ጉዳይ ከፈትሖም ኣይከኣሉን።

ሰብ-ስልጣን ብዝያዳ ክዕወቱን ሹቶም ድማ ኣብ መዓላ ከውዕሉ እንተኾይኑ ድማ ነዘን ዝሰዕባ ማዕዳታት ክኸተሉ የማሕጽን፡- ፩) መሪ ማክንታየር ዝተባህለት ምህርቲ ስልጣን ዝሓዙ ሰባት ኣብ ክቕይርዎ ዘይከእሉ ነገራት ጊዜኣም እንተዘየጥፍኡ ዝሓሸ እዩ ትብል፤ ኣብ ክትግብርዎ

ዝኸእሉን ዝደለይዎ ክረኽቡን ዝኸእሎም ዕማም እንተኣተኮሩ ዝሓሸ እዩ። ነገር ግን ፖለቲካ ዝተሓላለኸ ስለዝኾነ ናይ ፖለቲካ ጸወታ ውጥን ከውጽኡ ኣለዎም፤ ኣቦታትና ከምዝነገሩና ኣብ ዘይሰምዓካ ደርቢ ኣይትማህለል እዩ። ፪) ማይክ ፒትግራው ድማ “ንሸቶታትካ ብጽንኩር ስምዒት ወልዓዮም” ይብል፤ ስምዒት ክብል ከሎ ሓቦን ጽንዓትን ዝሓቕፈ ስምዒት ማለቱ እምበር ንርቱዕነትን ምኽንያታውነትን ዘባላሹ ስምዒት ማለቱ ኣይኮነን።

ኣብ ርእሰ እዘን ኣብ ላዕሊ ተዘርዚረን ዘለዎ ማዕዳታት ኣብ ስልጣን ዘሎ ኣካል ኣወንታዊ ስጉምቲ ንምውሳይ ጥራይ ክህቅን ኣለዎ፤ ዓወት ድሕሪ ወድቀትውን ክመጽእ ከምዝኸእል ምርዳእ ኣለዎ። ኣወንታዊ ስጉምቲ ዝወስዱ ሰብ-ስልጣን ብዘሕ ኣሳልጦ ይገብሩ፤ ጭንቂ ኣይህልዎምን፤ ጣዕሳውን ኣይህልዎምን፤

**ታሪኽ ኢትዮጵያ
 ብሓፈሽኡ ክርክ
 ኸሎ ትግራይ ከም
 መራሒት ላሕሚ ምስ
 ቃጭላ ክትምሰል
 ትኸእል። እታ ቃጭል
 ነቶም ተኸተልቲ
 ከብቲ ሓባሪትን
 ኣተሓባባሪነትን እያ፣
 ቀሊል ሓላፊነት
 ኣይኮነን፣... ናይ
 ተጋሩ ጅግንነት ከኣ
 ብተመሳሳሊ መገዲ
 እዩ ዝግለጽ፣ ተጋሩ
 ዘይሕለሉ ጅጋኑ
 ምኻናም ንዓለም
 ኣመስኪሮም እዮም።
 ኣብ ዝተሓላለኸ
 ፖለቲካ ግን ጅግንነት
 ጥራይ እኹል
 ኣይኮነን፣ ብልሓት
 እዩ እቲ ቀንዲ ነገር!**

ምኽንያቱ ከኣ ኣደብ ስለዘለዎምን ሓቦ ስለዘደንፍውን እዩ። ኣወንታዊ ስጉምቲ ግን ብዝያዳ ንሕብረተሰብ እዩ ዝጠቓም፤ ኣወንታዊ ስጉምቲ ኣብ ዝዓሰሎ ከባቢ ህዝቢ ካብ ፍርሒ ወይ ስግኣት ነጻ ይወጽእ፤ ናይ ዝምድናታት ውህደት የጣጥሕ፤ ክፉት ኣእምሮ ይህልዎ፤ መጻኢ ብሩህ ተስፋ ድማ ይርእ።

ወዲቕካ ክትስእ ኣንተኺኢልካ ድማ ዓወት ምጉንጻፍ ይከኣል እዩ። ነዚ ብዝምልከት ሰፊሕ መጽናዕታዊ ስነጽሑፍ ብላዕለዎት ናይ ትምህርቲ ትካላት ቀሪቡ ኣሎ። ቅድም ቀዳድም ግን ብጥንታዊ ኣቦና ቅዱስ ያረድ ክጅምር፣ ኩላትና ከም እንፈልጦ ቅዱስ ያረድ ሊቀ ሊቃውንት ክኸውን ዝኸኣለ ድሕሪ ውድቀት እዩ። እቲ ታሪኽ ብዙሕ ሰብ ዝፈልጦ እኳ ኣንተኺን ንዘይፈልጡ ሰባት ግን ምድጋሙ ኣድላዩ ይኸውን። ያረድ ኣብ ፈለግ ትምህርቲ ሕማቕ ተመሃራይ ስለዝነበረ ነቲ ቤት ትምህርቲ ጠንጢኑ ናብ ገጠር ይኹብልል እሞ ኣብቲ ዝዓረፈሉ ቦታ ማለት ኣብ መደባይ ወለል። ማይ ቅሪዕ ዝበሃል ሰፈር ኣብ ትሕቲ ሓንቲ ኣም ከጽልል ከፍ ምስ በለ ኣባጨነራ ኣብታ ኣም ከሓዘር ይፍትንግ ሹዳሽተ ጊዜ ይወድቅ፣ ኣብ ሻብዓይ ፈተነ ግን ይዕወትግ ኣብ ጫፍ ናይቲ ኣም ይበጽሕ፣ ነቲ ቐጽሊ ድማ ክሸምጥጥ ይጅምር። ነዚ ዝተዓዘበ ያረድ “ለካ ወዲቕካ ምትላእ ይከኣል እዩ” ብዝብል ተስፋ ተመሊሱ ናብ ቤት ትምህርቲ ይሓቱ፣ ልዕሊ መሓዘቱ ድማ ጸብለል ይብል።

ነዚ ወዲቕካ ዓወት ምጉንጻፍ ዝብል ስነ-ሓሳብ ብሰፊሑ ተንቲኑ ዘቐረበ ናይ ፖለቲካ ሳይንቲስት ሄንሪ ፔትሮስኪ ይበሃል፤ ኣብ “ዓወት ድሕሪ ውድቀት፡- ናይ ውጥን ግሪንቢጥ” (ቀጥታ ትርጉሙ) መጽሓፉ ዓወት ብውድቀት ዘርእየና ነገር ተሎ ንነገራት ኣጸባቢቕና ከነቐርብን፡ ብጥንቃቄ ክንትንበይን፡ ንጋታትን ንምውጋድን ስለዝጠቐመና እዩ ይብል።

ኣብ ርእሲዚ መሃዚነት ንክህልወናን ውጥን ንክንትግብርን ድማ ይሕግዘና” ይብል። እዚ ብቐጥታ ንናይ ሕውሓት ናይ ቀረባ ጊዜ ተመክሮ ዘንጸባርቐ ኮይኑ ድሕሪ ስራዕ ኣኼባ ናይቲ ፓርቲ ዶ/ር ደብረጽዮን ንጋዜጠኛታት ዝሃቦ መግለጺ ናይ ዓወት ድሕሪ ውድቀት መዛዘሚ እዩ ክበሃል ዝከኣል።

እዚ ካብ ንጋኻ ምምሃር ኩነት እንደገና ንጋ ንኸይትገብር ጥራይ ዘይኮነስ ናይ ውድባዊ ቅርጻ ለውጢውን ንኸተምጽእ የተባብዕካ ማለት እዩ፤ ናይዚ ኣብነት ድማ ሕውሓት ምስ ካልኣት ኣብ ትግራይ ዝርከቡ ተቃዋሚቲ ፓርቲታት ክንሰርሕ እና ምባሉ እዩ። እቶም ናይ ፖለቲካ ውድባት ተዋሂዶም ይኹኑ ተዋዲዶም ሓደ ሓባራዊ ኣጀንዳን ባሕሪ-ሓሳብን ክንቀሳቐሱ እንተኺኢሎም ናይ ዝሕውስ ሜላ ትልሚ ስለዝጥቀሙ ዓቢ ሓባራዊ ረብሓ ይጎናጸፉ።

ናይ ጅግና መሪሕነት፡

ነዚ ርእሰ-ነገርዚ ምስ ስታንሊ ሆፍማን ናይ ፖለቲካ ሳይንስ ተመራማሪ ከላይይየኩም፡ ናይ ሆፍማን ክትዕ ኣነውን ዝድግፎ እዩ፤ ጅግና መሪሕነት ንዘሎ ሥርዓትን ኣረኣእያን ለውጢ ንምምጻእ ኣብዮታዊ ስጉምቲ ዝወሰድ ኮይኑ ብሕልፊ እቲ ሥርዓትን ባሕሪ-ሓሳብን ዝኸሰሩ ምስ ዝኾኑን እቲ ሥርዓት ድማ ምስዝሰበር ደኺመ ከይበለ ነቲ ዝቐመ ገሰጋሲ ሓደሽ ሥርዓት ከይቅህም ይቃለስ፤ ዝከኣሎ ይገብር፤ ድሕሪ ለውጢ ናብ ናይ ቀደም ኣረጊትን ብማእከልነት ዝተጠርገፈ ሥርዓት ተመሊስካ ምኽድ ወይ ንምኽድ ምፍታን ግን ብፍፁም ኣይቐበሎን። ኣነ በዚ እዋንዚ ኣብ ኢትዮጵያ ናይ ጅግና መሪሕነት ዝብሎም ነቶም ናይ ብሄር ብሄረሰብ መሰል ዝሕልዉ፣ ሕገ-መንግስትን ናይ ሕገ ልዕልናን ንክህሉ ዝካትዑን፣ ናይ ፊደራል ሥርዓት ንክቐጽል ድማ ዝቃለሱን ፊደራላዊ ሓይልታት እዮም። እዞም ሓይልታት እዚኣም እንተኹን ብልዝብ እንተዘየለ ብምግጫው ምስ ናይ ማእከልነት ባእታታት ገጽ ንገጽ ምግጣምም ኣይተርፍን እዩ፤ ዘይተርፈካ ጋኻ ኣጥቢቐካ ሰዓም እዩ፣ ኣቐድም ኣቢሊ ከምዝበልከም ናይ ፊደራላዊ ሓይልታት ዋላውን ንዝመጽእ ምርጫ ኣየርከቡ እምበር ጥሙር ሃገራዊ ግንባር ግን ክፈጥሩ ኣለዎም። ካልእ ኣማራጺ ድማ ዘሎ ኣይመስለንን። “ጅግና መሪሕነት” ዝብል ስነ-ሓሳብ ኣነ ዝፈጠርከዎ ዘይኮነስ ናይ ፖለቲካ ሳይንስ ዝመሃዞ ጽንሰ-ሓሳብ እዩ፤ ዋላ ኣብ ግብሪ ከዩውዓልና ኣካል ስነልቦናና ጥራይ እንተገብርናዮውን ነተሓሳስባና ብኣወንታዊ መገዲ ስለዝሃንጸ ብምፍላጥ ይኹን ብዘይምፍላጥ ንሕብረተሰብና ጥዕና ንክህልዎ ንገብር፤ ሓደስቲ ጅጋኑ መሪሕነቲ ከኣ ይውላዱን ይዕንብቡን።

ናይ ነውዲ ሰረተ-እምነትን ናይ ኢትዮጵያ ናዕብን፡-

ኣብ ትሕቲ'ዚ ርእሰ-ነገር'ዚ ዘቐርበም ሓሳባትን ዝጠቐሰም ዝርዝር ጽሑፋትን ብሕልፊ ንምሁራንን ናይ ፖለቲካ መራሕትን ኣዝዮም ኣገደስቲ እዮም። ናኡሚ ከልዮን ትብሃል ተመራማሪትን ደራሲትን “ናይ ነውዲ ሠረተ-እምነት፡- ናይ ኣዕናዊ ካፒታሊስት ሥርዓት ምልዕዳል” ኣብ ዝብል መጽሓፍ ኣዝዩ ብዝገርም ትንተና ናይ ምዕራብ ርእሰማላውያን ከመይ ጌሮም ሃገራት ከምዘዕንገዱን ድሕሪ ዕንገዱን ድማ ተቐዳዲሞም ትርፊ ዘምጹሎም ዕዳጋ ንምትካል ከምዝወናጨፉን ትገልጽ። እተን ዝገባዎ ሃገራት ከም ቺል፡ ኢራቕ ወዘተ ትጠቐስሎም “ናይ ነጻ ዕዳጋ ኢኮኖሚ ምምሕያሽ (ወይ ኣብዮት)” ባሕሪ-ሓሳብ ብምባል ሚልቶን ፍሪድማንን ሰዓብቲን ንፖሊሲታቶም ኣብ ግብሪ ንምትርጓም ብቐጻልነት ሓደገኛ ነውዲታትን ጎንዲታትን የካይዱ። እዚ ተርእዮ'ዚ ኣብ ብዙሕ ዓድታት ከም ቬትናም፡ ኣፍጋኒስታን፡ ኒኳራጋ፡ ፓናማ፡ ቪኒዜወላ ወዘተ ዝተኻየደ ኾይኑ ሕጅ ድማ ኣብ ኢትዮጵያ ንምስከር ዘሎና ጋህይ እዩ። ነዚ ኣዕናዊ ካፒታሊስት (ርእሰማላዊ) ሥርዓት ንምህናጽ ዝንቀሳቐሱ ደቂ ዓዲ ኣነ 'ሓምሻይ ረድፊ' ዝበልከዎም ወይ ድማ ዶ/ር ደብረጽዮን “ሰላሕታ” ኢሉ ዝሰመዮም ዝተሓባበርዎም ግዳማዊ ሓይልታት ከም ዘለዉ ምዝገጋዕ የብልናን። እንተተዓዊቶም ድማ እቶም ናይ ወጻኢ ዋኒና-ትካላት ነቶም ዝሓቲ ደርቢ ሊሂቃን ሓድሽ ናይ ፖሊሲ መምርሒ ይህብዎም። እተን ቀንዲ ፖሊሲታት ድማ ናይ መንግስቲ ናይ ምቅጽጻር ስልጣን ወይ ምጥፋእ ወይ ምዝሕታል፡ ንህዝባዊ ግልጋሎት ዝተመደበ ባጀት ምቕራጽ፡ መጠነ-ሰፊሕ ብሕታዊ ንብረትነት (ፕራይቨታይዘሽን) ብምክያድ ንመንግስቲ ትካላት ንመሽጣ ናብ ዕዳጋ ምውጻል ወዘተ ምትግባር ይኸውን። ናይ ህዝቢ ዓመጽ እንተተላዓሉ ድማ ብዘይ ወለም ዘለም ይደቐሱም። ናይ ነጻነትን ዴሞክራሲነትን ጉልበዮም ከእ ይቃላዕ። ንሳቶም ነጻ ዕዳጋ ዝብልም ንኣብዝሓ ህዝቢ ኣብ ድኽነት ኣእቲኻ ንበጻብዕቲ ዝቐጸሩ ሊሂቃን ንምህብታም እዩ እቲ ዕላማ። ካብዚ ናይ ነውዲ ሠረተ-እምነት ወጻኢ ብልምዓታዊ መንግስቲ ዓቢ ዓወት እተጎናጸፈት ሃገር ቻይና ጥራይ እያ።

ናይ ቻይና ኣርኢያነትን ዓለምለካዊ ፖለቲካ ኢኮኖሚን፡-

ካብ ሳልሳይ ዓለም ዝበሃላ ዝነበራ ሃገራት ካብ ናይ ምዕራባውያን ኣርዕታን መጻወድያን ነጻ ወጻኢ ክትበሃል ትከኣል ቻይና ጥራይ እያ። ካልእ ሃገራት ብዙሕ እውን ንክምዕብላ እንተፈተና መብዛሕትኣን ካብ ማሕለኻታት ናይ ሓድሽ መግዛእቲ (ኒዮ ኮሎንያሊዝም) ክወጻ ኣይከኣላን። ቁፋብ ተላዒላን ክስጉማ ጀሚረን ዝነበራ ከም ብራዚል ዝሓመሰላ ሃገራት ኣ ንድሕሪት ከምዝምለሳ እየን ተገይረን።

ቻይና ደኣ ከመይ ኢላ እያ ካብዚ ኹሉ ናይ ዓለምለካዊ ፖለቲካ ኢኮኖሚ ውዲት ክትወጽእ ዝኸኣለት? ኣብ ዝርዝር ሕሉፍ ታሪኽ ከይኣተኹ እዛ ሃገር'ዚ ኣ ናይ ጅግና መሪሕነት ብልምዓታዊ መንግስቲ ኣቢሉ ምሉእ ብምሉእ ከምትቐየርን ካብ “ሳልሳይ ዓለም መንነት” ናብ ካልኣይ ኢኮኖሚ ናይ ዓለም ደረጃ ከምትሰጋገር እዩ ጌሩዋ። ቻይና ኣብ ስለሰት ዓሰርተ ዓመታት ብሕርሻ፡ ብኢንዱስትሪ፡ ብትሕተ-መዋቕር፡ ከምኡውን ብሳይንስን ቴክኖሎጂን ኣዝያ ስለዝማዕበለት ካብ ኣስታት ሓደ ቢልዮን ንላዕሊ ህዝባ ኣርባዕተ ሚእቲ ሚልዮንን ፈረቓን ካብ ድኽነት ከም ዝወጹ ጌራ እያ። ንድሕሪትውን

ትምለስ ኣይኮነትን ዋላውን ብናይ ሆንግ ኮንግ ቅልውላው ኣምሲልካ ሽግር ንምፍግር ጻዕሪ እንተተገብረ። ቻይና ኣብዚ እዋንዚ ኣብ ናይ ዓለም ፖለቲካ ኢኮኖሚን ንግድን ዓብይ ተራ እያ ትጻወት። ምስ ምዕራባውያን ሃገራት ከኣ ብማዕርነት እያ ትወዓዳል ወይ ድማ ትሰማማዕ። ከም ካልኣት ሳልሳይ ዓለም ሃገራት ኣይትልምንን፤ ንኣያላት ዝበሃላ ሃገራት ድማ ኣይተቐባጥርን፤ ኣይትሰግድን እያ። ምስ ኩሉን ሃገራት ግን ጽኑዕ ዲፕሎማሲያዊ ርክባት ኣለዎ እዩ።

ቻይና ንሳልሳይ ዓለም ኣርኢያ ክትከውን ትኸእል እያ ዝብል ፍርሒ ብምዕራባውያን ብግልጺ ስለዝዝረብ ብውሑድ ብውሑድ ኣብ ዝተዋፈረቶ (ኢንቨስት ኣብ ዝገበረትሉ) ኰርንዓት ዓለም ዕንቅፋት ንኸፈጥሩ ይጽዕሩ። እዚ ናይ ኢትዮጵያ ነውዲ ድማ ምስዚ ተርእዮ'ዚ ዝተተሓሓዘ እዩ።

“ኣብ ዝተሓላለኽ ፖለቲካ ግን ጅግንነት ጥራይ እኹል ኣይኮነን፤ ብልሓት እዩ እቲ ቀንዲ ነገር!”

ነውዲ ይኹን ካልኣት ዕንቅፋት ብዘየገድስ ግን ናይ ቻይና ኩባንያታት ከም ሁወይ ዝሓመሰሉ (መብዛሕትኦም ብመንግስቲ ዝውነት) ኣብ ኩሉ ዓለም ተዘርጊሖም ይርከቡ። ብሕልፊ ካብ 1999 ዓምፈ ጀሚሩ “ኪድ ውጻእ” ብዝብል ፖሊሲ መንግስቲ ቻይና ንናይ ቻይና ኩባንያታት ኣብ ካልእ ሃገራት ንክዋፈሩ ናይ ገንዘብ ሓዝብ እናሃበ ከተባብሩም ጀመረ።

ቅድሚ “ኪድ ውጻእ” ናይ ቻይና ፖሊሲ ግን ናይ ምዕራባውያን ዓለምለኽ ዋኒኒ-ትካላትን ከም ናይ ዓለም ባንክን ናይ ዓለምለኽ ናይ ገንዘብ ትካል (ኣይ ኤም ኤፍ) ንኣፍሪቃ ሃገራት ናይ ቅርጻ-ለውጢ ምውዳድ (ስትራቴጂካል ኣጃሽትመንት) ዝብል ፖሊሲ ንክትግብሩ ብምድፋእ ኣይብልዓ ኣይሰተያ ገበርወን። ድሕሪ ምብታን ሶቪት ሕብረት ከኣ ናይ ምዕራብ ዋኒኒ-ትካላት ንምብራቕ ኣውሮጳ ወሪረንኦ እየን። ጽዑቕ ናይ ውልቃዊ ንብረትነት ከኣ ተኸይዱ እዩ። ኣብ ኣስያውን ብተመሳሰሊ መገዲ ነጻ ናይ ዕዳጋ ኣከባቢ ብዝብል ናይ ንግዲ ውጥን ንናይ ዓለም ዕዳጋ ክቆጸጸራ በቐዐን እየን። ስለዝኾነ ድማ ዋላውን ቻይና ብንጡፍ ትንቀሳቐሽ እምበር ናይ ዓለም ፖለቲካ ኢኮኖሚ ሕጂውን ብምዕራባውያን እዩ ዝዝወር።

ካብዚ ናይ ምዕራባውያን ናይ ዓለም ዕዳጋ መርብብ ነጻ ኾይና ክትወዳደር ምእንቲ ቻይና ካብ 2013 ዓምፈ ጀሚሩ ሓድሽ ፖሊሲ ሒዛ ወጻኢ ኣላ፤

‘ተበግሶ ቁልፍን መገድን’ ከአ ይበሃል፤ ገለገለ ናይ ዓለም ፖለቲካ ኢኮኖሚ ሰብ ሞያ ድማ “ናይ መበል ፪፩ ክፍለዘመን ናይ ሃሪ መገዲ” ኢሎም ኣለዉ። ቻይናውያን ግን ብቋንቋኦም ‘ይ ዳይ ይሉ’ እዮም ዝብልዎ። ኣብ መሰረተ-ልምዓትን ትሕተ-መዋቕርን ዘተኮረ ናይ ልምዓት ፖሊሲ፣ ምዕራባውያን ክገብርዎ ዘይከኣሉ ጭብጢ ወይ ክውንነት እዩ። በዚ ኸኣ ንድኻን ዝምዕብላ ሃገራትን ቻይና ኣርኣያ ስለዝኸኸነት ምዕራባውያን ከይሰንበዱ ኣይተረፉን። እኳ ደኣ ብ ‘ተበግሶ ቁልፍን መገድን’ ቻይና ኣብቲ ምዕራባውያን ተቋጻጸርናዮ ዝብልዎ ምብራቕ ኣውሮጳ ከይተረፈ ብምእታው ሓዲድ (መገዲ ባቡር) ሰርሐት፣ ንስወጽ ካልኣ ንኸተሓድሶ ድማ ትሸባሸብ ኣላ። ናይ ‘ተበግሶ ቁልፍን መገድን’ ባጀት ሓዲ ትሬልዮን ዶላር ኮይኑ ካብዚ ባጀት’ዚ \$210 ቢልዮን ኣብ ኣስያ ተመዲቡ ኣሎ።

ቻይና ካብ ናይ ዓለም ኩባንያታት ወፊራ ምቕባል ናብ ጽዳይ ኣውፋሪ (ኔት ኢንቨስተር) ተዛማዲ ደረጃ ብምስግጋር ንኸልኦት ዝምዕብላ ሃገራት ኣርኣያ ስለዝኸኸነት ኣዜን ብዙሓት ሃገራት ካብ ካሪብያን ሃገራት ከላዕ ማዳጋስካር፣ ካብ ደቡብ ኣፍሪቃ ከላዕ ኒው ዚላንድ ድጊፊንኣ ኣለዋ። ኢቲ ቀንዲ ዕላማ ናይ ‘ኪድ ውጻእ’ ን ‘ተበግሶ ቁልፍን መገድን’ ግን ናይ ቻይና ናይ ነዊሕ ናይ ወፊራ ስትራተጂ ኮይኑ ኣብ ዓለም ዕዳጋ ተወዳዳሪት ጥራይ ዘይኮነትስ ትፍራሕን ትኸበርን ሃገር ክገብራ ስለዝኸኸለውን እዩ።

እምበኣርከስ ናይ ዓለም ዕዳጋን ፖለቲካ ኢኮኖሚን መጻኢ ኩነት ብቻይናን ኣመራካን ዝምራሕ ምንሕናሕ እዩ ክኸውን፣ ብኸልእ ኣዘራርባ እቲ ዓለማዊ ውድድርን ጎንጽን ኣብ መንጎ ውልቃዊ ረብሓን ሃገራዊ ሕብረተ-ሰታፊ እዩ ክኸውን። ነዚ ጉዳይ’ዚ ብሰፊሑ መጽናዕትን ምርምርን ዝገብር ትካል “ሳይንሳዊ ሓባራዊ ስምምዕ” ዝብል ስም ሓዙ ኣብ የል ዩኒቨርሲቲ ተመሰሪቱ ኣሎ። እቶም ውልቃዊ ረብሓን ብኸታዊ ንብረትነትን ዘሰርቱ ናይ ምዕራብ ርእሰማል ተሟጎቲ ከም ሀሪተጅ ፋውንዴሽን፣ ኬቶ ኢንስቲትዩት፣ ኣይን ራንድ ኢንስቲትዩት ወዘተ ድማ ነዚ ናይ የል ‘ሳንሳዊ ሓባራዊ ስምምዕ’ ብዙሕ ይወቕስዎ፣ የናእስዎን ይነጽግዎን። ንዓና ዘዋጻና ግን እቲ ናይ የል ዩኒቨርሲቲ ኣጀንዳ ተቐቢልና ምስ ናይ ሃገርና ጭቡጥ ኩነታት ምስ እነዋድድ እዩ።

መደምደምታ :-

ኣብዘን ኣብ ላዕሊ ተጠቂሰን ዘለዎ ዛዕባታት ብመጠኑ እቲ ዘዋጽእ ናይ ምጣኔ-ሃብታውን ፖለቲካውን ውጥናት ተሓቢሩ ኣሎ። ዝኸኸነ ይኹን ውጥን ግን ብኣውንታዊ ኣረኣእያን ስጉምትን እንተዘይተሰንዩ ትርጉም ክህልዎ ኣይኸእልን። ንኣብነት ናይ ሕወሓት መራሕቲ ምስ ካልኦት ተቃዋሚቲ ሓይልታት ብሓባር ክንሰርሕ ኢና ምስ በሉ ባይቶና ሓንጎፋይ ኢሎም ዝተቐበልዎ ይመስሉ (ኣውንታዊ መልሰ-ግብሪ እዩ)፣ ብኣንጻሩ ዓረና “ብዙሕ ጊዜ ተባሂሉ እዩ ኣብ ግብሪ ግን ኣይትሮጎምን” ኢሎም

መለሱ (ኣሉታዊ መልሰ-ግብሪ እዩ)። እተን ፓርቲታት ድላየን ክብላ መሰል ኣለውን እዩ፣ በዚ ሰዓት’ዚ ግን እቲ ዘፈላልዮን ገዲፊን፣ ኣብ ዘራኸበን ኣትኩረን ናይ ህዝቢ ትግራይ ረብሓ ቀዳምነት ክህብኦ ይግባእ። ምስ እዘን ፓርቲታት እዚኣን ድማ ካልኦት ናይ ሲቪክ ማሕበራት ከም ሰብ ሕድርን ሰብዓ እንደርታን ዝኣመሰላ ኣብ ጉዳይ ትግራይ ሓዲ ኮይንን ክንቀሳቐሳ ይግባእ። ስለዚ ብናተይ ርእይቶ ክልተ ዓይነት ጥምር ግንባር ክፍጠር ኣለዎ፡- ፩) ኣብ ትግራይ ዘለዉ ፓርቲታት ከም ሕወሓት፣ ዓረና፣ ባይቶና፣ ሳልሳይ ወያነ፣ ዓሲምባ ወዘተ ሕቡር ግንባር ክፈጥሩ ኣለውን፣ ፪) ብኢትዮጵያ ደረጃ፣ ከምቲ ኣቐድም ኢሊ ዝጠቐስኩዎ፣ ሕወሓት ምስ ካልኦት ፊደራላዊ ሓይልታት ኮይኑ ሃገራዊ ፊደራላዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር ክፈጥር ኣለዎ፣ እዚ ንውሕስነት ዝግበር ውጥን እዩምበር ሕወሓት ከላዕ ዝኸኸነ ዝኸውን ከም ኢህአዴግ ተቐጻሊ ዝሓሸ እዩ፣ ነቲ ናይ ውህዳት ዝበሃል ዕድመ ተሃንዲዱ እኳ እንተዘይኣተዎ ነቲ ባዕሉ ዝፈጠሮ ዝኣኢ ፓርቲ ግን ራሕራሐ ከጎዓዝ የብሉን።

ካልእ ብናተይ ርእይቶ ኣብ ዋጋ ዕዳጋ ክኣቱ ዘይብሉ ናይ ትግራይ ኢትዮጵያዊነትን ምስ ኢትዮጵያ ምቕጻልን እዩ። ቅድም ቀዳድም እቲ ‘ኢትዮጵያ’ ዝበሃል ስነ-ሓሳብን ሃገርን ንሕና ተጋሩ እና ፈጠርናዮ፣ ኢትዮጵያ ኣብ ትግራይ እያ ተጀሚራ፣ ኣብ ርእሲ’ዚ ከምቲ ኣብ’ዚ ጽሑፍ’ዚ ኣቐሪብዮ ዘለኹ ኣብ ምዕራባውያን ዝቆጸጸርዎ ናይ ዓለም ፖለቲካ ኢኮኖምን ንግድን ንኣኸቱ ድኻታትን ዓድታትን ነጺሎም፣ ኣንጎሮምን ጎዳጎምን ከገዝእውን ስለዝደልዩ ኣንኳይዶ ንእሽቶ ዓዲ ኩንካ ዓቢ ሃገር ኩንካ እውን ማእለያ ዘይብሉ ዕንቅፋት እዩ ዘጋጥመካ። ኣብ ርእሲ’ዚ ወድዓውን ታሪኻውን ሓቂ ተጋሩ ንኢትዮጵያ ክብሉ ብዙሕ መስዋእቲ ኣብ ርእሲ ምኽፋሎም ኣብ ህንጻት ሓዳስ ኢትዮጵያ ድማ ዓቢ ተራ እዮም ተጻዊቶም። ስለዝኸኸነ ድማ ነቲ ዝሃነጸዎ ነገር ሓዲጎም (ራሕራሎም) ክኹዱ ኣይግባእን። ከምቲ ማህደር ካሳሁን ምስ መሳርሕታ ዳመራ ያሕያ ኣብ ‘ዳህሳስ ሚድያ’ ዝበለቶ “ሕልፊ ዘሕለፍካሉስ ኣሕሊፍካ ኣይትህብን” እዩ ክኸውን ዘለዎ።

ካልእ ኣብዚ መደምደምታ ክመደየጠሉ ዝደሊ ዛዕባ ኣብዚ ቀንዲ ትሕዝቶ ናይ’ዚ ጽሑፍ’ዚ ዘየልግልኩዎ ነገር ዲፕሎማሲ እዩ፣ እግሪ መገደይ ትሕዝቶ ናይ ዲፕሎማሲ ክገልጽ፣ ብሓፈሽኡ ክልተ ዓይነት ዲፕሎማሲ እዩ ዘሎ፡- ፩) ንዓለምለኸዊ ዝምድናታት ንምሰላጥ ዝግበር ሞያዊ ንጥፈትን ክእለትን፣ ሙብዛሕትኡ ብናይ ወጻኢ ጉዳይን ኣምባሳደራትን ዝፍጸም ዕማም እዩ፣ ፪) ምስ ሰብ ኣብ ዝግበር ዝምድናታት ብሕልፊ ተኣፋሪ ዝኸኸነ ነገራት ብብቕራት እንጥቀመሉ ጥበብ ወይ ብልሓት እዩ። ኣብዚ ዘገናኸና እቲ ካልኣይ መግለጺ ናይ ዲፕሎማሲ እዩ። ሽቶታትና ክንወቕዕ እንተደኣ ኹይንና ዲፕሎማሲ ምጥቃም ኣገዳሲ ይኸውን። ንኣብነት መራሕ መንግሥቲ ዶ/ር ኣብይ ኣሕመድ ናይ ኖቤል ሽልማት ምስረኽቡ ሕወሓት “እንኳዕ ደስ በሎም” ምባሉ ቅኑዕ ናይ ዲፕሎማሲ ስልትን ብስልትን እዩ ዘንጸባርቐ። ዲፕሎማሲ ጥቕሚ እምበር ጉድኣት የብሉን፣ ስለዝኸኸነ ድማ ነቶም ሕጂ ስልጣን ሓዘም ዘለዉ ጉጅለ ብዲፕሎማሲ ምሓዝ ኣድላይ ይኸውን፣ ከምታ ናይ ማክያሽሊ ወኸርያ ብብልሓት እንተተኮሳቐሰና፣ ከም ኣንበሳ ድማ ከይገዓርና ዕለታዊ ተግባራትና እንተገበርና ዘዐግብ ውጻኢት ከምጽኣልና ይኸእል እዩ።

ኣብ መጨረሻ ንኹሉ ነገር ብትዕግስትን ብብልሓትን ምሓዝ ንባዕሉ ታሪኽ ዘምጽኡ ተጽዕኖ ስለዝኸኸነ ተቐቢልና፣ ኢድ ንኢድ ተታሓሒዝና ንቕድሚት ንጎዓዝ። ኣየኹም ናይና!

ቅድሚያ ፍትሕ ልዝብ፣ ነገር ምእንታ ክልዝብ

ዳዊት ሀይለ፡ ምሁር ስነ-ጥናት፡
ንግግር ፊት-ገጽ dawith1972@gmail.com

አብ ዝሓለፉ ሕታማት ውራይና 'ትግራይ ዓርሳ ዝኸአለት' ሃገር ምክንያት ደ ወይስ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ምፅናሕ የዋፅኦ ኣብ ትሕቲ ዝብል ኣርእስቲ ብዙሓት ምይይጣት ክካየዱ ቀንዮም እዮም። "ዘለካ ተወከፍ፣ ዘይብልካ ኣይትሰከፍ" ከምዝብልዎ ኣሃውን "ክልል ትግራይ ኣብ ክለ ዓባይ ሃገር ትዓቢ" ኣብ ትሕቲ ዝብል ኣርእስቲ ርኢቶይ ሂበ ምንባይይ ይዝከር። ሃገር ምክንያት ደኣ የዋፅኦና ዝብሉ ብዙሓት ኣሕዋት፣ ትግራይ ዓርሳ ዝኸአለት ሃገር ንምክንያት ዘገድድዎ ምክንያታት ወይከዓ ብምክንያት እትረኽቦም ረብሓታት ከረድኡና ፈቲኖም እዮም። ምስቲ ዋዒ ፖለቲካ ተተሓሕዙ፣ ኣብ ማሕበራዊ ሚዲያ ዝነጥፍ መንእሰይ፣ ሃገር ምክንያት ከም ቀዳማይን ብሕታዊን መማሪቂ ግዲ ሒዝዎ ኾይኑስ "ኣይፋል ምስ ኢትዮጵያ ምፅናሕ ይሕሸና" ንዝበልና ተጋሩ ናይ ትግራይ ፅቡቕ ዘይንደሊ፣ ወይከዓ ወፅዓ ትግራይ ከነናውሕ ዝተለዓልና ገይሮም ዝወሰዱና ኣሕዋት ኣይተሰከኑን። ሓደ ሓዲእ ምስ ፍቕሪ ሸዋ ካብ ልብኹም ኣይወፀን ንምባል ይመስለኒ "ሸዋንሸ" ክብሉ ሰምዮምና እዮም። እንተ ኣነ ግን መጻኢ ክልልና/ህዝብና ኣብ ዝውሰኑ ዓባይቲ ጉዳያት፣ ከም ውራይና መፅሔት ዝበሉ፣ ምይይጣት ዝካየዱሎም መድረኻት ክበዝሑ ኣለዎም በሃላይ እዮ። ሰባት ዝተሰመዖም ከይተሸቕረሩ ክዘረቡ ክበረታትዑ ኣለዎም፤ እቲ ምርጫ ግን ነቲ ሓፋሽ ህዝቢ ክግደፍ ኣለዎ። እቲ ኣብ ማሕበራዊ ሚዲያ ዝረከብ ገና ንገና ሓደ ሰብ ፍልይ ዝበለ ሓሳብ ሒዞ መፅዋ ኢልካ "ዕሰብ" "ባንዳ" እናበልካ ምሽጎቻቻ፣ ነዚ ዘመን ዘይምጥን ድሑር ባህሊ ስለዝኾነ ክተርፍ ኣለዎ።

ሃገር ምክንያት ወይስ ኣብ ውሽጢ ሓንቲ ሃገር ምፅናሕ ኣብ ትሕቲ ዝብል ኣርእስቲ ክንገብርዎም ኣብ ዝቐነና ክትዓት ከም ትሑዝ ገርና ዝወሰድናዮም ብዙሓት ረቕሓታት ኣብ በብእዎኑ ዝለዎዎ ልዩ ልዩ ግዳማዊን ኩነታት ሃገርን ኣህጉርን ዝድረኹ ይመስለኒ። ሕጂ ኾይንና

ውፅኢቱ ክንጥንቁል ተዘይክኣልናውን፣ እንተ ኣነ ግን እግዚአብሔር መምህራ ዝኾኑ ጎረብብቲ ሂቡና እንተ-ብቐፅ ካብ ናይ ባዕልና ስሕተት ኢና ንመሃር ዝበልና ኮይኑ ይሰመዓኒ።

እንተ ኣብዛ ናይ ሕዚ ፅሕፍተይ ሃገር ምስኮንና ውፅኢቱ እንታይ ይኾን ኢሉ ካብ ምትንባይ ወፅዮ ነቲ ዝለዓል ዘሎ ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ዝምልከቱ ሰለስተ ሕቶታት ኣልዒላ ናተይ ሪኢቶ ክህብ ክፍትን እዮ።

1. ሓንቲ ክልል፣ ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ንምንታይ ተልዕል?
2. ሕቶ ምቋም ከም ሃገር፣ ሕቶ ህዝቢ ዶ ወይስ ሕቶ ወክልቲ-ህዝቢ ኢና በሃልቲ?
3. ባይቶ ወክልቲ ህዝቢ ኣኪብካ፣ ኣንቀፅ 39 ምፅራሕ፣ ሕቶ ሃገር ምክንያት ንምግባር እኹል ድዩ?

1. ሓንቲ ክልል፣ ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ንምንታይ ተልዕል?

ሕቶ ምቋም ከም ሃገር እንክለዓል ኣብ ኣህጉርና ሓዲሽ ተርእዮ ኣይኮነን። ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ዘይለዓለለን ሃገራት ኣፍሪካ ዳርጋ የለዎን እንተበልና ካብ ሓቂ ዝረሓቐ ኣይመስለንን። ዳርጋ ኩላን ሃገራት ውጥም ቅልቅል ዝብል ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ሒዞን እየን ዝገገገገ ዘለዎ። መብዛሕትኡ ደባት፣ ባዕዳዊ መግዛእቲ ኣውሮፓውያን ኣብ በርሊን ኮንፈረንስ፣ ኣብ ጠረጴዛ ኮፍ ኢሎም ብማስመሪዮ ዘስመርዎ ስለዝኾነ ዳርጋ መብዛሕትኦም ደባት ሓደ ብሔር ኣብ ክልተ ዝመቐሉ እዮም። ኣብ ልዕሊ'ዚ፣ ትሑት ብርኪ ህንፀት ሃገር ከውሰኹ እንክሎ፣

ህዝብታት፣ ድንበር ሓንቲ ሃገር ዘይግድቦ ስምዒታት (Irredentism) ክህልዎም ንቡር እዩ።

ኣብ ሓንቲ ሃገር ዝርከብ ሓደ ህዝቢ፣ ኣድልዎ ዝዓሰሎ ወፅዓን ዓፀባን እንትበዝሑ ልክፅ ከምዛ ሓዳር "ብሓባር ኮይንና ኣይተመቐዎትንን እም፣ ተፋቲሕና ዶ ክንመክሮ" ምባሉ ኣይተርፍን። ሓደ ሓደ እዋን ከዓ ኣብቲ ክልል ከም ነዳዲ ዝበለ ክቡር ማዲያን ምስዝርከብን፣ ነበርቲ እቲ ክልል ግቡእ ረብሓ ኣይረኽብንን ኢሎም ምስዝሓሰቡን፣ ሃገር ናይ ምክንያት ሕቶ ክልዕሉ ይረኣዩ እዮም። እዙይ ኩሉ ካብ ድሉት ህዝቢ ዝመንጨዎ ሕቶ ምቋም ሃገር እዩ። ሓደ ሓደ ሻብ ግን ወክልቲ ሓደ ህዝቢ ኢና ዝብሉ ፖለቲከኛታት ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ስልጣን እንትውሕዶም ሃገር ናይ ምክንያት ካርዲ መዚዞም ህዝቢ ክንሰጉሱ ይረኣዩ እዮም። ሰለጥዎም ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ናይ ስልጣን ወንበር እንትሕዙ መግደቲ ግን ነቲ ሕቶ ክጥንጥንዎ ግት ኣይወስደሎምን። ድሉቶም ረብሓ ህዝቢ ምርግጋፅ ዘይኮነስ፣ ይግበሉና እዩ ዝብልዎ ስልጣን ንምርካብ መደራደሪ ዝኾነውን መግደቲ ኻርዲ ሒዝካ ምቕራብ እዩ። እዙይ ንምግባር ከዓ ካብ ሕሉፍ ታሪኽ ቁስልታት እናሓሸኹ፣ ፍትሕ እንኮ መፍትሒ ገርም የቕርብዎ። እታ ዝምስርትዎ ሃገር ከዓ መግርን ጠለምን እተዘንብ ናይ መፅሓፍ ቅዱስ ከነኣን ኣምሲሎም ክስእልዎ ይረኣ።

2. ሕቶ ምቋም ከም ሃገር፣ ሕቶ ህዝቢ ዶ ወይስ ሕቶ ወክልቲ-ህዝቢ ኢና በሃልቲ?

እዛ ሕቶ ናብ ምምላስ ቅድሚያ ምእታዎይ እዚኣ ንምምላስ ምእንታ ክትሕግዘኒ፣ ካብ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ቁንጥር ኣቢሊ ከቕርብ ክፍትን እዩ። ጅን ያንግ "Peasant Revolution in Ethiopia: The Tigray People's Liberation Front,

1975-1991) አብ እትብል መፅሓፍ ኣንጻር ፊውዳላዊ ስርዓትን ስርዓት ደርጊን ዘቐነዎ ቻልሲ ቅድሚ ኹሉ ንምንታይ ኣብ ትግራይ ተጀሚሩ ክብል ይሓትት። ኣንጻር ውልቀ መለኸቲ ዝተገበረ ቻልሲ ኣብ ትግራይ እተጀመረሉ ምክንያት ኣብ ትግራይ ዝነበረ ኢኮኖሚያዊን ባህላዊን፣ ፖለቲካዊን፣ ጭቆና ካብ ካሊ ከባቢታት ዝበኣሰ ስለዝነበረ ኣይኮነን። እኳ ደኣስ ኣብ ደቡባዊ ክፋል ሃገርና ዝነበረ ኣገዛዝእ፣ ነቶም ሓረሰቶት መሬቶም መንጠሉ፣ ካብ ካሊ ክልል ብዝመፀ መራሕቲ፣ ብባህሎምን መንነቶምን ተሸቕራሪም ክነብሩ ዘገደደ እዩ ነይሩ። ትግራዊይ ግን እቲ ፍልይ ዘብሎ ነገር ኣብ ምምስራት ሃገርን ምትእትታው ሃይማኖታትን ዓብይ እጃም ተግባራዊ እንተብቅዕ፣ ንግስንኡ ተመንጠሉ፣ “መዋላዲ ቀዳሞት፣ መግዑዲ ዳሕረዎት” ክኸውን ኣይፈቅድን ምባሉ እዩ። መንግስቲነት ካብ ኣኸሱም ናብ ኣገው፣ ቀዲሱ ከዓ ናብ ሸዋ ምስከደ ናይ ትግራዊይ ተደማፀነት ከዓ ብኡኡ ልክዕ እናቐነሰ መፅዕ እዩ። ኣብ ጊዜ ሃፀይ ዮሃንስ ንኣገር ጊዜ ተመሊሳ ዝነበረት ንግስና ብሸርሒ ሸዋ ተመሊሳ ከይዳ እያ። እዚ ሕሉፍ ታሪኽ እዚ ካብ ዝፈጠሮ ፖለቲካዊ ንቕሓት ተበሊጡ ከዓ፣ ምስ ካልኦት ብሔራት እንተወዳደር፣ ትግራዊይ ወፅዖ ዝገወር እንግዳዕ የብሉን እንተበልና ምግናን ኣይኸውንን። ነዙይ እዩ ከዓ መንነት-ተኮር መጥቃዕቲን ምፍንቃልን ክበፀሐ ከሎ ካብ ካልኦት ብዝለዓለ መንፈስ ከም ንህቢ ሆ! ኢሉ ከለዓል ዝረእኦ።

ሃገር ምምስራት ከበድ ድዩ ቐሊልል? ፤ እቲ ዝኸፈል መስዋዕት ኸ ነቲ ዝርከብ ረብሓ ይምጥኖ ድዩ? ዝብል እም ንግዚኡ ንግደፎ። ሕቶ ምስራታ ሃገር ካብ መን እዩ ክፍልፍል ዘለዎ ዝብል ሕቶ እስቲ ነልዕል። ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኣብ ዝነበረኒ ግንኡት “ጎንፅታት ኣፍሪካ” (Conflicts in Africa) ዝብል ትምህርቲ ብግርብ-ተብግሶ (elective course) ወሲደ ነይረ። ካብቲ ትምህርቲ ከምዘንበብከም እንተደኣ ሽይኑ፣ ቁፅሮም ውሑዳት ዘይኮኑ ናይ ንገንፀል ሕቶታት፣ ምስ ዕግበት ናይቲ ታሕተዋይ ክፋል ማሕበረሰብ ኣይተሓሓዙን። እኳ ደኣስ፣ ካብቲ ብሄር ዝውፀ ተወከልቲ ኢና በሃልቲ ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ምስዝህልዎም ምንኣስን ምዕባይን መቐሎ ስልጣን ቀጥታ ዝምድና ኣለዎም። ስለዙይ እዩ ከዓ ነታ ሕቶ-ንገንፀል ብዘይ ምውልዋል ኣፅኒዖም ሒዞማ ዘይቐፀሉ። ኣብቲ ማእኸላይ መንግስቲ ወንበር እንትሕዙ፣ ጅቦኣም (ባንኪ ሒሳብም) እንትሓብጥ ሕቶ-ንገንፀል ይድርብይዎ ፤ ካብዞም ጥቕምታት ክድርብይ ከለዉ ከዓ ደርብዩምዎ ዝነበሩ ሕቶ ሃገር ምኳን የልዕልዎ።

ካብ ታሪኽ ከምዘንበብናዮ ተገንፀልቲ ሓይልታት (secessionist movements) ሕቶ ሃገር ምኳን ኣልዒሎም ቃልሲ ምስ ጀመሩ መራሕቶም ኣብቲ ማእኸላይ መንግስቲ ደሓን ዝበሃል ስልጣን ተተዋሂብዎም ነቲ ቃልሲ “ሓዲጎጅዮ ሓዲጎጅ” ኢሎም ናብራ ዋና ኸተማ ክጅምሩ ይረኣዩ እዮም። ካብ ስልጣናም ምስ ዝድፍኡ ከዓ ህዝብና ተጨቕኑ፣ ተጋፊዑ፣ ፍትሒን ዴሞክራሲን ሓሪምዎ፣ ኢሎም ሕቶ ሃገር ምኳን የልዕሉ። እዚ ኹሉ ክኸውን እንተሎ ግን እቲ ሓፋሽ እንታይ ከምዝደለ ኣይሕተትን ፤ እንታይ ክገብረሉ እዩ ዝሕተት? – “ዝረብሐካ ንፊልጠልካ ኢና” ዝብልዎ ደቁ እናሃለውዎ። ክልል ኦሮሚያ ከም ኣብነት እንተወሲድናዮ፣ ካብ ኣነግ ካብሰ እቲ ተፋሒቐ ክረኣ ከሎ ኣነግ፣ ዳርጋ ከሎም ውድባት ሕቶ ሃገር ምኳን ይድግፉ ከምዘይነበሩ፣ ስልጣን ማእኸላይ መንግስቲ ኣብ ኢዶም ምስ ኣተወት ግን፣ ካብኣም ንላዕሊ ብዛዕባ “ኣንድነት” “ኢትዮጵያዊነት” ዝሰብኸ ሰብ ካበይ ይረኸብ።

ኣብዚኣ ክትርድኡለይ ዝደለ ነገር እንተሃለወ፣ ትግራዊይ ብመንነቱ ጥቕሳት ኣይበፀሓን ኣይወፀንን። ንከባቢ 15 ዓመት ኣብ ማእኸል ዓዲ ምስቲ ምንባሪይ ኣብ ናይ ካሊ ሰብ ቐስሊ ዕንጨቲ ዝሰድድ ዓሻ ኣይኮንኩን። ኮይኑ ግና ኣብ ሶሻል ሚዲያ ዝነጥፉ ኣክቲቪስታትን ፖለቲከኛታትን ንኣደ ሓደ ነገር ካብ ልክዕ ንላዕሊ ዘንሀርዎ ኮይኑ ይስመዓኑ። ናይ ትግራዊይ ወይከዓ ናይ ካሊ ኢትዮጵያዊ ምፍንቃል፣ መንነት-ተኮር መጥቃዕቲ ምብገሕ ሕጂ ዝተጀመረ ኣይኮነን። ሕውሓት ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ዘለዎ ስልጣን ምስ ቀነሰ፣ ስደትን መጥቃዕታትን ከምዝወሰኸ ተዘይከሓድኩውን፣ ተርእዮታት ግን ገና ብገሓቲ ነይሮም እዮም። እንተ ኣነ ናይ መራሕቲና ባእሲ ናብ ህዝቢ ክልሑኽ ዝፈቐድና ኮይኑ ይስመዓኑ። ሓደ ሓደ ግዘስ ኣብ ሶሻል ሚዲያ ክንድቲ እንመናጨቶ፣ እቶም መራሕቲናውን ክንድኡ ዝተበኣሱ ኣይመስለንን። መራሕቲና ምስ መራሕቲ ዓዲ ሰለስተ ብሓባር ኮፍ ኢሎም ክስሕቑ ራኡ ዝናደድ ኣክቲቪስትውን ቁፅሩ ቐሊል ኣይኮነን። ሓደ ሓደ ግዘስ ንሎም ተኳርዮም ኢልና ሰላምታ ተዘይተኸላለና ፅቡቕ ይመስለን። ፅባሕ ኣብ መቐሎ ስልጣን ተስማዕሚም ንሸዋ ገምገም ተቢሎም ጨጎራና ከይምለጥ ንኹሉ ነገር ምድላው ፅቡቕ ይመስለን።

ኣብ ቀረባ እዋን ሓንቲ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ሓቢራትን ዝተመሃረት ቆልዓ ድሕሪ ነዊሕ እዋን ረኺቢያ ኮፍ ኢልና ኣዕሊልና። “ኣምሓሩ ደመኛ ፀላእትና እዮም፣ ምስኣም ዕርቂ ዝበሃል

ኣይሕሰብን” ኢላትኒ። እዋን ግደፊባ ከምኡ ኣይትበሉ። ምስ ኤርትራ እኳ ሚኒሊቲ ሸሕ ነብሲ ተዋዲቐና ተመሊስና ተዓራቕና እኒህና ኢለያ። ትማሊ ኣብ ናህሪ እቲ ውግእ፣ ድምዒ ሓፋሽን ድምዒ ወያነን ከም ናይ ሰፈር ኣንስቲ ሸምጠን ሒዘን ይፀራረፉን ይበሻሸቓን ነይረን። ንሕናውን ነፅኡም ሰሚዕና ሆ! ክንብል ፀኒሕና። እንተ ሕዚ’ም፣ ኣፍና መሊእና ከማና ዝቀራረብ ኣሕዋት የለን ክንብል በቐዕና።

ሓደ እዋን “ናይ ሕውሓትን ሻዕቢያን ባእሲ ከመይ ትገልፃ?” ተባሂሉ ኣብ ሌንጮ ለታ ተሓቲቲ ነይሩ። “ናይ ሕውሓትን ሻዕቢያን ባእሲ ከምዚ ናይ ኣሕዋት ንሕንሕ ኮይኑ እዩ ዝስምዐኒ፣ ኣብ ውሽጢ ሓደ ቤተሰብ ባእሲ ምስ ዘጋጥም መፍትሒ ምርካብ ብጣዕሚ የሸግር እዩ” ኢሉ መሊሱ ነይሩ (It is like sibling rivalry. Conflict within the family is very difficult to resolve once it erupts.” ኣነ እውን ዝሰማዕመዐላ ኣበሃህላ እያ። ካብ ማንም ንላዕሊ ምስ ዝቐርበካ ቤተሰብ ትፋለጥን ትማለጥን። ካብ ምስ ርሑቕ ሰብ ከዓ፣ ምስ ጎረቤትካ ዘሎ ሰብ ትገራጮ። እንተ ኣነ ምስ ህዝቢ ኣምሓራ ዘለና ሸግር ካብዙይ ፈልዩ ኣይራኦን። ህወሓት መቐለ ክትቆግፀር ከላ ቆልዓ ኮይነ ኣብ መቐለ ነይረ እዩ። በቲ ግዘ እቲ ካብ መቐለ ተሰደዱ ናብ ደሴ፣ ወልዲያ፣ ኮምቦልቻ ዝኸደ ትግራዊይ ሰራሕተኛ መንግስቲ ተቐቢሊን ዘፀለላ ከተማታት ከምዝነበራ ተዘይመስኪረ፣ እግዚኣብሔር እውን ከሓዝነለይ እዩ። መራሕቲ ብዝፈጠርዎ ጊዘያዊ ሸግር ተበረሰና ብባህሊ፣ ብሃይማኖት፣ ብቋንቋ ዝመስሉና ጎረቤትና ደርቢና ሰማል ሓውናደ፣ ወላይታ ወድሓውና እንተበልና መተዓዘዘቢ እዩ ክኸውን። ከም ስልታዊ ናይ ቃልሲ ስትራተጂ እንተኾይኑ ግን ሸግር የብሉን። እዚ ኩሉ ክብል ከለኹ ግን ኣብ ዓዲ ሰለስተ (በታ ናቶም ኣበሃህላ “ስሙን ቄስ ይጥራውና” ንምባል እንጥቀመላ ኮይና እያ ትስመዓኒ) ትግራዊይ ኣይተፈናቐለን፣ ዘርኣዊ መጥቃዕቲ ኣይበፀሓን ንምባል ደልዩ ከምዘይኮንኩ ክትርድኡለይ እፈቱ።

ሓደ ሓደ ግዘ ፖለቲካ ሃገርና ናይ ውሑዳት ተወከልቲ ኢና በሃልቲ ሰባት ፖለቲካ ምኳን የሕዝነን። እቲ ህዝቢ ድምፁ ክስማዕ ዕድል ዝተወሃበ ኣይመስለንን። እንትደልዩ ዘባእስዎ፣ እንትደልዩ ዘተዓርቑዎ ውሑዳት ፖለቲከኛታትን ኣክቲቪስታትን ይመስሉኒ። ኣኼባ እግሪ ዳዕሮ ሓዊስካ፣ እቲ ህዝቢ ተመያይጡ ድሌቱ ዝውስነሉ ዕድል ከመቻቸዎሉ ይግባእ በሃሊ እዩ። ግቡእ ትንተና ከህብ ዘይኸእሉ፣ ኣብ ብሄር ዝተሸነጡ ኣክቲቪስታት ኢና በሃልቲ ብሓንቲ መስመር ናይ ፌስቡክ ፅሕፍቲ ህዝቢ ዘለዓዕልሉ፣ ህዝቢ ንህዝቢ ዘቀራሕጎሉ፣ መግኢ ዕድል ህዝብታት ዝውስኑሉ ኣካይዳ ደው ክብል ይግባእ።

3. ባይቶ ወከልቲ ህዝቢ ኣኪብካ፡ ኣንቀፅ 39 ምፅራሕ፡ ሕቶ ሃገር ምኣን ንምምላስ እኹል ድዩ?

ሓዲ ሓዲኦም ኣሕዋት ሕቶ-ምግንግል ልክዕ ከምዛ ሉሕ ካብ ደብተር ምግንግል ኣቕልል ኣቢሎም ከልዕልዎ ከሰምዕ ከለኹ ይገርመኑ። ብፍትሕ ምፍልላይ፡ ምጥራር ደባትን፡ ምርካብ ኣፍልጦ ዓለም-ለኽ ማሕበረሰብን ከንደይ ውረድ ደይብ ከምዝሓትት ፈላጊኡ ይፈልጦ። ኣብ ኣፍሪካ ይንኣስ ይዕብ ሕቶ ምግንግል ዘይብለን ዓዲታት ዳርጋ የለዋን። ነዚ መወዳእታ ዘይብሉ ውጥጥ ደው ንምባል ከዓ ይመስለኒ ውድብ ሓድነት ኣፍሪካ ነቲ ብእዋን ባዕዳዊ መግዛእቲ ዝተጠረጠረ ደብ ከምዘለዎ ክቕፅል (sacrosanct) ገይሩ ዝተቐበሉ። ድሕሪ ባዕዳዊ መግዛእቲ ዝተገንፀላ በፃብዕቲ ዝቕፅራ ዓድታት፡ ብዙሕ ደም፡ ረሃፅን ንብዓትን ምስ ኣፍሰሳ እዩ ማሕበረሰብ ዓለም ኣፍልጦ ሂብዎን ከም ዓዲ ተመስሪተን (ተመስሪተን ተተባሂሉሰ)።

ከም ናተይ ኣረዳድኣ ኣንቀፅ 39 ምህላወ ጥራሕ ካብ ሰሓብ ጉተቶ ናፃ ኣይገብረካን። ኤርትራ ከም ሃገር ከትቀውም ምስቲ ታሪኽ ባዕዳዊ መግዛእቲ፡ ናይ ሕውሓት ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ምህላወ ጠቕምዎ ደኣ እምበር ካሊኣ ሓይሊ ኣብ ስልጣን ተዝወፅእ ብድሕሪኡ ውን ካሊኣ ሰሓብ ጉተቶ ኣይምቐረየላን። ንኣብነት ሎምዓንቲ ትግራይ ወይከዓ ኦሮሚያ ባይቶ ተወከልቲ ህዝቢ ኣኪቦን (ከምቲ ኣብዲ ኢሌ ሞኪርዎ ዝበሃል) ኣንቀፅ 39 ጠቕሰን፡ ሃገር ከንከውን ኢና ኢለን ኣዊጀን ንበል። እቲ ማእኸላይ መንግስቲ “እዙይ ድሌት ናይ ህዝቢ ዘይኮነስ ድሌት ውሑዳት ሰባት እዩ” ኢሉ ኣይሰድድን እንተብለ፡ ዘይሩ ዘይሩ ናብ ጦርነት እዩ ኹእቶ። ውድብ ሕብረት ኣፍሪካን ውድብ ሕብራት መንግስታትን፡ ኣንቀፅ 39 ስለዝጠቐስና ብሓዲ ግዝ ኣፍልጦ ከህቡና ምፅባይ ዕሸነት ይመስለኒ። ሕድሕድ ሃገራት ኣብ ውሽጠን ሃገር ናይ ምኣን ሕቶ ሓቕፊን ይኹዳ ስለዘለዎ ንሓንቲ ዓዲ ኣፍልጦ ምሃብ፡ ተመዚዙ ዘይውዳእ ሃሪ ምምዛዝ ከይኸውን ይሰግእ እዩን። ነዚ እዩ ከዓ ሰማሊላንድ ሃገር ኮይነ እዩ ዋላ እንተብለት፡ ካብ ካልኣት ዓድታት ዝሓሸ ሰላማዊ መረፃን ርኽክብ ስልጣንን እውን ተገብረት፡ ኣፍልጦ ዝህባ ዓዲ ግን ወይከ ዘየለ። ደቡብ ሱዳናውያን ካብ ሰሜን ሱዳን፡ ብዓሌትን ብሃይማኖትን ይፍለዩ እዮም። ምስ ባርነት ዝዳረግ ወፅዓ እውን በዚሕዎም እዩ። ኮይኑ ግና ኣብ

ናይ ሕድ ሕድ ጦርነት ብሚልዮን ዝቐፀር ሰብ ክሳብ ዝረግፍ ማሕበረሰብ ዓለም ኢዱ ከእትው ኣይምከረን።

ሕብራት መንግስታት ዓለም ከምቲ እንሓሰ ወፅዓ ህዝብን፡ መሰል ኣንቀፅ 39ን ኣገዲስዎ ንድሌታት ህዝቢ ኣፍልጦ ዝህብ ዘይኮነስ ብውሑዳት መንግስታት ዝምወል ውድብ እዮ። “Beggars can't be choosers” ከምዝብልዎ፡ እቶም ብፋይናንስ ዘካይዱሎ ሓይላት ሃገራት እዮም እንታይ ከምዝገብርን ከምዘይገብርን ዝውስኑሉ። ህዝቢ ዓለም ዝመረፀ መንግስቲ ዓለም የለን፡ ብዘይ ሰሓብ ጉተቶ ዝፍፀም ናይ ዓለም ሕገ-ወን የለን። ዝዙይ እዩ ከዓ ሕቶ ሃገር ምኣን ካብ ምህላውን ዘይምህላውን ኣንቀፅ 39 ንሳዕሊ፡ ኣብ ምትሕብባር ማእኸላይ መንግስቲን፡ ኣፍልጦ ወድብ ሕብራት መንግስታት ዓለምን ኣፍሪካን ዝድረኹ። ኣንቀፅ 39 ምህላወ ጥራሕ ነቲ ናይ ምግንግል ከይዲ ኣየቕልሎን፡ ኣንቀፅ 39 ስለዘይሃለወ ከዓ ነቲ ናይ ፍትሕ ኣማራጺ ዕው ኣይገብርን።

ኣንቀፅ 39 ባዕሉ ይትረፍ ዶ ሃገር ናይ ምኣን ውሕስና ከረጋግፀልና ካሊኣ ተመዚዙ ዘይውዳእ ናይ ምብትታን ሓሳብ ከዘርእልና ከም ዝኸእል ሓዲ ሓዲ ሰባት ስግኣቶም ይገልፁ እዮም። እንተ ኣሃውን፡ ሎምዓንቲ ትግራይ ዓርሳ ዝኸእለት ሃገር ተትኸውን፡ ኣንቀፅ 39 ኣብ ሕገመንግስቲ ትግራይ ከካተት ዝደሊ ብዙሕ ትግራዊ ዝህሉ ኣይመስለኒን። ኣይተ ገብረየሱስ ኣብርሃ (ጎርፉ) ዝተብሃሉ ኣብ ዓዲ ኣማሪካ ዝነበሩ ትግራዊ ሊቕ ንኣንቀፅ 39 ዘይድግፍሉ ምኽንያት ከምዚ ክብሉ ይገልፁ፡-

“ኣንቀፅ 39 ኣካል ሕገመንግስቲ ምግባር ማለት፡ ኣብቲ ቕዱስ መዓልቲ መርዓኻ፡ ናይ ፍትሕ ኣካይዳ ኣልዲልካ ብዘርዘር ምውጋዕ ማለት ይመስለኒ። ሓዳር “ኣሳዕ ሞት ዝፈልየና” ብዝብል ማሕላ እትኣትዎ ጥምረት እዩ፤ ዋላ ኣኳ ተዘይተመቐዳካ ፍትሕ ከም ናይ መወዳእታ መማረፊ ከትወስዶ ርዳኣ እንተኾነ።”

“Endorsing the right to secede in a constitution is nothing short of listing the terms and conditions of divorce at the sacred moment of oath-taking during a wedding ceremony. Marriage is entered into with an oath: “Until death do us part.” though it is fully understood that either party can resort to divorce unless the marriage results in mutual benefit.”

መደምደምታ

እንታይ ክብል ድዩ ደልዮ፡ እቲ ምግንግል እትብልዎ ድሌት ህዝቢ ተኹይት ምእንታ ክንሰምዮ፡ ሃዩ ህዝቢ ኣብ እግሪ ዳዕሪ ይተኣኩብ። ካብዙይ ብዝተረፈ ግን ኣብ ማሕበራዊ ሚዲያ እንገጥፍ ሰባት ኣካውንት ስለዝኸፈትናን፡ ተፈለጥቲ ስለዝኸኸናን ጥራሕ፡ ህዝቢ ወኪልና ክንሃረብ ስልጣን ዝሃበና ኣካል ዘሎ ኣይመስለኒን። ሓዲ ኣብ ፌስብክ ዝፈልጦ ትግራዊ ብዛዕባ ሃገር ምኣን ከውግዕ እዩ ዝውዕል። ዝቐርብዎ ኣዕርኽቱ ረኺቦም ምስሓተትዎ ግን “ኣይ ሱቕ ኢልና፡ ንመደራደሪ ተኾነ ኢልና ደኣ ኢና” ኢልዎም። ናይዚ ወዲዚ ኣበሃህላ ይርደኣኒ እዩ። ኣብ ሓዲ ዝ ኮይንካውን መሰልካ ተዘይተሓልፍልካ ሃፅ ኢላ ክጠፍእዮ ‘ክስቀልዮ’ እናበልካ ምፍርራሕ ንቡር እዩ። ፈሪሖም ምእንታ ክጥብሩኻ፡ ኮይኑ ግና ኣፈላላይካ ተላዚብካ ብሰላም ተዘይፈቲሕኻ፡ ዋላ ሃገር ምስኮንካ ምስ ጎረቤትካ ብጥይት ክትዘራረብ ግድን ክኸውን እዩ። ዙሪያ መለሽ ብዘይተረጋገዓ ሃገራት ዝተኸበበትን፡ ምስ ጎረቤት ዝተኣረየትን ትግራይ፡ ዜጋታታ ኩሉ ወተሃደር ክኾኑ ዝግደደሉ ኩነታት ከምዝፍጠር ምግማቱ ኣይኸብድን። እቶም ሕዚ ‘ግንፅል’ ‘ግንፅል’ ዝብሉና ዘለዉ ፅባሕ ተገንፂልና ምስዓረፍና፡ እታ ዝሓለምዎ ትግራይ ምምስራት ምስ ኣበዮቶም፡ ምእንተ ስልጣኖም ምንዋሕ ምስ ጎረቤታትና ኣየናቕቲናን ኣይበሃልን። ኣብ ውሽጥና ውጥም ቅልቅል ዝብሉ ከባብያዊ ስምዒታት ከዓ ሽዑ ደንፊዎም ዘይወፁሉ ምኽንያት ኣይረአየንን።

ስለዚ እታ ኣቲናያ ዘለና ሓዳር ቅድሚ ብቲናያ ምኽድና፡ ዘለዉና ኣማራጺታት ንርእኦ፡ ቕዚምና ኣብ መቐለ ኮፍ ምባል ገዲፍና፡ ከምዛ ኣብ ቀረባ እዋን ዝጀመርናዮ፡ ምስ ዝመስሉና ሓይልታት ምሕዝነት መስሪትና፡ ተላዚብና፡ ዓቕሚ ድርድርና ክብ እንተብልና ይሓይሽ። ተጋሩ ተደማፅነትና ከም ቁፅርና ኣይኮነን። ኣመፃፅኣና ዝፈጠረልና ፖለቲካዊ ንቕሓት ኣለና። እቲ ዝበፀሐና ኹሉ ዝበፀሐና ኹሉ ከምቶም ሓዲ ሓዲ ዓርሶም ዘታሕቱ ሰባት ዝብልዎ፡ ስለዝነግቑና ኣይኮነን። ንዘመናት ኣብ ቀረመት ስልጣን ምስቲ ምንባርና፡ ትግራዊ ከም ተናሓሒ ሓይሊ ርእዮም ስለዝፈርሑና እዩ። “ህወሓት ስልጣን እናወሐት ምስከደት ደኣ እናበላሸወት ከይዳ እምበር፡ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ እኮ ብመንነትና ክንኮርዕ ጌሩና እዩ” ዝብሉ ህዝብታት ስለዘለዉ፡ ግዝ ከይቀተልና ሃገርናን ክልልናን ኣብ ምፅራይ ኢደይ ኢድካ ንበል ክብል እፈቱ።

ናይ ጊዜ ዶ ናይ ሰብ?!

ብ ክብሮም በርሀ

Full and Empty: empire complex

ዓለምና ላዕልን ታሕትን አለዋ፤ ናይ ላዕሊ እውን ላዕሊ ናይ ታሕቲ እውን ታሕቲ። ላዕሊ ዝነበረ እንትፈርስ ናይ አሜሪካ 9/11 መጀመርያን መወዳእታን አይኮነን። ዝተሃነፀ እንትዓኑ ዝዓነወ ድማ እንትህነፅ ምርኣይ መዓልታዊ ድራማ እዩ። መሰታ ሰማይ ዝኾነ ህንፃ አሜሪካ ምዕናወ ኮነ ኣብ በረኻ ዱባይ ልዕሊ ደመና ዝተወጠሑ ህንፃታት ናይ ዕንወትን ዓወትን መርኣይታት እዮም። ብንዩክለር ትሕሎን ዓርሓ ዓለም ከምዝኾነት ትገልፅን አሜሪካ ካብ ምዕናው አይተረፈትን፤ ሓደ ኣካላ ዓለም እናረአዮ ፈሪሱ። ምድረ በዳ ኣብ ዝበሃል በረኻ ዱባይ ልዕሊ ደመና ዝኾነ ህንፃ ከትሰርሕ ምኽኣላ ተአምር እዩ። ናይ ክልተ ዓለም ክልተ ተአምር!

ናብ ኑብስና እንትንምለስ 'ናብ ዝነበርናዮ ፀፍሑ' ከንስቀል ኢና ምባል ጭርሖ መንግስቲ ካብ ዝኾን ፀኒሑ ኣሎ። ርግፅ እዩ ሰባትን ሰብ ሞያን ብዛዕባ ቁመትን ስፍሓትን ወርዲን ጎኒን እቲ ዝነበረ ፀፍሑ ስምምዕነት ዮብሎምን፤ ባህርያዊ ዋላ ይኹን። ግን ከዓ ኣብ ሓደ እዋን ካብ አፍሪካ ከሻብ ዓረብ ዝዝርጋሕን ቀይሕ ባሕሪ መሰረቱ ዝዝበረን ናይ ኣኽሱም ስልጣን ከምዝነበረና ዘስማዕምዎ እዩ። ንሱ ጥራሕ ዘይኮነ ቅድሚኡን ድሕሪኡን ዘቕንኡ ዕቤታት ነይሮምና እዮም፤ እቲ ዝዓበዩ ናይ ኣኽሱም ስልጣን ስለዝኾነ ንኡ ምውሳድ ንኸእል ኢና። ዘይሩ ዘይሩ ዓቢና ከምዝነኣሰና ጥራሕ ዘይኮነስ ካብ ሰማይ ከምዝወደቐና ንምርኣይ እዩ። ምውዳቕና ዘይተርፍ እንተዝኾን ትሕት ኢልና እንተንፀንሕ ምሕሸ፤ ታሪኽ ምኳኑ ካብ ዘይተረፈ ድማ ዝነበርናዮ ኣሚትና ከንምለስ ከምንኸእል ንምሕራን የድሊ፤ ንኹሉ ታሪኽና ምፍላጥና ኣገዳሲ እዩ። እቲ ዋና ሕዮ መኪና ገደል ትኣቱ ጊዜ ሓያል ስለዝደፍኣ ዶ ወይስ ሕመቕ ገናሊኣ፤ ናይ ጊዜ ዶ ናይ ሰብ?!

ኻሊ እን ታይጎንግ
ዘቕመጦን መንነት
ዝሸሞምን ዘውርዶምን
ሰብ መዝታት ውኡ፡
፡ ኣብዙይ እቲ ዋና ነገር
ዓይነ-ሕልና ክጋርዱ
ዝኸእሉ ሓሶትን ስርቂን
ዝኣመሰሉ ዶሮናታት
ፀሪጉ ከመይ ይርኢ ዝብል
እዩ።

መፃኢና ንምፍላጥን ዕፃና ንምምርማርን ሓደ ናይ ታሪኽ ከዋነ ንርኣ። ናይ ቻይና ናይ ስትራቴጂ ክሸን ዝኾነን ብቶማስ ክለሪ ዝተተርጎመን መፅሓፍ 'ምሉእን ጎዶሎን' (Full and Empty) ኣብ ዝብል ርእሲ ዕፃ ሰብን ግዝኣትን ዝውሰን ብጊዜ ዶ ብሰብ ይውሰን ዝብል ፅሑፍ ናብ ግምት ኣእቲና ዛዕባና ብመነፅሩ ንዳህሰስ። ታይጎንግ ዝበሃል ፍሉጥ መምህር ምስ ንጉስ ወን ኣውጊዖም ።

ንጉስ ወን ንመምህር ታይጎንግ 'ሓደ ግዝኣት ዝተሓላለኸ እዩ፤ ሓደ ጊዜ ይመልእ ካሊእ ጊዜ ይጎድል፤ ሓደ ጊዜ ይፈርስ ካሊእ ጊዜ ስርዓት ይሕዝ። ንምንታይ እዩ ከምኡ ዝኾነ፤ ብኣፈላላይ ዓቕሚ መራሒ ድዩ ወይስ ብሓይሊ ለውጢ ጊዜ?' ክብል ሓተቶ። ታይጎንግ ድማ መለስ 'ብቕዓት መራሒ እንትወርድ፤ ህዝቢ ይብተንን ኣብ ሓደጋ ይወድቕን። መራሒ ንቕሕን ብቕዕን ምስዝኾነ ድማ ዓዲ ዝተረጋገኣትን ስርዓት ዘለዋን ትኸውን። ስለዚ ምፅተኣለምን ዕድለኛነትን ናይ ኣመራርሓ ሙፅኢት ዳኢ እምበር ናይ ጊዜ ኣይኮነን' ክብል ይምልስ፤ መምህር ታይጎንግ።

ንጉስ ወን ምስ ውነኡ ዝነበረ ብምኳኑ ማዕዳታት ታይጎንግ ብህንጣወ ተወከሶም። ከምዙይ ዓይነት ኣብነት እንተሃልዩ ድማ ንኸረደኦ ሓተቶ። ከምቲ ንፊልጦ፤ ዓሻሲዩ መኻሪኡ ይፀልእ ከምዝበሃል ብዙሓት ዓያሹ መኸርቶም ብኡ ኣበሎም ድማ ዓይምን ህዝባምን ኣውዲሞም የአም። ንጉስ ወን ግን ሃምኡ ኣይነበረን፤ ኣኳ ደኣስ ፅን ኢሉ ዝሰምዕን ዘይተረደኦ ዝሓትትን ነበረ። ታይጎንግ ድማ መምህርን ምሁርን ስለዝነበረ ንንጉስ ወን ዝኾን ታሪኽ ኣይሰኣነን። 'ብዛዕባ ያኣ ዝበሃል ቀዳሚ መራሒ ጥበብኛነትን ናይ መሪሕነት ክእለትን ኣዘንትይሉ። ወግዖም ድማ ብኸምዙይ ቀፀለ።

ንጉስ፡ መንግስትነቱ ከመይ ዝበለ እዩ ነይሩ?

ታይጎንግ፡ ንጉስ ያኣ ገይዲን መጋየዲን ዘይጥቀም፤ ሃፍቲን ጥሪትን ዘይኣራሪ፤ ቤት መንግስታዊ ቅርፁን ትሕዝቶኡን ዘየብረቐርቐን ሃፍተ-ገነት ዘይፈሰሰን ኮይኑ ቀሊል ኣመጋግባን ኣከዳድናን ዝነበሮ እዩ። ብተወሳኺ ጊዜን ጉልበትን ዜጋታቱ ንዘይኾን ዓላማ

አየውዕልን፤ ንረአዩለይን ስምዑላይን ዝኾን ጊዜ ኣይብሉን፤ ትምኒቲን ድሌቲን ተቐጻጺና ዝነበር ሰብ እዩ ነይሩ። ሕጊ ንዝኾነብሩ መራሕቲ ክብሪን ሹመትን፤ ህዝቢ ንዝኾነብሩ ደመወዝን ጥቕሚን፤ ወለዶም ንዝሰምዑን ውላዶም ንዝኾነብሩን ክብሪን ሞገስን ዝውስኽ ካብ ምኳኑ ብላዕሊ ፅቡቕ ባህሪ ንዝለዎም ሰባት ዝሓምን ነረባብቶምን የወድስን የድንቕን ነይሩ።

መድልዎ ዝፅየፍ ጥራሕ ዘይኮነስ ንዝዳልዉ ዝቐፅሩ፤ ዋላ ብግሉ ኣይፍተዎም ፅቡቕ ኣገልግሎት ንዝህቡ ሰብ መዚ ካብ ምሸላም ንድሕሪት ኣይብልን። ንዝተፀገሙ፤ ንደኽታማት፤ ሰብአዩን ወይ ሰበይቶም ንዝተፈለዩም ሰባት ፍሉይ ድጋፍ ይገብር። ብሓጻና ብኹሎም ዓሌታትን ሰባትን ከም ፀሓይን ወርሒን ጥራሕ ዘይኮነስ ከም ኣዶን ኣቦን ዝቐረበ ተገይሩ ይውሰድ። ንህዝቡ ድማ ዕግቡትን ሃፍቲን ፈጠሩ።

ንጉስ ወን፡ ብጣዕሚ ዘደምም መራሒ እዩ። ከምዙይ ዓይነት መራሒ ብሩህ ኣእምሮ ምስ ክብሪ ዝተዓደለ እዩ።

ኣብ መንጎ ወንን ታይንግን ዝነበረ ወግዲ ኣይተወደለን። ግን ከዓ ታይንግን ንሞትን ዕቤትን ወሳኒ ነገር ድስጥሊንን ተገዳስትን ምኳኑ እዩ ኣረዲሑ። ንጉስ ብዘይድስጥሊን ማለት ፍሬን ዘይብላ መኪና ይኡ ዝኾን። ፍሬን ዘይብላ መኪና ጠጠው ንኹትብል ከምትሽገር ኩሉ ድስጥሊን ዘይብሉ ንጉስ ድሌታቲን ትምኒታቲን መወዳእታ የብሎምን። ጭዋ መራሒ ንቱ ዝመርሖ ህዝቢ ከም መሰጋገሪ ኣይኮነን ዝጥቀሙሉ። ጭዋነትን ሕሊናን ዘለዎ መራሒ ንህዝቡ ከም ወላዲ እዩ፤ ናብ ዝሓተወ ኣትዩ ካብ ፀገም የውፅኡ። ንዙይ ድማ ፅቡቕ ንዝሰርሕ ሽልማት፤ ሕማቕ ንዝሰርሕ ቁርጥማት እናሃበን ብብስለትን ስኽነትን እናገረየን እዩ ዝኾነ።

ኣቦይዝጊ እንትፀልእ ሕማቕ መራሒ የውርድ ዝበሃል ብሂል ወለዲ ኣሎ። ብዙይ መሰረት መራሒ ዓዲ ብዓዳ ከጥፍእን ከልምዕን ይኸእል እዩ። ጥዑይ መራሒ ታሪኽ ከምዝቐይር ቻይና፤ ኮርያ፤ ዱባይ ቱርኪን ዝሓመሰላ ሃገራትን ዝተለወጣሉ ታሪኽ ምስ ውሑዳት መራሕቲ ዝተሓሓዝ እዩ። ብኣንጻሩ ዝወደቐ ሃገራት ውፅኢት ስኽርካ ምግናሕ ሓዲ ወይ ከልተ ኣውጥታታት እየን። መራሕቲ ቀንዶም ዓዲ ዘቃን ዑ ወሪዶም ድማ ዓዲ ዘዋርዱ ምኳኖም ንምርኣይ ርሑቕ ምኻድ ኣየድልን። ብመሰረት እዙይ ኣብ ዓድና ዘሎ ኹነታት ምርኣይና ኣገዳሲ እዩ፤ ከመይን ናባይን ነብል ከምዘለና ጊዜናን ኣመራርሓናን ከንፍትሽ ይግባእ።

ጊዜ ምስንርኢ፤ ጊዜ ሓያልነቱ ኣይተረፈን፤ ብጊዜ ዘይንእስ፤ ብጊዜ ዘይዓቢ፤ ብጊዜ ዘይውላድ፤ ብጊዜ ዘይሞት ወዘተ የለን። ዓብዩ

ንብሎ ሰብ ብጊዜኡ ዕሽል ነይሩ፤ ዕሽል ንብሎ ከዓ ብጊዜኡ ይዓቢ። እዙይ ከምዘሎ ኹይኑ ብቱ ታይንግን ዘብራህሪህ መለከዲ ውሽጥና ምርኣይን ምምዛንን ንፅባሕ ዝበሃል ኣይኮነን።

እቱ ዋና ነገር ብቐዓት መራሕቲና ኣብ ምንታይ ይርከብ ዝብል እዩ፤ ወሰንቲ ንሳቶም ስለዝኾኑ። ብቐዓት መራሕቲ ኣብ ሓደጋ እንተኣትዩ፤ ዓዲ ኣብ ሓደጋ ትኣቱ፤ ከምቲ ያንጎንግ ዝገለጹ። ብቐዓት መራሕቲ ድማ ብዘለዎም ቅንዕናን ድልውነትን እዩ ዝውሰን። ከንዲ ድሌቱ ዓቕሚ ሃልይዎ ህዝቢ ንምግልጋልን ግዴታኡ ንምውጻእን ቅንዕና እንተዘይሃልይዎ ዓቕሙ ካብ ክጠቕም ከንድእ እዩ ዝርከብ። ቅንዕና ሃልይዎ ድልውነት እንተዘይሃልይዎ ድማ ሰኣን ኢዳ ውላዳ የማ እተውዕል ወላዲት ምኳኑ ኣይተርፍን።

መራሕቲና ከም ንጉስ ያኣ ድሌታቶምን ትምንታቶምን ይግድቡ ዶ ዝብል ዓብዩ ሕቶ እዩ። መቐመጫኻስ ከምዘልመድካዮ ከምዝበሃል መርቢን መስተ ዝለመደ ሰብ ባዕሉ ገንኢ ከብዱ ፊስቶ ምኳኖም ኣይተርፍን። ህዝቢ ዝብላዕን ዝስተን ኣብ ዘይብሉ መራሒ ውስኪን ሾድካን እንተውራዱ እታ ዓዲ ንቐድሚት ዘይኮነስ ንድሕሪት እያ ትግልበጥ። ኣብ ድኻ ዓዲን ህዝቢን መወዳእታ ዘይብሉ ድሌትን ህርፋንን ኣብ ዓብዩ ጎቦ ምንክርራው እዩ ዝኾነ። እም ድማ እቱ ሹፌር ክርኢን ክሓስብን ዘይኸእል ምኳኑ ከይኣክል ብሓደራ ዝተሸከሞም ተሳፊርቲ ሒዙ ገደል ምእታዉ ይገድድ። ኣብዚኣ ታኮ ተድሊ፤ ጠጠው ኢልካ ምሕሳብ።

ኻሊእን ታይንግን ዘቐመጥን መንጎት ዝሸሞምን ዘውርዶምን ሰብ መዝታት ውኡ። ኣብዙይ እቱ ዋና ነገር ዓይነ-ሕልና ክጋርዱ ዝኸእሉ ሓሳትን ስርቂን ዝሓመሰሉ ዶርናታት ፅሬጉ ከመይ ይርኢ ዝብል እዩ። ብሓምሽተኣም ስምዒት ህዋሳት ካብ ዝረኽቦም ሓበሬታታት ብተወሳኺ ብኣኣምርኣዊ ሚዛንን መንፊትን ከፀርዩ ኣለዎም። እዙይ መን መን ምኳኑን እንታይ ከምዝሰርሕን ንምፍላጥ ዝሕግዝ ኮይኑ ስዒቡ ዝመፅእ ውሳኔ ድማ ኣገዳሲ ይኸውን። ዓዲን ህዝቢን ዘብረሰ ምኳኑ እናፈለጥካ ተሸኪምካ ትኸድ እንተኾይንኻ ውድቀት ዕግኻ ይኸውን። ብኣንጻሩ ህዝባዊ ጉዳይ ጉዳዮም ገይሮም ፅቡቕን ሓቂን ዝለዎም ዕቤትን ምስጋናን ንምሃብ ድሕር ትብል እንተኾይንኻ ወሳኒ ዝኾነ ናይ መራሕት ግደኻ ኣይተጠቐምካሉን ማለት እዩ።

ብሓፈሻ ብታይንግን ኣበሃህላ ወሳኒ ነገር ጊዜ ዘይኮነስ መንጎትን እንታይነትን መራሕቲ እዩ። ንኹልና ማዕረ ጊዜ እዩ ተዋሂቡና፤ ንኹልና ግን ማዕረ መራሒ የብልናን። ዘረፍቲ መራሕቲ ዘለውዎ ኣፍሪካ ወለዶታት ዝሓሰቡ መራሕቲ ምስዘለዎ ኣውሮፓ መውድዳር ከመይ ይከኣል? እወ! እዝጊ እንትፎቱ ፅቡቕ መራሕቲ፤ እንትፀልእ ኸኣ ሕማቕ መራሒ የውርድ እንድዩ፤ ንሕና ንመን ንመስል፤ ንመራሒና፤ ጊዜና ንመን ይመስል፤ ንመራሒና፤ ናብራና ንመን ይመስል፤ ንመራሒና፤ መጻኢና ንመን ይመስል፤ ንመራሒና!

ብመራሒክ ዝተከደዐት [ዓዲ] ሕብረት ሲቭየት

ፕሬዝዳንት ሚካኤል ጐርባቾቭን ፖሊሲታት ግላስፎስትን ፕሪስትሮይካን

ሳሙኤል ኪዳነ (ተመራማሪ ታሪኽ)

1. መጻኑዊ

ድሕሪ ምዝዛም ካልኣይ ኩናት ዓለም ዘሎ ፖለቲካዊ ታሪኽ ዓለምና ብልምዲ እዋን ዝሒል ኩናት (Cold War) እናተብሃለ እዩ ዝፍለጥ። ዝሒል ኩናት (Cold War) ድሕሪ ስዕረት ናዚ ጀርመን ስዒቡ ዝመፀ ፖለቲካዊ ምዕባለ እተን ኣቐድም ኣቢሊን ዓዳዳት ወራር ናዚ ጀርመን ኮይነን ዝፀንሓ ሃገራት ሕብረት-ሲቭየትን ኣሜሪካን ብዝገበራሉን ወታሃደራዊ ሓገዝ ነፃ ምስ ወፃ ሕብረት-ሲቭየትን ኣሜሪካን ነቲ ካብ ወራር ጀርመን ሓራ ዘውፅእኦ ቦታታት ብቀጥታን ብተዘዋወሩን ከመኣድርኦ ብምጅማረን ድሕሪ ቁሩብ ጊዜ ነናይ ዓርሰን ደንበ ፈልዮን ናብ ቅሉዕ ዘይኮነ ጎንፂ ኣተዋ። እዚ እዋን እዚ ድማ ዝሒል ኩናት (Cold War) ተባሂሉ ይፅዕዕ። ዝሒል ኩናት ካብ 1945-1990 ዓ.ም.ፈ ዝሸፍን እዋን እዩ። ዝሒል ኩናት ደው ንክብል ዝተፈላለዩ ምክንያታት ዋላ እኳ እንተሃለው ሚካኤል ጐርባቾቭ ዝተኸተሎም ፖሊሲታት ግላስፎስትን ፕሪስትሮይካን ግና ዓብይ እጃም ተፃውዖተን እየን።

ፕሬዝዳንት ሕብረት ሲቭየት ዝነበረ ሚካኤል ጐርባቾቭ ዘተኣታተዎም ለውጥታት ብዕምቁት ንምርዳእ ታሪኽ ሲቭየት ሕብረት ምፍላጥ ኣገዳሲ ይኸውን። በዚ መሰረት ጐርባቾቭ ኣቦ ወንበር እቲ ገዛኢ ፓርቲ ሕብረት ሲቭየት ኮይኑ ምስ ተመሪፀ ንምንታይ እዩ እቶም ለውጥታት ከተኣታተዎም ፈቲኑ? ቅድሚ ጎሱ ናብ መሪሕነት ምምፅኡ ፖለቲካዊ፣ ማሕበራውን ኢኮኖሚያውን ኩነታት ሕብረት ሲቭየት እንታይ ይመስል ነይሩ? ነቶም ጐርባቾቭ ከተኣታተዎም ዝወሰነዎም ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ለውጥታት ዝምቐው ባይታታት እንታይ ይመስሉ ነይሮም? ዝብሉ ዛዕባታት ምሕታት ኣገዳሲ ይኸውን።

2. ሕብረት ሲቭየት ኣብ እዋንጆሴፍ ስታሊን 1929-1953

ኣብ እዋን ፕሬዝዳንትነት ጆሴፍ ስታሊን ሲቭየታውያን ድኽነትን ድሕረትን ሃገሮም ብዙሕ ዘገድሶም ዛዕባ ኣይነበረን። ምክንያቱ ድማ መብዛሕቲኡ እዋን ብዛዕባ ጥርናፈን ሕብረት ስራሕ ማሕበራትን ጥራሕ ይሓስቡ ስለዝነበሩ እዩ። ማዓልታዊ ሂደቶምን ምንቕስቃሶምን እውን በቲ ኣብ ስልጣን ዝነበረ መንግስቲ ይወሃበም ዝነበረ ትእዛዝ መሰረት ኩሉ መንግስቲ ብዝተለሞን መንግስቲ ብዝደልዮን መንገዲ ጥራሕ ይፍፀም ስለዝነበረ እዩ። በዚ ምክንያት ማሕበራት ኢኮኖሚያዊ ኩነታት ህዝብታት ሶቪት ኣብ

ኣዝዩ ዝለዓለ መጠን ድኽነት ይነብሩ ምንባሮም ይፍለጥ። ምስ እዙይ ተተሓሕዞ ድማ እቲ መንግስቲ ኣፋፍኖት ዲሞክራሲ ዘይነበረ ብምንባሩ ዜጋታቱ ዝሓትዎ ዝኾነ ይኹን ሕቶ ብልዝብ ከንዲ ምምላስ ናብ ሓይሊ ምጥቃም ዘዘንበለ ነይሩ። ስለዚ ሕቶ ዘልዕሉ ዝነበሩ ዜጋታቱ ካብ ምእር ሓሊፉ ጉልበቶም ብነፃ ናብ ዝብዝብዘሉ ዝነበረ ከም ናብ ኩላግ ዝበሉ ካምፕታት ይወስዶም ነይሩ። ብሰሪ እዚ ድማ ካብ 1937-1938/ም ሓደ ሚልዮን ዝኾኑ ዝተፈላለዩ ሕቶታት ዘልዕሉ ዝነበሩ ዜጋታቱ እንትርሸኑ ኣስታት ክልተ ሚልዮን ዝኾኑ ድማ ኣብ ማዓስኪራት (camp) ከምዝሞቱ ይእመን።

ጆሴፍ ስታሊን ድሕሪ ሞት ሌኒን ናብ መሪሕነት ዝመፀ መራሒ እዩ። ይኹን እምበር ኣብ ሞንጎ ሌኒንን ስታሊንን ዝነበረ ኣፈላላይ ዓቕሚ መሪሕነት ገፊሕ ስለዝነበረ ስታሊን ድኽመታቱ ንክሸፍን ክብል ብዙሕ ጊዜ ሓይሊ ከም እንኮ መፍትሕ ዝኾነ ይኹን ፀገማት ገይሩ ናይ ምውሳድ ዝነበሉታት ነበርዎ። ብፍላይ ድማ ስታሊን ንስልጣን ብዝነበረ ህረፍ ወታደራዊ ዕልዋ መንግስቲ ክገብሩላይ ይኸእሉ እዮም ዝበሎም ላዕላዎት ኣባላት ኣመራርኡ ክቅተሉ ዝተረፉ ከም ትሮትስኪ ድማ ካብ ዓዶም ጠፊኡም ኣብ ስደት ክነብሩን ስዒቡ'ውን ክቅተሉን ገበረ። ስታሊን ህረፍ መዝነት ኣዝዩ ዝሰዓሮ ሰብ ምንባሩ ዘረጋግፁ ዝተፈላለዩ መርትዖታት ይጥቀሱ እዮም። ብፍላይ ድማ እቲ ኣብ ታሪኽ ሲቭየት “purge the purgerer” እናተብሃለ ዝፍለጥ ኣብ 1937 ዓ.ም.ፈ ዝተገበረ ፍፃመ ከም ሓደ ምስክር ኮይኑ እዩ ዝጥቀስ።

ስታሊን ፖለቲካዊ ስልጣኑ ንምጥንኻር ኣቐድም ኣቢሉ መቐልስቱ ዝነበሩ ወታሃደራትን ካልኦት መራሕትን ብምቕታል ቕንዲ ፍቅሩ ምስቶም ፀላእቲ ቮልጎቪክ ዝነበሩ ዛሬስት ጀነራላት ኮነ። ብካሊኦ ኣገላልፃ ኩሎም ደገፍቱ ዝነበሩ ላዕላዎት ወታደራውን ፖለቲካውን መራሕቲ ብመርሸንቲ ድሕሪ ምቕታል ሓድሽ ሽርክና ምስቶም ኣቐድም ኣቢሉ ኣገልገልቲ እቲ ዝወደቐ ስርዓት ዛሬስት ዝነበሩ ኣካላት ኮነ።

ኣብ ታሪኽ ሕብረት ሲቭየት ድሕሪ ሞት ሌኒን ስዒቡ ዝመጸ ሓደ ተርእዮ ነይሩ። እዚ ተርእዮ እዚ ድማ ሌኒን ምስ ሞት እታ ስምይቲ ሌኒን ኣብ መድረኽ ወጺኡ እናተዛረበ ኣብ ታሕቲ ቀዳሞት ፖለቲካዊ መራሕቲ እታ ሃገር እተርእይ ስእሊ ኣብቲ ንተምሃሮ ዘገልግል ናይ ታሪኽ ናይ ተምሃራይ መምሃሪ መጽሓፍ ነይራ። ድሕሪ ሞት ሌኒን ብብቕዓቱ ንሌኒን ክትከኦ ዓብይ ተክእሎ ዝነበረ ትሮትስኪ

ብዓቅሚ እውን ንስታሊን ይበልጸ ስለዝነበረ ኣይትቀሰኑ ዝበሎም ሶቭየት-ወያኔ ስታሊን ናብ ስልጣን መጸ። ስዒቡ ድማ ስታሊን ምስ ሌኒን ዝቀረበ መትከላዊ ርክብ ከምዝከብሮ ንምምሳልን ተቐባልነት ንምርካብን ንትሮትስኪ ካብ ፖለቲካ ሶቭየት ብምርሓቅን ኣብ ስደት ብምቕታልን ብዘይ ምዕጋብ ሙሉእ ንሙሉእ ተዘክሮታት ትሮትስኪ ንምጥፋእን ወራሲ ሌኒን ስታሊን ጥራሕ ሙኳኑ ንምርግጻዊ ካብ ዝነበሮ ፍጥው ድልየት ኣብቲ ናይ ኣብያተ ትምህርቲ ሶቭየት ሕብረት እተን ፎቶግራፍ ሒዘን ዝነበራ ንመሃሪ ተምሃሮ ዝተሰበሩ ናይ ታሪኽ መጽሓፍቲ ኩላን ተኣኪበን ከቃጸላ ድሕሪ ምግባር እታ ብታሪኽ እትፍለጥ ምስሊ ሌኒን እንደገና ትሮትስኪ ካብ ሞንጎ ሌኒንን ስታሊንን ተደምሲሱ ወጺኡ በቲ ሎሚ photoshop እንብሎ ዓይነት ኣርት ስታሊን ናብ ሌኒን ኣቅርብ ኣቢሎም ብምስኣል ኩሉ ተምሃራይ ንስታሊን መሓዛ ሌኒን ገይሩ ንክቕበሎ ምእንቲ ኣብ መላእ ሕብረት ሶቭየት ሓድሽ ናይ ታሪኽ መምሃሪ መጽሓፍ ተሓቲሙ ተዘርግሐ። በዚ ድማ ሶቭየት-ወያኔን ብድሕሪ እቲ ፎቶግራፍ ዝነበረ ሕመቅ፣ ሸርሒ፣ ውልቀ መላክነት፣ግዕዝይናን ስታሊን ንከይሓቱን ምስሊ ሌኒንን ስታሊንን እናረኣዩ “ስታሊን ከም ሌኒን ህዝባዊ መራሒ እዩ” እናበሉ ከጸናንዎ ኮነ ተባሂሉ ከሳብ ሞት ስታሊን ተሰርሐሉ።

ታሪኽ ሕብረት ሶቭየት ኣብ እዋን ጆሴፍ ስታሊን እንትንፍትሽ ስታሊን ኣብ ስልጣን ኣብ ዝፀንሓሉ እዋን 20 ሚልዮን ዜጋታቱ ከም ዝቐተለ ይእመን።

ድሕሪ ሃንደበታዊ ሞት ስታሊን ስዒቡ በትረ-ስልጣን ዝሓዘ ኒኪታ ኩርሰቸቭ (Nikita Khrushchev)እዩ። ሕብረት ሶቭየት ኣብ ድልድል ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ስለ ዘይነበረት ድሕሪ ሞት ስታሊን ዝተፈጥረ ክፍተት መሪሕነት እቲ ናይ ስልጣን ስግግር ዝተወሰነ ዓንቀፍቀፍ ኣጋጢሞዎ እዩ። ንኣብነት ኣብ እዋን ሞት ስታሊን በዓል መዚ ውሽጣዊ ጉዳያት ሕብረት ሶቭየት ዝነበረ ቤርያ(Lavrenti Beria) ኣንፃር ኒኪታ ኩርሰቸቭ ስለዝተልዓለ መራሒ እታ ሃገር ንሙኳን ዕልዋ መንግስቲ ክፍትን ምስ ሃቀነ ክቕተል ከኢሉ እዩ።

ኒኪታ ኩርሰቸቭ ናብ ስልጣን ምስ መፀ ብርክት ዝበሉ መመሓየሽ ስጉምታታት ወሲዱ እዩ። ዝወሰደም ለውጥታት እዞም ዝስዕቡ እዮም፡- ስልጣን ኣብ ኢድ ብዙሓት ንክኸውን ምውሳን፣ ዘይምእኹል ኢንዱስትሪያዊ ልምዓት ክትኣታተው ኣክኢሉ፣ መከላኸሊ ሚኒስተር ሓዊሱ 300

ላዕሊዎት ጀነራላት ብመናእሰይ ክትክኡ ገበረን ምስ ኣሜሪካ ድማ ኣብ ምክብባርን ምክእኣልን ዝተመስረተ ምሕዝነት ክህሉ ሰራሖ እዩ።

ናይቲ ብኒኪታ ኩርሰቸቭ ተኣታትዮ ዝነበረ ለውጢ ናህሪ ቅልጡፍ እዩ ነይሩ። በቲ ናይቲ ለውጢ ናህሪ ዝተደናገፀ ሊኦኒድ ብሬሻግቭ (Leonid Brezhnev) ብዙሓት ደገፍቲ ብምተእክካብ ንኩርሰቸቭ ብ1964 ካብ መዝነት ኣለዩ። እቲ ተኣታትዮ ዝነበረ ጭላንጭል ለውጢ ድማ ብኡ ኣቢሉ ከሰመ። ብብዙሓት ፀሓፍቲ ታሪኽ ከም ንለውጢ ከሰጋግር ዝክእል ኮይኑ ግን ዘምለጠ ዕድል እናተብሃለ ይፅራሕ።

ብርክት ዝበሉ ኣብ ፖለቲካዊ ታሪኽ ሕብረት ሶቭየት መፅናዕቲ ዘካየዱ ፀሓፍቲ ታሪኽ ድሕሪ ስታሊን ኣብ እዋን መዝነት ሊኦኒድ ብሬሻግቭ ዝተርእየ ውልቀ መላክነት መወዳደርቲ ከምዘይነበሮ ይገልፁ። ሊኦኒድ ብሬሻግቭ ብዙሕ እዋን ምንጪ ፖለቲካዊ ስልጣኑ ምስ ትካል ስለያ ሕብረት ሶቭየት KGBን ወታደራዊ ፀዓትን የተሓሕዞ ምንባር ናይ ታሪኽ መዛግብቲ ይሕብሩ። ኣብዚ እዋን እዚ ድማ ወተሃደራውነት ከም እንኮ መፍትሒ ኩሎም ፀገማት ሃገሩን ኢሉ እውን መሻርክቱን መንግስታት ኸምዝኮነ ብግብሪ ይግለፅ ነይሩ።

ኣብ መዋእል ብሬሻግቭ ዝነበረ ዓለምለኻዊ ኩነታት ብሬሻግቭ ኣሜሪካ ተዳኺማ እያ ኢሉ ይሓሰብ ስለዝነበረ ኣብዘይመፅበላ ሃገራት ይለዓሉ ዝነበሩ ምንቅስቃሳት ብፅቡብ ይሕግዝ ምንባር ይእመን። ካብቲ ኣብ ዓለም-ለኸ መድረኻት ዝነበሮ ኣረኣእያ ብተፃራሪድማ ኩሎም ኣብ ትሕቲ ሕብረት ሶቭየት ይነብሩ ዝነበሩ ህዝብታት ዲሞክራሲያውን ሰብኣውን መሰላቶም ኣብ ልዕሊ ምዕፋኑ ሊኦኒድ ብሬሻግቭ ነቲ የማሓድሮ ዝነበረ ህዝቢ ዝነበሮ መሪር ፅልኢትን ፍርሕን ፀሓፍቲ ታሪኽ ኣብ ዝተፈላለይ እዋን ፅሒፎም ይርከብ።

ካብዚ ብተወሳኺ ብሬሻግቭ ካብቶም ቅድሚኡ ዝነበሩ መራሕቲ ብዝተፈለየ መልኰ ኣብ ትካል

ስለያ ሕብረት ሶቭየት KGBን ወታደራዊ ዓቕምታቱን ምድልዳል ዘተኮረ ነይሩ። ቐፃሊ ኣንፈት ድማ ኣብ ዓለም ፅዕንቶ ምፍጣር ዝበል ነይሩ። ነዚ ከም መረጋገፂ ዓወቱ ክኾኑ ዝኸእሉ ጥጡሓት ባይታታት ተፈጠሮም ነይሮም። ካብኣቶም ድማ ብሃገራት ምዕራብ ብፍላይ ድማ ብኣሜሪካ ዝሕዝዝ ዝነበረ ንጉስ ኢራን ሻህ ብእስላማዊ ወያኔ ወዲቁ ብኣያቶላህ ምትክኡ ከምኡ ድማ ኣብ ኒኮራዊ ሰምዞ ምፍራሱን እዮም። ብተወሳኺ እውን ኣብ ኢራን ዝርከብ ዝነበረ ኤምባሲ ኣሜሪካ ብኢራናውያን መናእሰይ ብምውራሩ ከምኡ እውን ሰንፍና ኣሜሪካ ተወሲኸዎ ሕብረት ሶቭየት ንኣፍጋኒስታን ክትወራ ተልዓለት።

ብምቅፃል ብሬሻግቭ ንኣሜሪካ ዘዳኸሙሉ ፖሊሲታት ብምቅራፅ ኣብ ዓርሰ ሙርከሳ ዝተመስረተ ምምዕባል ከበድቲ ኣፅዕራት ኩፍት ወይ ድማ ስለጥ ውሽጣዊ ዕቤት (guns or internal development) ዝበል ነበረ። ነዚ ዕላምኡ እዚ ንምስካዕ ድማ ሃገሩ ኣብ ውሽጣዊ ምዕባል ትሕቲ ኣሜሪካ ኮይና ከይትተርፍ ካብ ቻይናን ብራዚልን ትምህርቲ ክትወስድ ኣኸኣላ። ስለዚ ብንፅፅ እንትርእይ ብሬሻግቭ ካብቲ ቐድሚኡ ዝነበረ መራሒ ብዝተወሰነ መልኰ ካብ ፅልዋታት ስታሊን ሕዲተን ስዳርታት ንቐድሚት ውፅእ ዝበለ መራሒ እዩ ነይሩ ምባል ይኸኣል። ሊኦኒድ ብሬሻግቭ ብ1982 ዓ/ም/ፊ ምስ ሞተ ሓላፊ ትካል ስለያ ሕብረት ሶቭየት (KGB) ዝነበረ ዩሪ ኣንድሮፖፕ ኣብ ወንበር ኮሚንስታዊ ፓርቲ ሕብረት ሶቭየት ኮይኑ ተመሪፀ። ኣንድሮፖፕ ምስ ተመሪፀ ካብ ዘካየደም ለውጥታት እቲ ሓደ ካድረታት ኣባላት ቤት ምኽርን ሚኒስትራትን ምቅያር እዩ። ካብቶም ኣብቲ እዋን ዝተገበሩ ለውጥታት እቲ ሓደ ድማ ጐርባቾቭ ዋና ፀሓፊ ጐዳያት ካድረታት እቲ ፓርቲ ኾይኑ ናብ መዝነት ዝመፀሉ ውሳኔ እዩ። እዚ ድማ ንቐፃሊ ጐርባቾቭ ንኣንድሮፖፕ ንክትክእ ዕድል ኣደላደለሉ።

አንድረግጥ አብ መዝነት አብ ዝፀንሐሉ እዋን ዝተፈላለዩ ለውጥታት ከተኣታትው ፈተነታት ኣኻይዱ ነይሩ። ቐንዲ ለውጥታት ኣንድረግጥ ድማ እዞም ዝሰዕቡ እዮም፡-

- 1) ጠንቂ ሰናይ ምምሕዳር ዝኾኑ ባእታታት ምምሕያሽ፤
- 2) ስነ-ስርዓት (ግብረ ገብነት) መሪሕነት ናብ ንቡር ቁመንኡ ምምላሰን
- 3) ኣልኮል ዝሰትዩ ሓለፍቲ ምእራም (ምግምጋም) እዮም።

ብፍላይ ኣብታ ሳልሳይቲ ነጥቢ ዘላ ዛዕባ ዳርጋ መብዛሕትኦም ነባራት ኣመራርሓ እቲ ውድብ ብሕሉፍ ቅይዳምን ጥራሕ ዝኮርዑ ኣብ መድረኻት ሓሳብ ዘይህቡ ዝበዝሕ እዋናም መስተ ኣብ ምስታይ የሕልፉ ብምንባሮም ፖለቲካ እታ ሃገር ዳርጋ ናብ ምድስካል ገፁ ዝኸደሉ ተርእዮ እዩ ነይሩ።

እተን ኣብ ላዕሊ ተጠቂሰን ዘለዋ ባእታታት ድማ ብኣንድረግጥ ብድምር ሃገራዊ ቁጠባ ሩስያ ኣብ ድልዳል መሰረት ከቐምጡ ዝኸእሉ እዮም ተባሂሉ ይእመነሎም ነይሩ። ይኹን እምበር ኣንድረግጥ ከንድቲ ዝግብእ ለውጢ ከመዝግብ ኣይከኣለን።

ድሕሪ ሞት ኣንድረግጥ ቆስጣንጢን ቸርኔንኮ (Konstantin Chernenko) ለካቲት/1985 ዓ.ም.ፈ ፕሬዝዳንት ኮይኑ ተመሪፀ። ኮይኑ ግና ቆስጣንጢን ቸርኔንኮ ንገን ኣዋርሕ ጥራሕ መሪሖ ብዘጋጠዎ ፀገም ጥዕና መጋቢት 10/1985 ዓ.ም.ፈ ዓረፈ። ምስ እዚ ጎና ጉኒ ዝፍለጥ ሓበራዊ ፀገም እቶም ነባራት መራሕቲ ኣሎ። ኩሎም ክሳብ ቸርኔንኮ ዝነበሩ መራሕቲ ገዳይም ነበር ኣባላት እቲ ፓርቲ እዮም። ብኡ ልክዕ ድማ እርጋን ክስዕሮም ዝጀመሩ መራሕቲ እዮም። መንእሰይ ተተካኢ ምድላይ ድማ ግድነት ዝገበርዎ ኩነታት ተፈጥረ። ሚካኤል ጎርባቾቭ (Mikhail Gorbachev) ድማ ኣብ ወንበር ኮሚኒስት ፓርቲ ሕብረት ሶቭየት ኾይኑ ተመሪፀ ናብ መዝነት ዓተረ።

ኣብ ከይዲ ኣመራርፃን ባህሪ መሪሕነት ሚካኤል ጎርባቾቭ መሰረት ብምግባር ዝልዓሉ ብርክት ዝበሉ ነጥብታት ኣለው። በዚ መሰረት ድማ ጎርባቾቭ ናብ ስልጣን ምስ መፀ ዝፍለጠሎም ነጥብታት ዝተፈላለዩ ኮይኖም ንረከቦም። እዚ ዝኾነሉ ቐንዲ ምኽንያት ድማ ጎርባቾቭ ዝወሰደም ስጉምታት ለውጢ ዝተፈላለዩ ባህርን ትሕዝቶን ስለዘለዎም እዩ። እዚ ከምዚ ኢሉ እንተሎ ጎርባቾቭ ፈለማ ናብ ስልጣን ድሕሪ ምድያቡ ዝወሰደም ስጉምታት ኣብ ክልተ መቄልካ ምርኣይ ይከኣል። ንሳቶም እውን፡-

- ሀ) ዝሕግዝዎ ሰባት ናብ ስልጣን ምምፃእን
- ለ) ዝቃወምዎ ኣካላት ምጥፋእን እዩን።

ሚካኤል ጎርባቾቭ እዞን ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሰ ክልተ ነጥብታት ብሙልእነት ንምፍጻም

ከኸእሎ ምእንታን ፈለማ ኣብ ሕብረት ሶቭየት ክልተ ዓንቃፋይ ተራ ክገወታ ይኸእላ እየን ዝበለን ትካላት ንክመሓየሻ ወሰነ። እተን ትካላት ድማ ትካል ስለያ ሕብረት ሶቭየት (KGB)ን ወተሃደራዊ ሓይሊ ወይ ድማ ሰራዊት ሶቭየት ሕብረትን እየን። ከም እንኮ መሚሪፀን መተግበርን ኣንፈት ትልምታቱ ሓጋዛይ ግደ ክገወት ዝደልዮ ዝነበረ ኣካል ድማ ፖሊት ቢሮ ማርክሳዊ ፓርቲ ሕብረት ሶቭየት እዩ። በዚ መሰረት ትልምታቱ ንምስካዕ ብዘኸእሎ መልክዕ ኩሎም ኣባላት ፖሊት ቢሮ ንዕኡ ብዝደግፉ ሰባት መልኡ። እቶም እርጋን ሳንሳን ከብሎም ዝጀመረ ካብ እዋን ስታሊን ጀሚሩ ኣብቲ ውድብ ኣብ ዝተፈላለዩ ፀፍሒ ሓላፍነት ዝነበሩ ኣባላት ፖሊት ቢሮ ንገሊኦም ብጥሮታ ንሓደ ሓዲእም እውን ብፖለቲካዊ ፀቕጢ ካብ መዝነት ሓጠጦም። ከም ውፅኢቱ ድማ ዝቃወም ይኹን ዝተፈለየ ሓሳብ ዝህብ ሰብ ጭሕሚ ሰበይቲ ኮነ።

ጎርባቾቭ ብምቅፃል ኣብ ውሽጢ ውሑዳት ዓመታት ድማ ሓፈሻዊ ቁመናን ዓውምን እቲ ፖሊት ቢሮን ዝተፈላለዩ ኮሚሽናትን ክውሰኑ ዘይከእሉ ድኹማት ንዕኡ ጥራሕ ዝእዘዙ ሓይልታት ገበሮም። እዚ ማለት ድማ ብካሊ እኣ ኣገላልፃ እቲ ደሓር ብቅሉዕ ዝተኣወጀ ግላሰኖትስ እናተብሃለ ዝፍለጥ ፖሊሲ ጎርባቾቭ ቀስ እናበለ ናብ ውሽጢ ምልሓኽ ዝጀመረሉ ኣጋጣሚ ምዃኑ ንዕዘብ። ጎርባቾቭ ትርጉሞ ምስ በለ ፖሊሲ ግላሰኖትስ ብምትእትታው ፀረ ብክነት ምጥፍፋእን ስራሕቲ ኣብ መንግስታዊ መሓውራት ምትእትታው ጀመረ።

ካብ ወርሒ መስከረም 1988 ዓ.ም.ፈ ጀሚሩ ጎርባቾቭ ሓደሽቲ ዘይተለመዱ ለውጥታት ምትእትታው ጀመረ። ከም ውፅኢቱ ድማ ሕገ-መንግስቲ እታ ሃገር ንዕኡ ፕሬዝዳንት ገይሩ ከምሪፀ ከም ዝኸእል ገይሩ ኣመሓየሹ። ብስም ለውጢ ድማ ሰለስተ ምስ ስነ-ሓሳብ ብሬኽንጎቭ ምትእስሳር ዝነበሮም ኣባላት ፖሊት ቢሮ ብስም “ጥሮታ” ካብ መዝነቶም ኣደስከሎም። ከም ውፅኢቱ ድማ ንስነ-ሓሳብ ስታሊን ካብ ኣተሓሳስባ ኣባላት ፖሊት ቢሮ ሩስያ ከንፅሎ ከኣለ። እዚ ኩሉ እንትኸውን ሱቅ ኢሉ ዝድግፍ እምበር ዝሓትት ኣባል ፖሊት ቢሮ ተሰኣነ።

3. ግላሰኖትን ፒሪስትሮይካን እንታይ ማለት እዩ?

ኣብ ታሪኽ ሶቭየት ሕብረት ሽም ሚካኤል ጎርባቾቭን ምስ ግላሰኖትን ፒሪስትሮይካን

ዝተተሓሓዘ እዩ። ኩሎም ከም ኣገላልፃ ተመራመርቲ ታሪኽ ግላሰኖትን ሩስያውያን ኣብ መንግስቶም እምነት ንከየሕድሩ ዝገበረ ፍፃሜ እዩ ብምባል ይገልፀዎ። ስለዚ መሰረታዊ ምትእስሳር ግላሰኖትን ፒሪስትሮይካን

ከመይ ይግለፅ? ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካ ሓዲሽ ስትራቴጂያዊ መስመር ሕብረት ሲቸየት ዝተቐየሰሉ መስመር እዩ። ዋላ እኳ ፅቡቕ ተበግሶ እንተኾነ ኣብ ኣፈፃፀማ ግን ብርክት ዝበሉ ፀገማት ክህልውዎ ይኸእሉ እዮም ዝብል ግምት ብወገን መንግስቲ ዘይምንገሩ ናይ ባዕሉ ሕፃራት ክህልዎ ኣበርክቶ ነይሩ እዩ።

ግላሰኖስት ማለት ሓዲሽ መሰል ናይ ምዝራብ ነፃነት ዋላ እኳ እንተኾነ ብዙሕ ሓዲጋ ግን ክህልዎ ይኸእል እዩ። እዚ ማለት ገደብ እንተዘይተገደርሉ ንሕብረት ሲቸየት ናብ ሓዲጋ ምብትታን ከቃልዓ ይኸእል እዩ።

ፕሪስትሮይካ ማለት ሓዲሽ ፖለቲካውን ቁጠባውን ምትዕርራይ ማለት እዩ። ይኹን እምበር ኣብዚ እቲ ኣዝዩ ፈተና ዝበዝሐ ዛዕባ ዝኾነ ይኹን መራሒ ሕብረት ሲቸየት ካብ ፅዕንቶ እቲ ስርዓት ወፅዮ ሓዲሽ ለውጢ ከምፅእ ዘይምኸእሉ እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ፕሪስትሮይካ ንሕንጻዎ ዘለዎ መረፃ ክካየድ፣ ዜጋታትን ንመንግስቶም ዝነቅፉሉን ብዲሞክራሲያዊ መንገዲ ዝመርፅሉን መሰል ክወሃቦም፣ ሰራዊት እታ ሃገር ንናይ ሓባር ሃገራዊ ረብሓ ጥራሕ ደው ዝበለ ክከውንን ውለቀ ንግዲ ክበረታታዕን ወዘተ ይፈቅድ ነይሩ። እዚ ድማ ምስቲ እታ ሃገር እትፍለጠሉ ባህሪ ሙሉእ ንሙሉእ ዝጋነፅን ሓዲሽ ምስሊ ዘትሕዝ ፋፃመ እዩ ነይሩ።

ጎርባቾቭ ሕብረት ሲቸየት ዝበዝሐ ንያታ ኣብ ወታደራዊ መዳይ ብምውፃላ ኢኮኖሚ ሕብረት ሲቸየት ከምዝገድእ ይኣምን። በዚ መሰረት ሓዲ ካብ መሰረታዊ ሓሳባት ፕሪስትሮይካ ድማ ኣብ ወታደራዊ መዳይ ይውዕል ዝነበረ ፋይናንስ ናብ ስቪላዊ ግልጋሎት ዝህባ ትካላት ምዃር እዩ ነይሩ። እዚ ማለት ሓዲ ሓዲ ዝፍቲ ወታደራዊ ትካላት ናብ ንግዳዊ ትካላት ምቅያር ሓዊሱ ዝፍቲ ትልምታት ዝሓቆፈ ኣብ እንዱስትሪታ እታ ሃገር ዝካየድ ምዝማን እንዱስትሪታት ዘካትት እዩ።

እዚ ጎርባቾቭ ዝሓንፀፀ ትልሚ ክዕወት ዝኸእል ግን ብኸልተ ርቃሕታት ጥራሕ እዩ ነይሩ። ሰፋሕትን ወሰንትን ውሽጣዊ ለውጥታትን ካብ ሃገራት ምዕራብ ዝግበረሉ ፋይናንሳዊ ሓገሳት ዘካተተ ነይሩ። በዚ መሰረት ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካ ነቲ ኣቐድሞ ኣቢሉ ፕራዝደንት ሕብራት ሃገራት ኣሜሪካ ሮናልድ ሬገን “ግዝኣት ሰይጣን” ኢሉ ጠቐስዎ ዝነበረት ሕብረት ሲቸየት ሓዲሽ መርገፅ ዘትሕዝእ እታ ወታት እዩን ነይረን።

ፕሪስትሮይካ እቲ ኣብ ሕብረት ሲቸየት ክካየድ ዝድለይ ለውጢ ዝምርሖሉ ስትራቴጂያት ዝሓዘ እንትኸውን ብመዳይ ፕሪስትሮይካ ኣቢሉ ህዝቢ ናብ ዝሓሸ ዘመናዊ መንግስቲ ንክሰጋር እዩ ዝድለይ ነይሩ። ይኹን እምበር እዚ ምትዕርራይ እዚ ብዘይ ሓገዝ ምዕራባውያን ክሳካዕ ዘይከእል ትልሚ እዩ ነይሩ። ስለዚ እተን ምዕራባውያን ሃገራት ከም ሕማቕ መርኣያ ዝርእይኣ

ዝነበረት ሃገር ሕብረት ሲቸየት ምዕራባውያን ክሕግዝእ እንተድኣ ኮይነን እንታይ ርእየን እየን ክሕግዝእ ዝብል ሕቶካብ መራሕቲ ሕብረት ሲቸየት ምላሽ ይደልይ ነይሩ። እቲ ኣምር ግላሰኖስት እናተብሃለ ዝፍለጥ ስነ-ሓሳብ ድማ ኣብዚ ከምዚ ዝበለ ኩነታት እዩ ክፍጠር ክኢሉ።

ግላሰኖስት ከም ፖሊሲ ምስ ፀደቀ ጎርባቾቭ ምዕራባውያን ክኣምንዎ ምእንታን ምዕራባውያን ዝደልይዎ ኣጀንዳታት ምምራፅ ጀመረ። በዚ መሰረት ድማ ምፍታሕ ፖለቲካዊ እሴታት ከም ኣጀንዳ ሒዙ ደበኸ በለ። ነዚ ውሳኔ እዚ ድማ ፈለማ እታ ምስ ሃገራት ምዕራብ ኣወሮፓን ኣሜሪካን ፅቡቕ ዝምድና ዝነበራ ምዕራብ ጀርመን ኣብ ሕዳር 1988 ዓ.ም.ፈ ፈለማይ ኣወንታዊ ምላሽ ሃበቶ። ድሕሪ ምክፋት ናብ ደንበ ምዕራባውያን ዘእቱ ደገሳም ብምስዓብ ሕብረት ሲቸየት ኣብ ኣሜሪካ ንግዳዊ ኤክስፖርት ምስ ተሳታፊት ሕብረት ሲቸየት ብወለንትኣ ኣፅዋራት ክትቅንስ ወሰነት። እዚ ውሳኔ እዚ ድማ ብዙሓት ሃገራት ባህ ኣበለን። ነዚ መሰረት ብምግባር ብዙሓት ንግዳውያን ትካላት ኣሜሪካ ኣብ ሕብረት ሲቸየት ኢንቨስት ንክገብሩ ማዕዞ ከፈተለን።

ብውጥን ዝተትሓዘ ምቅናስ ኣፅዋራትን ሰራዊትን ሕብረት ሲቸየት ድማ ከምዚ ዝሰዕብ ይመስል ነይሩ።

- I. ካብ ሓፈሻዊ ሰራዊት ሕብረት ሲቸየት 500,000 ሰራዊት ክቅነስ፤
- II. ሕብረት ሲቸየት በዝሒ ተንክታታ ብምቅናስ ኣብ ውሽጢ 2 ዓመት 10,000 ታንክታት ጥራሕ ክህልዎ፤
- III. ተወሳኺቲ ታንክቶ ሓይልታት ሕብረት ሲቸየት ካብ ምብራቕ ጀርመን፣ ቸኮዝላቭያን ሃንጋርን ከሳብ 1991 ዓ/ም/ፈ ንክወፅእን ከምኡውን ኣብዘን ሃገራት እዚኣን ዝነበሩ ወታደራት ሕብረት ሲቸየት ብ50,000 ክቅንሱን 5,000 ታንክታት ጥራሕ ክዋፈሩን ዝብል ዝሓዘ ትልሚ ነይሩ። እዚ ካብቲ መራሕቲ ሕብረት ሲቸየት ዝፍለጥሉ ባህሪ ወተሃደራውነት ዝተፈለየ መርገዚ እዩ ነይሩ።

እዘን ልዕል ኢሉን ዝተጠቐሰ ትልምታት ሕብረት ሲቸየት ምዕራባውያን ሃገራት ኣብ ኣውሮፓ ዝነበረን ፖሊሲ ክፍትሻን ኣፅዋራትን ካብ ኣውሮፓ ከንሳሕባ ንክትልማ ዘገድድ ኩነታት ተፈጠረ። እዚ እንተዘይገይረን ድማ ኣብ ኣውሮፓ ዝነበረን ተቀባልነት ብሕብረት ሲቸየት ክውሰድ ከምዝኸእል ርገፅ ኮነ። ብፍላይ ኣሜሪካ ብሃገራት ኣውሮፓ ተገዲዳ እቲ ኣብ ኣውሮፓ ዝነበረ ናቁጣታት ኣፅዋራታ ንክትዓፀዎ ዘገድድ ባህሪ ዘለዎ ፖለቲካዊ ሃዋሁ ክፍጠር ተኸእሎ ከምዘለዎ ደምደመት።

ካለእ ወታደራዊ ለውጢ ድማ ጎርባቾቭ ሕብረት ሲቸየት ኣብቲ ኪዳን ዋርሶ (Warsaw pact) ዝነበራ ውክልና ብሓደሽቲ ወታደራዊ ኣዘዝቲ ምስቀየራቶም “defensive policy” ተባሂሉ ዝፍለጥ ዝነበረ መትከል ካልኣት ሃገራት እውን ኣሰራ ክሰባ ምልክት ሃበን። በዚ መሰረት ድማ ምብራቕ ጀርመንን ሃንጋርን ወታደራዊ መስርሓትን ንክፍትሻን ክቅንሳን ወሰና። ስለዚ ንመፃኢ ብዝነበሮ ፅልዎ እንትርኣይ ፕሪስትሮይካ ኣብ ኪዳን ዋርሶ ምትእትታው ምጅማሩ ዘርእይ ነጥቢ እዩ።

4. ፖሊሲታት ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካን ኣብ ውሽጢ ሃገር ዝነበሮ ፅልዋ

ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካን ኣብ ሕብረት ሶቭየት ዓብይ ፅልዋ እዩ ነይሮዎ። ይኹን እምበር እዚ ለውጢ እዚ ኩሉ ነገር ተመቻቻይሉ ዝኸይድ ዝነበረ ለውጢ ኣይነበረን። ንኣብነት ፕሪስትሮይካን ብመሰረቱ ብርክት ዝበሉ ናይ ሓላፍነት ቦታታት ብምዕፃፍ ስለዝቐንሰ ብርክት ዝበሉ ሓላፍቲ ኣይፈትውዎን ነይሮም። ግላሰኖስትን እውን ግልፅነት ስለዝብል ብርክት ዝበሉ ናይ ብቅዓት ፀገም ዘለዎም ሓላፍቲ ናብ ህዝቢ ስለዝቃልፅ ኣይፈትውዎን ነይሮም። በዘን ክልተ ነጥብታት እተን ናይ ጐርባቾቭ ፖሊሲታት ብርክት ብዝበሉ ሰብ መዚ ሕብረት ሶቭየት ኣይፈትዎን ነይረን።

በቲ ሓድሽ ፖሊሲ ኣብ ትሕቲ ወታሃደራዊ እዚ ዝነበራ

ዝነበሩ ህዝብታት ክዕምፁ ጀመሩ። ንኣብነት ኢስቶንያ እትብሃል ሃገር ነፃነታ ክትእውጅ ብምንቅስቃሳ ዜጋታታ ነፃ ሃገር ንክምስርቱ ብግልፂ ዓመፅ ፀውዑት። ጐርባቾቭ ድማ ኢስቶንያውያን ኢስቶንያኛ ናይ ኢስቶንያ ናይ ስራሕ ቋንቋ ንኸከውን ወሰነ ። እዚ ድማ ነተን ካልኣት ኣባላት ሃገራት ሕብረት ሶቭየት ኣብ ቀፃሊ ናፅነተን ንክእውጁ ግብራዊ ኣብነት ኮይኑ ኣገልገለ።

ቀዳላ ኣሰር ኢስቶንያ ሰዲባ ሕቶ ዘቅረበት ኣባል ድማ ዩክራይን ኮነት። ይኹን እምበር ፖሊሲታት ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካ ከምቲ ኣብ ኢስቶንያ ዝነበረ ዘይኮነስ ኣብ ልዕሊ ዩክራይን ገደብ ከምዘለዎ ተርእዮ። ምክንያቱ ድማ ዩክራይን እታ ዝበዝሐ በዝሒ ህዝቢ ዝነበራ ኣባል ሕብረት ሶቭየት ስለዝነበረት እዩ። ምንፃል ዩክራይን ካብቲ ሕብረት ከስዕቦ ዝክእል ኣሉታዊ ፀቕጢ ዕዞዞ ብምንባሩ ጐርባቾቭ ቀልጢፉ ኣዎንታዊ መልሲ ክህበሉ ኣይመረፀን። ነቲ ህዝቢ ዘልዕሎ ዝነበረ ሓሳብ ዝገልፀሉ መድረኻት ድማ ካብ ሓምላ 1988 ዓ/ም/ፊ ጀሚሩ ብሕጊ ኣክልሎ። ታሪኽ ዩክራይን

ትካላት ሕብረት ሶቭየት ናይ ተገልገልቲ ኣቕሑ (consumer goods) ንከፍርያ ስለ ዝተገበረ እቲ ለውጢ ፈታኒ እዩ ነይሩ። ብፍላይ ድማ ኣብ ዕለታዊ ናብራ ህዝብታት ሕብረት ሶቭየት ዓብይ ኣሉታዊ ፀቕጢ እዩ ፈጠሩ። ድኽነት ኣዝዩ ናብ ዝለዓለ ብርኪ እዩ በዒሉ። ናይ ሃፍቲ ዘይምምጥጥን ተፈጠሩ ኣብ ሞንጎ ላዕለዎይን ታሕተዎይን እቶት ዘለዎም ዜጋታት ገፊሕ ኣፈላላይ ናብራ ክዕምቡብ ክኢሉ እዩ።

ኣብ ከይዲ ኣፈፃፀም እቲ ፖሊሲ ከይተሓሰበ ሒዝዎ ዘመፀ ጎናዊ ኣዎንታዊ ረብሓ ነይሩ። ንሱ እውን ግላሰኖስትን ዜጋታት ሕብረት ሶቭየት ዝነበሮም ምረትን ፀገምን ናብ ኣደባባይ ወፃኢም ንክገልፁ መሳርሒ ኮኖም። እዚ ድማ ኣብ ታሪኽ ሕብረት ሶቭየት ዘይነበረ ሓድሽ ተርእዮ እዩ። ከም ሳዕቤኑ እውን ኣብተን 15 ኣባላት ሪፐብሊክ ሕብረት ሶቭየት ዝነበሩ

ግን ብዝገርም ቅልጣፊ ክቀየሩ ጀመረ።

ብካሊ እ ገፅ ድማ ግላሰኖስት ጐርባቾቭ ካብ ዝኣመቶ ወፃኢ ጠለባት ብህዝቢ ይልዓሉ ስለዝነበሩ ኣሉታዊ ውፅኢታት እውን የሰዕብ ነይሩ። ብፍላይ ድማ ኣብ ኣርመኒያ ዝለዓለ ነይሩ። ጐርባቾቭ ነቲ ዝካየድ ዝነበረ ስልፍታት ንምዕጋት ፈተነታት ምግባር ጀመረ። ኩሉ ኣንፃሩ ዝቀንዓ ናዕቢ ንምእምሻሽ እውን ፍሉይ ሓይሊ (special purpose) ኣጣይኹ ሰላማውያን ህዝብታት ምእሳርን ምውቃዕን መዓልታዊ ፋፃመታት መንግሥቲ ሽይኑ ቀፀለ።

5. ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካን ኣብ ማሕበረ ኢኮኖሚ ሕብረት ሶቭየት ዝነበሮ ውፅኢትን ፅልዋን

ውፅኢት ግላሰኖስትን ፕሪስትሮይካ ካብ ሕብረት ሶቭየት ወፃኢ ብዝበለፀ ይርእይ ነይሩ። እዚ ድማ ኮነ ኢሉ ካብ ምዕራባውያን ፋይናንሳዊ ሓዘን ንምርካብ ዝተገበረ እዩ ነይሩ። ጐርባቾቭ ኣብቲ እዋን ካብ ምዕራባውያን ሃገራት ዝደልዩን ዝነበራ ክልተ ዓባይቲ ነጥብታት ድማ እዘን ዝስዕባ እየን።

ሀ) ኢንዱስትሪታት ሕብረት ሶቭየት ዘመናዊ ንምግባር ዘክእሎ ፋይናንሳዊ ሓዘን

ለ) ኣብ ምዕራባውያን ሃገራት እኹል ኣመኔታ (ተኣማንነት) ድሕሪ ምርግጋፅ ናብ ሕብረት ሶቭየት ሰግግር ቴክኖሎጂ ምትእትታው ዘካተታ ነይረን።

ፕሪስትሮይካ ኣብ 1980ታት ኣብ ሕብረት ሶቭየት ኣጋጢሙ ዝነበረ ኢኮኖሚያዊ ምዝሕሓላት ንምቅያር ዝሃቀነ ፖለቲካዊን ኢኮኖሚያዊን ለውጥታት ዝሓዘ ፖሊሲ እዩ ነቲ ፖሊሲ ዝቀረፀ መራሒ ድማ ፕሬዝደንት ሚካኤል ጐርባቾቭ እዩ።

ካብ 1985-1987 ዓ.ም.ፈ ፕሬዚደንት ጐርባቾቭ ናይ ሃገሩ ኢኮኖሚያውን ፖለቲካውን መቐቅራት ቐንዲ ምክንያት ድሕረት ሶቭየት ምኻኑ ድሕሪ ምዝራብ ፕሪስትሮይካ ከምዝኣወጀን ነዚ ፖሊሲ እዚ ዝሕግዝ ድማ ሓዲሽ ዘመን ግልፅነት ዝጠልብ ግላሰኖስት ዝበሃል ፖሊሲ ሓንፀፀ። ከባቢ 1987 ዓ.ም እቲ ለውጢ ክንድቲ ዝደለይ ክኸይድ ስለ ዘይከኣለ ተወሰኸቲ ፈፀምቲ ኣካላት ከተኣታትው ከኣለ።

ቐንዲ ትኩረት ጐርባቾቭ ኣብ ኢኮኖሚ ብምሰባሩ ነቲ ዝነበረ ምእኩል ዕዳጋ ብምሰባር ኣፍሪይቲ እንታይ ክፍርዩ ከምዝደልዩ፣ መጠን ፍርያቶም ክንደይ ክኸውን ከም ዘለዎን ብክንደይ ክሸጥዎ ከምዝኸእሉን ባዕሎም ዝውስኑሉ ዕድል

አገራዊም። እዚ ማለት ነፃ ናይ ርእሰማላዊ ዕዳጋ ማለት እዩ። ኣብ ሕብረት ሱብዮት ድማ ሓዲሽ ተርእዮ ነበረ።

እዚ ሓዲሽ ተርእዮ እዚ ኣቐድም ኣቢሉ ብምንግስቲ ዝወፀሎም ተመን ዋጋ ብምሕዳግ ኣፍራይቲ ባዕላቶም ዋጋ ፍርያቶም ከውስኑ ጀመሩ። ብፍላይ ድማ ሓረስቶት ዋጋ ፍርያቶም ብምውሳክ ተገልገልቲ ከማርሩ ጀመሩ።

ንወፃኢ ዝግበር ዝነበረ ሰደድ ኢንዱስትሪያዊ ፍርያት እውን ብዘይ ተፅዕኖ ቀፀለ። ኣብ ውሽጢ እዚ ግን ሓደሽቲ ናይ ዓመፅ ተርእዮታት ቅልቅል ክብሉ ጀመሩ። ንኣብነት ስራሕተኛታት ፋብሪካ ብፍላይ ድማ ናይ ካሰል ማዕድን ስራሕተኛታት ዓመፅ ጀመሩ። እዚ ድማ ኣብ 1991/92/93 ናብ ዝለዓለ ብራሽ ደየበ።

ወሰኽ ዋጋ ወሰኽ ደሞዝ ስራሕተኛታት ስለዝጠለበ ኣብ ሕብረት ሱብዮት ሓያል ዝቅባበ (inflation) ተፈጠረ። በዚ ኣቢሉ ድማ መንግስቲ ነቲ ፀገም ንምፍታሕ ብዝወሰዱ ልቃሕ ቁጠባ ሕብረት ሱብዮት ዘሕተሉ። ኣብ መወዳእትኡ ድማ መንቀሊ ዓመፅ ኮነ።

ብመዳይ ፖለቲካ እውን ሓደሽቲ ተርእዮታት ተፈጠሮም እዮም። እቲ ብግላሰናሰት ዝፍለጥ ፖሊሲ መካብብሮ ኩሎም ኣባላት ሕብረት ሱብዮት ቅድሚ ምትእትታው እቲ ፖሊሲ እቲ ሕብረት ምስ ፀልማት ዘመን ብምምስሳል ንህዝቢ ዓለም ከዝርጋሕ ጀመረ። እዚ ድማ ኣብ ምንጎ ጎርባቾቭን ላዕሊዎት መራሕቲ ውድብን ጎንጊ (ቅርሕንቲ) ፈጠረ። ጎርባቾቭ ነቶም ኣክረርቲ ሰዓብቲ እቲ ኣረጊት ስርዓት ኢሉ ዝኣምኖም ሰባት ኣብ ፖለቲካዊ ፀወታ ከውፅእም ብምህቃን ድሕሪ 1917/9.ም ንፈለማ እዋን ዲሞክራሲያዊ መረፃ ንክኻዩድ ብምውሳኝ 1989 ዓ/ም/ፈ ፈለማይ ፕሬዝዳንት ቮይኑ ተመረፀ። በዚ ኣቢሉ ድማ ነቶም ተፃባእቱ ኣዳኸሞም። ብኣንፃሩ ድማ ውድባት ፖለቲካ ክጣየሻ ብምውሳኝ ሓዲሽ ፖለቲካዊ ሃዋሁ ተፈጠረ። ጎንፅን ደንፍን ድማ ማዕልታዊ ተርእዮታት ኮይኖም ቀፀሉ።

6. ፕሪስትሮይካን ኣብ መዳይ ወፃኢ ጎዳይ ዝነበሮ ግደ

ሚካኤል ጎርባቾቭ ናብ ስልጣን ምስ መፀ ቐንዲ ጠመትኡ ኣብ ውሽጣዊ ጎዳያት ሃገሩ ምግባር ዝብል እዩ ነይሩ። ነዚ ምግባር ምእንቲ ከክእሎ ድማ ሕብረት ሱብዮት ካብ 1979 ዓ/ም/ፈ ጀሚራ ኣብ ኣፍጋኒስታን ብመልክዕ ወራር ዝኣተዎኦ ኩናት ደው ኣቢላ ወታሃደራታ ካብ ኣፍጋኒስታን ንክተውፅእ ወሰነ። በዚ መሰረት ድማ ድሕሪ 10 ዓመትን ሞት ልዕሊ 15,000 ወታሃደራትን ሕብረት ሱብዮት ወታሃደራታ ጠቅሊላ ብ1989 ዓ/ም ካብ ኣፍጋኒስታን ወፀት።

ብምቅፃል ሕብረት ሱብዮት ጎርባቾቭ ካብ ኣፍጋኒስታን ምውፃእ ጥራሕ ዘይኮነስ ምስ መራሕቲ ኣንግሊዝ (ሮናልድ ሬገን)ን ምዕራብ ጀርመን (ሄልሙት ኮህል) ፅቡቕ ርክብ ጀመረ።

ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ኩነታት ከምቲ ኣብ ላዕሊ ተጠቂሱ ዘሎ ኣብ ዝነበረሉ እዋን ሓደሽቲ ምዕባሊታት ክርእዩ ጀመሩ። ንሓቶም ድማ ሕብረት ሱብዮት ኣብ ኣባላት እቲ ሕብረት ዝነበራ ሃገራት ምብራቕ ኣውሮፓ ዝነበረ ኢድ ኣእታውነታ ንክትቅንስ ዘገድድዎ ምዕባሊታት ብምፍጣሮም ክትትግብሮ ምዃና ጎርባቾቭ ገለፀ። ካብ 1988 ዓ/ም/ፈ ጀሚራ ድማ ወታሃደራታ ክትስሕብ ምዃና ሓበረ። ነዚ መግለጺ እዚ ስዒቡ ድማ ብነበርቲ ህዝብታት እተን ብመግዛእቲ ሱብዮት ተሰላቾዮም ዝነበሩ ወገናት ምፍራስ ሕብረት ሱብዮት ዘቀላጥፍ ፍፃሞታት ብቅሉዕ ናብ ኣደባባይ ከወፅእ ጀመረ። ከም ውፅኢት እውን ኣብ መወዳእታ 1989 ዓ/ም/ፈ ኣባል ሃገራት ሕብረት ሱብዮት ክፈርሳ ጀመሩ። ፈለማይ ፍፃሞ ምፍራስ ሕብረት ሱብዮት ተባሂሉ ዝእመን እውን ሕዳር 9/1989 ዓ/ም/ፈ ንጀርመን ምብራቕን ምዕራብን ኢሉ ኣብ ክልተ ክፈልዎን ዝነበረ መንደቕ በርሊን (berlin wall) ምስ ፈረሰ እዩ። እዚ ድማ ድሕሪ ካልኣይ ኩናት ዓለም ኣብ ክልተ ተከፊላ ዝነበረት ጀርመን ሓደ

ዝገብር ፍፃሞ ጥራሕ ዘይኮነስ ነተን ካልኣት ኣብ ትሕቲ ሕብረት ሱብዮት ዝነበራ ሃገራት ቀልጢፊን ነፃ ንክወፃ ዝገብር ተግባር ኮነ። በዚ መሰረት ፓላንድ፣ ቡልጋሪያ፣ ቺኮዝላቫኪያን ሮማንያን ህዝቢ ብዝጠለበ መሰረት ዲሞክራሲያዊ መንግስታት ኣጣየሻ።

ካሊእ ጎናዊ ቦቶም ፖሊሲታት ዝተረከበ ፖለቲካዊ ዓወት እዩ። እቲ ንብርክት ዝበሉ እዋናት ከም ዝኣኢ ክልስ ሓሳብ ኮይኑ ዘገልግል ዝነበረ ኮሚኒዝም በሰንኪ ግላሰናሰትን ፕሪስትሮይካን ዝተኣታተው ለውጥታት ዝፈጠሮ ፖለቲካዊ ዕድላት ኣብ ምብራቕ ኣውሮፓ ከወድቅ ምክኣሉ ብዘሕ ሰብ ዘይተፀበዮ ፍፃሞ እዩ። እዚ ከም ኣብነት ምብሓዝ ድማ ኣብ ብዘሓት ሃገራት ይነበሩ ዝነበሩ ንቁሓት ብሄርተኛታት ዝመርኹዎ ምንቕስቃስ ተወሊዑ ንሕብረት ሱብዮት ተመሊሳ ብክልተ እግራ ደው ክትብሉሉ ናብ ዘይትክእለሉ ደረጃ ደፊኡ ብምውሳድ ክፍርሳ ጀመረ።

እዞም ብጎርባቾቭ ዝተጀመሩ ለውጥታት ኣብ ውሽጢ ዓዲ ብነባራት ኣመራርሓ እቲ ውድብ ዓብይ ተቃውሞ ገጢሞም እዩ። ብፍላይ ድማ ምስ ኣባላት ስለላ ሕብረት ሱብዮት ፅቡቕ ዝምድና ዝፈጠሩ ላዕሊዎት መራሕቲ ኣብ ወርሒ ነሐሴ 1991 ዓ/ም/ፈ ኣንፃር ጎርባቾው ፊተን ዕልዋ መንግስቲ ኣካየዱ። ዋላ እኳ እቲ ፊተን ዕልዋ መንግስቲ ኣንተፈሸለ ድሕሪ ኣርባዕተ ወርሒ ግን ጎርባቾው ኣብ ልዕሊኡ ይበፅሖም ብዝነበሩ ድፍኢታት መሰረት ብምግባር ብዝወሰኖ ውሳኔ 25 ታሕሳስ 1991 ዓ/ም/ፈ ብወግዲ ብፍቃዱ ካብ ስጣኑ ወረደ። ፖለቲካዊ ትርጉም እቲ ባዕሉ ዘቅረበ ስልጣን ይኣክለኒ ዝብል ሕቶ ዋላ እኳ ኣንተተቀበልዎ ጎርባቾው ግን ሕብረት ሱብዮት ዳርጋ ሙሉእ ንሙሉእ ናይ ምፍፃም ዓቕሙ ዝተመንዝዓ መንግስትን ዝፈረሰት ሃገርን ምስ ኮነት እዩ ካብ ስልጣን ወራዱ። ካሊእ ከም ፀጋ ዝውሰድ ዛዕባ ግን እቲ ካብ ምዝዛም ካልኣይ ውግእ ዓለም ጀሚሩ ኣብ ሞንጎ ክልተ ዓባይቲ ፖለቲካዊ ወጥርታት ዝፀንሐ ምትፍናን ዝሕል ኩናት ብወግዲ ምዕፃዉ እዩ።

ምክር ሐሳባት ንልምዓት ባህላዊ ሓድግታትን ትግራይ

ብኣሉላ ተስፋይ አስፍሃ /Japan/

ድሕረ ባይታ

ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ዝተባህሉ፣ ውርሲ ነዊሕ ጉዕዞ ህዝቢ ትግራይ ዝኾነ፣ ንኹለመዳይ ረብሓ መጻኢ ወለዶ ትግራይ ዓቂብናን አማዕቢልናን ክነሕልፎም ብሓደራ ዝተረከብናዮም ዝድህሰሱን ዘይድህሰሱን ቅርስታት እዮም። እዞም ሓድግታት ታሪኽን መነባብሮን ህዝቢ ትግራይ ንምርዳይ ዝሕግዙን ናብ ቕድሚ ንምስጓም ከም ሰረት ኹይኖም ዘገልግሉን እዮም።

ምስ ነዊሕ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ተተሓሓዙ፣ ሓያሎ በዝሒ ዘለዎን ካብቲ ዘሎ ናይ ምዕቃብ ዓቕም ዝዛየደን ባህላዊ ሓድጊ ከምዘሎ ዝፍለጥ እዩ። ብሓፈሻዊ መነጻር እንትንገራኦም ሓድግታት ባህላ ትግራይ ኣዚዮም ተሃሰዮም እንተይጠፍኡን፣ ብኣንጻሩ ኹዓ ንኩለመዳይ ዘመናዊ ምዕባለ ህዝቢ ትግራይ ከይወግሱን ኣብ ሞንጎ ሞንጎ ጸኒሖም እዮም። ነዚ ዝተፈላለዩ ምክንያታት ኣለዉዎ። ገሊኡም ከም ዝስዕብ ቕሪቦም ኣለዉ።

፩- እቲ ቐዳማይ ምክንያት ምስቲ ትሑት ደረጃ ምክታም ህዝቢ ትግራይ ተታሒዞ ዝመጽእ እዩ። መብዛሕቲኡ ህዝቢ ትግራይ 70% ኣብ ገጠር ነባራይ እንትኾን፣ ማሕበረሰባት ነበርቲ ገጠር ባህላ ናይ ምዕቃብ ተኸእሎ ዘለዎም፣ ንጊዝያዊ ለውጥታት ተቐላባይነቶም ውሕድን መሰረታዊ ለውጥታት ቐስ ብቐስ ዝፍጸሙ ብምዃናምን እዩ። እዚ ኹነታት ነቲ ባህላ ኣብ ገጠር ክምኡውን ሓዉሲ ገጠር ዝኾና ከተማታት ትግራይ ተዓቂቡ ከጸንሕ ገይርዎ እዩ።

፪ ስርዓት መነባብሮን ቐጠባዊ ስራሕቲ ገጠርን ሓዉሲ ገጠርን ትግራይ ኣብ ባህላዊ ማሕበረሰን ምርባሕ ከፍትን ንህብን ዝተደረገ እንትኾን ኣብ ሓድግታት ዘብጽሖ ሓደጋ ምስ ልዑል ምክታም፣ መኣድንን ኢንዱስትሪን ኣመዛዚንኻ ዘለዎ ጸቕጢ ትሑት ስለዝኾነ እዩ።

፫ ህዝቢ ትግራይ መሰረታዊ ብዝኾነ መንገዲ ስርዓት ብዝቐይሩ ግዳማዊን ሓይልታትን ባህልታትን ዘይምምሕዳሩን፣ ኣብ ናይ ባዕሉ ደፋኢታዊ ለውጢ ምጽንሖን፣ ዋላ ኣዝዮም ዝተሃሰዩ እንተኾነ እቶም መሰረታዊ ቕርጽታት ባህላ

ዘይተንተንከፈ ከጸንሕ ገይርዎ እዩ።

፬ ህዝቢ ትግራይ ምስ መሬትን ሃይማኖትን ዘለዎ ምትእስሳርን ሕድሕድ ስድራ መሬት ትፍለጥን ሓድግታት ዘለዎም ቦታታት ተኸቢሮም/ተፈራሖም ክዕቑቡ ኣክኢሉዎም እዩ።

፭ ስልጣነታት ህዝቢ ትግራይ ንነዊሕ እዋን ዝጸንሑ ከም እምኒ ዝበሉ መሳርሒ ህንጻታት ዝተደረገ ስለ ዝኾነ እቶም ሓድግታት ብቐሊሉ ንኸይጠፍኡ ሓጊዙ እዩ።

ህሉው ኩነታት ምሕደራን ፈተነን ንምዕቃብን ምልማዕን ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ብዝተበጣጠሰን ዘይተቀናጀዎን ኣካይዳ ክከድ ጸኒሖ እዩ። ምስቲ ኣብ ኩለመዳይ ዘሎ ፈተናታትን ኣዝዮ ድሑር ደረጃ ምዕባለ ትግራይን ኣብ ሓዲር እዋን መሰረታዊ ለውጢ ንምምጻእ ዓብይ ስራሕ ዝሓትት እዩ። ካብቶም ሕዚ ዘለዉ ቐንዲ ጸገማት ውሽጢ ገሊኡም ከምዝስዕብ ቕሪቦም ኣለዉ።

፮ ባህላዊ ሓድግታት ምስ ኣካል ውሕስና ምዕባለን ህልውናን ህዝቢ ትግራይን ኣተሓሒዞ ዘይምርኣይ

፯ ስራዕ ምዝገባን አፍልጦን ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ዘይምህላው

፰ ከም ቤተመዘክርን ቤተመጽሓፍትን ዝበሉ መሰረታዊ ትካላት ባህላ ዘይምህላው

፱ ጉድለት ምትእስሳር ስርዓተ ትምህርትን ባህላዊ ሓድግታትን

፳ ዋሕዲ ኣትኩረት ኣብ ዘመናዊ ባህላ ትግራይ

፳፯ ውጽኢታት ሳይንሳዊ መጽናዕትታትን ኣብ ዋንነት ህዝቢ

ትግራይ ዘየለዉን ፎቛዶ ዓለም ብዝተፈላለዩ ግዳማዊ ቋንቋታት ዝተሰነዱ ምኃኒናም

፯ ምምስራትን ቅርስታትን ትግራይ ካብ ታሪኻዊ መረቡም ናብ ማእኸላዊ ትካላት ኢትዮጵያን ወጻኢ ሃገራትን።

እዞም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱ ጸገማት መሰረት ብምግባር ነቲ ኣብ ትግራይ ብዘሎ ክእለትን ዓቕምን ብደረጃ ክልል ትግራይ ኣብ መጻኢ ከፍጻሙ ዘለዎም ተግባራት ዝገልጽ ማዕዳ ከም ዝስዕብ ቐሪቡ ኣሎ።

ሓሳባት

መንግስቲ ትግራይ ኸምኡውን ዝተፈላለዩ ኣካላት ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ኣብ ጥቕሚ ንምውጻፍ ብዘኸ ዝገኣድ ጻዕርታት ይገብሩ ዘለው ምኃኒናም ይፍለጥ። እዞም ሰዓሊም ቐሪቦም ዘለው ማዕዳታት ነቶም ተጀሚሮም ዘለው ጻዕርታት ሰረት ንምትሓዝን ንሓዋሩ ተወራራሳይነት ብዘለዎ መንገዲ ንክጸንዕ ብምግባር ክሕግዙ እዮም ዝተሓሰበሎም ተወሰኽቲ ነጥብታት እዮም። ብመሰረታዊነት ኣብ ምቕም ትካላት፣ ምውዳብ ውሱን ሓይልን ምሕናፍ ወለዶ ንተወራራሳይነት ዘድህቡ እዮም።

፩ ምምስራትን ምጥንኻርን ማሕበራት

ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ናይ ሓባር ሃፍቲ ህዝቢ ትግራይ ምስቲ ምኃኒናም ተተሓሒዞ ምሕደረኣም እውን ንኩሉ ዝምልከቶም ኣካላት ዘካተተ ክኸውን ኣለዎ። ባህላዊ ሓድጊ ትግራይ ዝምልከቶም ኣካላትን ናይ ባዕሎም ዝተፈላለዩ ድሌታት ዘለዎም እዮም። ንኣብነት ቤት እምነታትን

ሰዓብቶምን ሃይማኖታዊ ድሌት ዘለዎም እንትኹ፣ ተመራመርቲ ኸኣ ሳይንሳዊ ድሌት ዘለዎም እዮም። ብተዛማዲ ውልቕ ወገንቲ ቁጠባዊ ድሌት ዘለዎም እንትኹን ፖለቲከኛታት ኸኣ ታሪኻዊ ድሌት ዘለዎም ክኹኑ ይኸእሉ እዮም። እዚኦም ዝተፈላለዩ ድሌታት ሓዊስና ኢና ድሌታት ህዝቢ ትግራይ ንብሎም። መንግስቲ ክልል ትግራይ ነዚኦም ድሌታት ኣማእኪሉ እንዳታዓረቐ ክኸድ ኣለዎ። ነዚ ንምግባርን ማዕረ ተበጻሕነት ድሌታት ንምምላእን ናይ ጠመተ ሓይሉ ኣብ ምጥንኻር ናይ ፍልጠትን እታዎታትን ቁጠባ ዝግብሩ ማሕበራት ከገብር ኣለዎ።

ብሳይንሳዊ መንገዲ ዝምራሕ ዕውት ዝኾነ ምሕደራ ባህላዊ ሓድግታት ንምምጻእ ውሳኔታቱ ብሳይንሳዊ መርትዖ ብዝመጹ ማዕዳታት ሳይንሳዊ ማሕበራት ክኸውን ኣለዎ። መንግስቲ ትግራይ ቐስ ብቐስ ንማሕበራትን ትካላትን እንዳጠናኸረ፣ ካብ ደቐቕቲ ስራሕቲ ወጹኡ ኣብ ምውጻእ ድሌት መተዓረቕቲ ሕግታትን ኣፈጻጽምኡም ምቁጽጻርን ከድህብ ኣለዎ። ቢዚ መሰረት እዞም ዝስዕቡ ሓሳባት ቐሪቦም ኣለው።

፪ ምጥንኻርን ምዕባይን ማሕበር ባህሊ ትግራይ ናብ ጽላል ማሕበር ማሕበራት ባህሊ። ማሕበር ባህሊ ትግራይ ምስ ካብቶም ሰረት መንጻፍቲ ማሕበራት ምኃኒ ዝፍለጥ እዩ። ኣብቲ ኣገዩ ሰፊሕ ዝኾነ ባህሊ ትግራይ ዘለዎ ተሞክሮ ተመሰሪትኻ ካብ ብደረጃ ሕድሕድ ሰብ ዘሎ ኣባልነት ብተወሳኺ ወይ ብመተካእታ ዘርፊ ማሕበራት ባህሊ ብኣባልነት ሓቕጹ ሃርሰም ክኸእሉ

እናዳጠናኸረ ኸኸድ ዝኸእል እዩ። መንግስቲ ትግራይ ምስ ማሕበራት ዘለዎ ርክብ እውን ሰሩዕ ሰንሰለት ክህልዎ ዝገብር እዩ። ስለዚ ማሕበር ባህሊ ትግራይ ናብ ጽላል ማሕበር ማሕበራት ባህሊ ትግራይ ምዕባይ ኣድላይ እዩ። እዚ እንተዘይተኻኢሉ ሓድሽ ጽላል ማሕበር ምጥያሽ ኣገዳሲ ይኸውን።

፫ ምምስራት ማሕበር በጻሕቲ ትግራይ ኣዚዩ ኣገዳሲ እንትኹን ኣብ ምፍላጥ ሓድግታት ትግራይ ኣብይ ኣበርክቶ ዘለዎ እዩ። እዚ ንኣብ ትግራይ ዘለዉ ኣብ ቱሪዝም ዝተተሓሓዙ ቁጠባዊ ምንቅስቓሳት ዝሳተፉ ትካላትን ውልቀሰባት ሒዙ ንድሌታቶም ብጥመር መርትዖ ክቕርብ ዝኸእል እዩ። ኣብ ትግራይ ዘለው መስመር ጉዕዞ በጻሕቲ ብምጽናዕን ብምምዕባልን ንዝተወደደ ልምዓት መሰረተ ልምዓት ክድግፍ ዝኸእል እዩ።

፬ ምምስራትን ምጥንኻርን ሳይንሳዊን ሞያን ማሕበራት

ምምስራት ሳይንሳዊ ማሕበራት ኣብ ኹለ-መዳይ ኣዚዩ መሰረታው ለውጢ ዝፈጥር እዩ። ሳይንሳዊ ማሕበራት ዝተፈላለዩ ቕርጽን ባህሪ ዘለዎም እንትኹ፣ ተመሳሳሊ ሳይንሳዊ ድሌት ዘለዎም ሰባት ናይ ጽሑፋት ክርክርን ሓደሽቲ ሳይንሳዊ ምርምራት ዝቕርቡሎም እዮም። መንግስቲ ትግራይ ካብዘም ማሕበራት ተማምዮም ዝመጹ ሳይንሳዊ መርትዖ ዘለዎም ሓሳባት ተሞርኪሱ ዝበለጸ ውሳኔ ክህብ ዝሕግዝ እዩ። እዞም ማሕበራት ኣብ ሞያውን ሳይንሳውን ኣሰራርሓታት መሰረት ገይሮም ሰሩዕ ሕትመታዊን ዲጂታልን ውጽኢታት ንኸምጽኡን ድጋፍ ክገብረሎም ኣለዎ። ኸም ኣብነት ማሕበራት ሰነ ኻዕቲ፣ ሰነጽሑፍ፣ ኪነህንጻ፣ ሙዚቃ፣ ስእሊ፣ ታሪኽ፣ ኪነህንጻን ሲኒማን ዝኣመሰሉ ኣብ ምርምርን ሞያን መሰረት ዝገብሩ እንትኹ ምስቲ መያኦም ዝተተሓሓዙ ትካላት ከም ቤተመክር፣ ቤተመጻሓፍቲን ማእኸላትን ንክውንኩ መንግስቲ ትግራይ ብኣቕርቦት መሬትን ካልኣት መበረታትዕታትን ክድግፎም ኣለዎ። ብኸእሊ ወገን ማሕበራት ተሓላቕቲ ባህሊ ንክጣፍኹን ትካላዊ ባህሪ ንክሕዙን ክሕግዝ ኣለዎ። እዚኦም ብፋይናንስን ብዝተፈላለዩ መንጋድን ዝሕግዙን ክኹኑ ዝኸእሉ እዮም።

፪ ምጥያሽ ትካላት ባህሊ

ትካላት ባህሊ ትግራይ ዝበሃሉ ከምቲ ኣብ መእተዊ ዝተጠቐሰ ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ እቶም ውርሲ ነዊሕ ጉዕዞ ህዝቢ ትግራይ ዝኾኑ፡ ንኹለመዳይ ረብሓ መጻኢ ወለዶ ትግራይ ዓቂብናን ኣማዕቢልናን ከነሕልፎም ብሓደራ ዝተረከብናዮም ዝድህሰሱን ዘይድህሰሱን ቅርስታትና ንዕቅቡሎም እዮም። እቶም ዘመናዊ ዝኾኑ መሰረታዊ ትካላት ብተመዘኸር፡ ብተመዛግብትን ቤተመጽሓፍትን እዮም። እዚአም ቁጠባዊ ዓቕሚ ዝሓቱ ከኾኑ ዝኸለሉ እንተኾኑ እው ዝህብዎ ማሕበራውን ቕጠባዊን ረብሓ እውን ዕዞዝ እዩ። ማሕበራት ባህሊ ትግራይ እንተተጠናኺሮም ብዝተወሰነ ክፋል ብውልቁን ብማሕበራትን ክሰርሑ ዝኸለሉ እዮም። ኣብ ትግራይ ዝተፈላለዩ ዓይነት ቤተ መዘከራት ዘለው እንትኾን ሙብዛሕቲአም ኣብ ምዕቓብ ርካብታት ስነጅዕቲ ዝተደረገኹ እዮም። ብፍልይ ዝበለ መልክዕ ዝርጅን ከም ጽብቕ ተሞክሮ ዝውሰድን ማእኸል ሓወልቲ ስውኣት እዩ። ኣብ ቐጻሊ ዓብይ ትኹረት ዘድልዮም ትካላት እዞም ዝሰዕቡ እዮም።

፫ ማእኸል ባህሊ ትግራይ። እዚ ኣብ ውጥን ዘሎ እንትኾን ንተፈጻሚያነቱ ብዝተፈላለዩ ደረጃታት ትልሚ ወጺኡዎ ክፍጸም ዘለዎ እዩ።

፬ ቤተመዘከር ማሕበረሰባት ትግራይ ። እዚ ኣብ ሱር እቲ ዝተፈላለዩ ማሕበረሰባት ትግራይ ዘለው ንባህልን መነባብሮን ክፋላት ህዝቢ ትግራይ ዝገልጹን ዝውክሉን ዝጭብጡን ዘይጭብጡን ቐርስታት ዝዕቀቡሉ እዩ። ምስቲ ሓያል ምክታም ተተሓሕዞ ብሉጻት መርኣዖ ኣነባብሩ፡ ኣመጋግባ፡ ኣክዳድናን ዝሓመሰሉ ብውህብቶ ካብ ሕብረተሰብ ኣኪብካ ከምስረት ዝኸለል እዩ። ብጊዚያውነት ናይ ፋይናንሳዊ ጸገማት ክህሉ ዝኸለል እንትኾን እንተንኣሰ ነዚ መስርሕ ዝኾን ቦታ ካብ ከተማታት ኣብ ሓዲኡ ተጸኒዑ ተዳሊዩ ክቕመጥ ኣለዎ። እዚ ኣብ ትሕቲ መንግስቲ ትግራይ ወይ ኸኣ ብክፋል ምስ ጽላል ማሕበር ወይ ኸኣ ማሕበር ባህሊ ትግራይ ኾይኑ እንተዝመሓደር ይምረጽ።

፭ ብሄራዊ ቤተመዛግብትን ቤተመጽሓፍቲን ትግራይ ። እዚ ኣብ መጽናዕቲ ትግራይን ቋንቋታት ትግራይን ማእኸል ዝገበረ ሓደ ማእኸል መጽናዕትን ምርምርን ኾይኑ ዘገልገል እዩ። እዚ ናይ ህዝቢ ትግራይ ማእኸል ዝኸረት ኮይኑ ዘገልገልን ተወራራሳይነት ወለዶታት ትግራይ ዘጠንክር እዩ። እዚ ቦቶም ዘለው ትካላት

፯ ሾሚርካ ደሓር ዓርሱ ናብ ዝኸኣለ ትካል ኮይኑ ክጣየሽ ዘለዎ እዩ። ብተመሳሳሊ እዚ እውን ብጊዚያውነት ናይ ፋይናንሳዊ ጸገማት ክህሉ ዝኸለል እንትኾን እንተንኣሰ ነዚ መስርሕ ዝኾን ቦታ ካብ ከተማታት ኣብ ሓዲኡን ተጸኒዑ ተዳሊዩ ክቕመጥ ኣለዎ።

፰ ቤተመዘከር ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ። እዚ ኣብ ዝተፈላለዩ ክባቢታት ዘለው ባህላዊ ሓድግታትን ውጽኢታት ስነጅዕቲን ሳይንሳዊ ምርምራትን ትግራይ ጠባሪና፡ ብመስመራዊ ቀሕዚ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ካብ መፈለጻታ ክሳብ ሕዚ ዝኸደ ጉዕዞታት ዘቐርብ እዩ። ባህላዊ ሓድግታት ካብ ዝርከብሉ ቦታ ምግባዝ ጉድኣት ስለዘለዎ ተመሳሳላይ ቕዳሓምን ዘመናዊ መንገድታት ኢግዚቢሽን ተጥቑምካ ክግበር ዝኸለል እዩ። እዚ ብድሌት ዘለዎም ማሕበር ሰብምዖ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ወይ ኸኣ ብመንግስቲ ትግራይ እንተዝውነን ይምረጽ።

፱ ሙዝየም ዘመናዊ ኪነጥበብ ትግራይ። እዚ ንሕዚ ዘለውን ዝሓለፉን ብሉጻት ኪነጥበባዊታትን ምስ ህዝቢ

ዘራኽብ ድልድል እዩ። እዚ ናይ ብዙሓት ድሌታት ተጻብኦ ዘይብሉ ስለዝኾነ ብውልቁ እንተዝተሓዘ ይምረጽ። ናይ ኪነጥበብ ዕዳጋ ንክምዕብልን ብዝሒ ዘለዎም ስራሕ ክፈጥር ዝኸለል እንትኾን መንግስቲ ትግራይ መሬት ኣዳልዩ ብዚ ዘርፎ ክዋፈሩ ንዝደልዩ ማሕበራትን ውልቀሰባትን ክህብ ኣለዎ። እዚአም ትካላት ብዘኸ ሃፍቲ ካብ ምፍጣር ብተወሳኺ ንብዙሓት ኣካላት ማሕበረሰብ ብፍላይ ንሰገናት ከም ከም ስራሕ ዕድል፣ መምሃርን መዘናግዕን ማእኸላት ኾይኖም ዘገልገሉ እዮም። እዚ ካብ ወጻኢ ዝዞሩ ተጓዳዝቲ ኢግዚቢሽናት ንምርኣይ እውን ዝሕግዝ እዩ።

፲ ዘርፋዊ ቤት መዘክራት ። ኣብ ውልቀ ትሕዝቶ ዝርከቡ ባህላዊ ሓድግታት ከም መንበሪ ዓብይ ኣበርክቶ ገይሮም ናይ ዝሓለፉን ዘለውን ትግራዎት ዝበሉ ቦታታት ነቲ ሓድጋዊነቶም ብዘራገድ መንገዲ ኣገልግሎት ክህቡሉ ዘኸለሎም ፍሉይ ናይ ፍቓድ ንግዲን ትሕዝቶን ኸምኡውን ናይ ቐረጽ መበረታትዕን ክዳለወሎም ኣለዎ። ሕድሕድ ከተማ ነዚን ንተወሳኺን ማሕበረሰባዊ መሰረተ ልምዓት ዝኾን ቦታ ኣብ ግምት ኣእትዮም እንተዳልዮም ኣዚዩ ጠቓሚ እዩ።

፺ ማእኸል ማሕበረሰባት ። ኣብ ጣብያታትን ወረዳታትን ዘለው ምምሕዳራት ዘለዎም መእኸቢ ኣዳራሻት ካብቲ ዋና ግልጋሎት ብተወሳኺ መናእሰይ ናይ ዝተፈላለዩ ዓይነታት ባህላዊ ምድላዎት ዘዳልውሎም ማእኸል ማሕበረሰባት ኾይኖም ከገልገሉ ዝኸለሉ መንገዲ ምድላው ነቶም ኣብ ባህላዊ እንዳሰራት ዝነጥፉን እቲ ህዝብን ንምርኻብ ይሕገዝ እዩ።

፻ ስርዓት ምዝገባን ኣፍልጦን ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ።

እቲ ፈላማይ ተግባር ኸንክን ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ምምዝጋብ ሓድግታት እዩ። ብናይ ኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ዝተሓዘ ምእኸል ዝኾነ ምዝገባ ኩሎም ሓድግታት ትግራይ ኣዝዩ ኣገዳሲ እዩ። ኣብ ዋንነት ውልቅን ኣብ ትካላትን ዝርከቡ ቅርስታት ምስተመዘገቡ ናይ ምስክር ወረቀት ክብሪ ሓድግን፣ ንክንክንን ንክብሪ ሓድጊ ብዘይገድእ መንገድ ኣብ ግልጋሎት ክውዕሉ ዘግብር ስምምዕነት ስነድ

አብ መንጎ ዝምልከቶ ኣካል መንግስትን ወነንቲ ሓድግን ከግበር ኣለዎ። ብፍላይ ካብቲ ክልል ወጻኢ ዝርከቡ ሓድግታት ቐዳማነት ሂብካ ክምዘገቡ ዝግብእም እዮም። ብተወሳኺ ዘይተፈቐዱ ዝውውር ሓድግታትን ስርቕን ንምክልኻል እውን ስለዝሕግዝ እዩ። ኣብ ሓድግታት ዝግበሩ ናይ መጽናዕትታን ናይ ምሕደራን ክንክንን ጸብጻባት ምስቲ ምዘገባ ተሰኪዶም ክቐመጡን ተውራራሳይ ዝኾነ ፍልጠት ንክህሉ ኣዚዩ ኣገዳሲ እዩ።

አብ ናይ መንግስቲ ፌዴራል ኣዋጅ ቕጽ 839/2006 ምደባ ብሂራውን ክልላውን ቕርስታት ብዝብል ዝመቐሎም እንትኾን፣ ምሕደራን ሓላፍነትን ብዙሓት ሓድግታት ትግራይ ናብ ማእኸላዊ መንግስቲ ዝወሰድ እዩ። እዚ ግዚያዊ ዝኾነ ናይ ቁጠባውን ቴክኒካውን ጥቕሚ እንተሃለዎ እውን ንዝተቐናጀዎ ምሕደራ ሓድግታት ዕንቑፋት ክኾን ይኽእል እዩ። ንኣብነት ኣብ ምሕደራ ቤተመንግስቲ ሃጻይ ዮሃንስ ፬ይ ዘሎ ኩነታት ምርኣይ ይከኣል። ኣፍልጦን ሓድግታት ብማሕበራት ሳይንስን ሰብጥምን ካብኣም ብዝተውጸእኦኹ ዘይመንግስታዊ ቦርድ እንተዝፍጸም ይምረጽ። ንዝርዝር ኣመዘጋገባን ኣጎጃጅላን ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ዓርሱ ዝኾነሉ ዓብይ መጽናዕቲ ዘድልዮ እዩ። ኩሎም ሓድግታት ትግራይ ብደረጃ ክልል ተመዝጊቦም ካብኣም እንዳተሓረዩ ናብ ዓለም ቕርስን ሃገራዊ ቕርስን ምዘገባ ዝዳሎ እንተኾነ ይምረጽ።

፬ ምትእስሳር ባህላዊ ሓድግታትን ስርዓተ ትምህርትን ትግራይ

ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ኣብ ኣቕርቦት ጽፈት ዘለዎ ትምህርትን ህንጻት ኣብ ዓርሱ ዝተመርኮሰን ናይ ፈጠራ ክእለት ዘለዎ ዜጋን ዘይትካእ ኣበርክቶ ኣለዎ። ኣብ ቤት ትምህርትታት ዝህልው ክለባት ምስ ማሕበራት ሰብጥምን ሳይንስ ቀጥታዊ ርክብ ብምፍጣር ዝተቐናጀዎ ውጽኢት ኣብ ጽፈት ትምህርቲ ንምምጻእን ባህላዊ ሓድግታት ዝከናዥኑ ወለዶታት ንምፍጣር ዝሕግዝ እዩ። ኣብዘም ዝሰዕቡ መዳይት ባህሊ እታዎታት ስርዓተ ትምህርቲ ክኾኑ ይኽእሉ እዮም።

፩ ባህላዎ ጸወታታት። ናይ ስነ ኣእምሮን ምንቕስቓስን ባህላዎ ጸዎታታት ናብ ስሩዕ ቤት ትምህርታት ክኣቲ ኣለዎ። ብፍላይ ገበጣ ብቐሊሉ ናይ ሒሳብን ናይ ምእማንን ኽእለት ዘማዕበል ስለዝኾነ ኣብ ኩሎም ቐዳማይ ብርኪ ቤት ትምህርትታት ምትእትታው ዮድሊ እዩ። ከም ቐርሳን ቕልስን ዝበሉ ባህላዊ ኣካላዊ ምንቕስቓሳት ናብ እቲ ስርዓተ ትምህርቲ ክተኣታተዉ ኣለዎም።

፪ ክበባት ባህላዊ ሙዚቃ ። ተምሃሮ ኣብ ቤት ትምህርቶም ናይ ዋጣ፣ ክራር፣ በገና፣ ዝኣመሰሉ መሳርሒ ሙዚቃ ዝመሃርሉ ዕድል ክፍጠር ኣለዎ። እዚ በቢ ኸባቢ

ዘለዉ ኢደጥበባታትን በዓል ማይታት ጌርኻ ብቐሊሉ ክስርሑ ዝኽእሉ መሳርሒታት እንትኾሉ፣ በቢ ኸባቢ ክለዉ ስነጥበባታት ብናይ ፍቓድ ነጻ ግልጋሎት ክሳተፍሉ ዝኽእሉ እዮ።

፫ ክበባት ስነጽሑፍን ስነጥበብን። ቤት ትምህርታት ኣብ ከባቢኦም ዝርከቡ ባህላዊ ስነጥበባታት ብምጥቃም ኣብ ባህላዊ ኣጸሓፊ ፊደል፣ ስነጽሑፍን ስእልን ዝኣመሰሉ ክበባት ምጥያሽ ንጽፊት ትምህርቲ ዓባይ እጃም ዘለዎ እንትኾን ባህላዊ ሓድግታት ዝከንኹ ወለዶ ንምፍጣር እውን ዝሕግዝ እዩ።

፬ ካብ መረዳእታን ብዝዛየደ ብሳይንሳዊ ፍልጠት ምንቃሕ ህዝቢ፣ ህዝቢ ትግራይ ኣብ ባህላዊ ሓድግታቱ ተደራሽ ንዝገብሮ ምዕባል መንግስቲ ትግራይ ኣብ ሳይንስ ዝተመርኮሰ ፍልጠት ናብ ማሕበረሰብ ንክወርድ ክጽዕር እዞም ዝሰዕቡ ነጥብታት ተቐጫጦም ኣለዉ።

፭ መራኽብቲ ሓፋሽ። መራኽብቲ ሓፋሽ ትግራይ ምስ ባህሊ ተተሓሒዞም ዝቐርቡን ብሓፋሽ ኩሎም መደባት ካብ ሓበሬታን ምዝንጋዕን ብዝዛየደ ሓዳሽ ፍልጠት ብዝህቡ መንገዲ ተቐንዮም ክቐርቡ እንተዝግበሩ ናይ ነዊሕ እዋን ለውጢ ከምጽኡ ይኽእሉ እዮም። ኣብ ምዝማንን ባህላዊ ኣመጋግባ፣ ኣቆጣጥባ፣ ምሕደራ ቤተሰብ፣ ማሕበረሰባዊ ግልጋሎትን ኣነባብራን ዘድሃቡ ሸቶኣም ኣብ ምንቃሕ ህዝቢን ንመናእሰይን ሰገናትን መርኣይ ኣብ ምፍጣር ዘድሃቡ ጽንዓት መሰረት ዝገበሩ መደባት እንተቐረቡ ይምረጽ።

፮ መረዳእታ ትካላት መንግስቲ ትግራይ። ትካላትን ቢሮታትን መንግስቲ ትግራይ ንህዝቢ ኣፍልጦ ስራሕቲ እቲ መንግስቲ ብዘርእዩ መርበብ ክህልዎም ኣለዎ። ኩሎም ቢሮታት ቅድሚ ብኣካል ምኻዱ ዘድልዮ ነገራት ብጽናይ ሓበሬታ ብመርበባት እንተፈሊጡ ብዙሕ ናይ ቢሮክራሲያዊ ስርሓት ክቐንስ ይኽእል እዩ። ንኣብነት ብስሩዕ ጽጻይ ሓበሬታ ባህላዊ ሓድግታት ትግራይ ዝርከቡ መርበብ የለን።

፯ ቋንቋ። ህዝቢ ትግራይ ኣብ ፍልጠት መሰረት ዝገበረ ሓፋሻዊ ምዕባል ንምክያድ ዝሕግዙ ከም ስነ-ጥበባት፣ ትልሚ ከተማ፣ ዝኣመሰሉ ስራሕቲ፣ ብፈላጊ መጠቐላሊ ጸብጻብ ምክባብ ኸዓ ሙሉእ ኸይደም ብትግርኛን ካልኣት ህዝቢ ዝጥቀሙሎም ቋንቋታት ክቐርቡ ኣለዎም። ብፍላይ መንግስቲ ትግራይ ባዕሉን ኸፊሉን ኣብዘፈጸሞም ስራሕቲ ከም ቐድመ ኩነት ክቐርብ ዘለዎ እዩ። እዚ ማንም ኣባል ህዝቢ ትግራይ ነቲ ሳይንሳዊ ፍልጠት ኣብ መዓልታዊ ተግባሩን ምስኡ ተታሒዞም ዝመጹ ምህዞታትን ስራሓትን ከም እታዎት ብቐረብኡ ከጥቀሙሉ ዝሕግዝ መሰረታዊ ጉዳይ እዩ። እዚ ብተወሳኺ ናይ መናእሰይ ትግራይ ኣብ ባህላዊ ሓድግታቱ ተመስራቱ ዝፍጠር ኢንዱስትሪ ዝበለጸ ዕድል ተወዳዳሪይነት ስለዝፈጥረሉ እዩ።

ጳጉሜን 1/2011 ዓ/ም

ብዛዕባ በዝሒ ፀቕጢ ደም

ዶ/ር ኣብርሃ ሃይሉ

መጻተዊ፡-

እንታይነት ደም ፀቕጢ፡ አግባብነቱ ብዘሓለወን ብተደጋጋሚን ተለኪዑ ካብ 140/90 mmHg ንላዕሊ እንተኾይኑ ደም ፀቕጢ ኣሎ ይባሃል።

ዝርገሐ፡-

-ብ ደረጃ ዓለም ለኸ 22% ደቂ ሰባት ደም ፀቕጢ ከምዝህልዎም ይእመን።

-ኣብ ትሕቲ ስሃራ ዘለው ዓድታት እቲ ኩነታት ዝበኣሰ እዩ

-ኣብ ኢትዮጵያ ካብ 20 -30 % ከም ዝኮን ይእመን።

ዘምፅኦ ሳዕቤን፡-

-ብደረጃ ዓለም ካብ ዝኸሰቱ 17 ሚሊየን ሞት (ብሰንኪ ሕማማት ልብን ስራወር ደምን) እቶም 9.4 ሚሊየን ዝኸኑ ብሰንኪ ምውሳኽ ፀቕጢ ደም ዝመፀ ዩ።

-ናይ 20/10 mmHg ምውሳኽ ደም ፀቕጢ ናይ ሓደ ሰብ ናይ ልብን ስራወር ደምን ተዛመድትን ንከመፁ ብዕፅፊ ይውሰኹ።

-ካብ ምስ ቶንሲል ዝተተሓዘ ሕማም ልቢ ርማቲክ ቀጺሉ ምስ በዝሒ ፀቕጢ ደም ተታሒዙ ዝመፅኦ ሕማም ልቢ ብካልኣይ ደረጃ ኣብ ዓድና ይረኣይ።

ፀቕጢ ደም ዝቆፃፀሩ፡-

1. ልብና ብሓደ ደቂቅ ዝረጭዎ መጠን ደም (እዚውን ሓንሳብ ልቢ እንትወቕዕ እትሰዶ መጠን ደምን ኣብ ደቂቅ ከንደይ ጊዜ ልቢ ከምትወቕዕን ይድረኽ
2. ስራወር ደም ሰውነትና ነቲ ዝውውር ደም ብአግባቡ ንኸካየድ ዝገብር ፅዕንቶ (ምልሕላሕን ምኩሙታርን)

እቶም ላዕለዎት ከሊቲአም ምስ-መጠን ደም ሰውነትና (ፈሳሲ)፣ ኩሊት፣ ሓንጎልን ካልኣት ከፋላት ሰውነትናን ዝተፈላለዩ ሆርሞናት ብምምንጫው ሚዛን ፀቕጢ ደም ይሕልዉ።

መንቀልታት ደም ፀቕጢ ፡-

ሀ. እቲ 90 % (መንቀሊ ሓደ ጥራሕ'ዩ ኢልካ ምጥቃስ ኣይካኣልን) ምኽንያቶም ድማ ናይ ብዙሓት ነገራት ድምር ስለዝኾነ እዩ ('primary Hypertension' ይበሃል)

1. ብ Environment (እንኩረሊቲ ከባቢ)
2. ብቤተሰብ (genetic)
3. ብዙሕ ጨው ብምብላዕ (ንዘለዎ የበኣእስ)
4. ርጉዲ
5. ኣልኮል ምብዛሕ
6. ናይ ስነ ኣእምሮ ውጥረት
7. ስፖርት ዘይምስራሕ

8. ሕመም ሽኩር ምህላው

9. ናይ ኮላስትሮል በዝሒ

10. ሽጋር ምትካኽ

11. ዕድመ ምውሳኽ

12. ፀሊም ('african american') ምዃን ወዘተ ...

ለ. እቲ 10% (secondary Hypertension ይበሃል) : ድንገት ዝተኸሰተ በዝሒ ፀቕጢ ደም እንተኸይኑ ብፍላይ ኣብ ቆልን መናእሰይን መንቀሊኦም ዝፍለጡ ከኹኑ ይኸእሉ እዮም

- ፀገማት ኩላሊት (ስራውር ደም ኩላሊት)
- እጢ ኣድሬናል ግላንድ፣ ታይሮይድ (ናይ ሆርሞን ፀገም)
- ናይ ደም ስራውር ፀገም - 'Aorta' ዝበሃል ዓብይ ደም ቀዳሒ ብተፈጥሮ እንተፀቢቡ)
- ሓደ ሓደ መድሓኒታት

ምልክታት በዚሒ ፀቕጢ ደም :-

- Ø መብዛሕቲኡ እዋን መልእክቲ የብሉን
- Ø ሓደሓደ እዋን ከቢድ ርእሲ ቆንዚ / ምዛር ርእሲ /
- Ø ድኻም
- Ø ቃንዛ ደረት፣ ትንፋሽ ምሕፃር
- Ø ዓይነ ምርኣይ ከፀገም ይኸእል
- Ø ደም ብኣፍንጫ ምፍሳስ ከህሉ ይኸእልዮ።

ደረጃታት ደም በዝሒ:-

- + 'Normal' (ኸኹን ዘለዎ) 90/60 – 120/80

mmHg

- + ፀቕጢ ደም 120-139/80-89 mmHg
- + ደረጃ ሓደ 140 – 159/90-99 mmHg
- + ደረጃ2 >160 /100 mmHg

ኣብ ቀረባ እዋን እፀዚ ደረጃ ኣዋሃህባ እዚ ተቀይሩ እቲ ደረጃ ሓደ ደም ፀቕጢ ናብ 130 -140 /80 -90 ወራዱ ኣሎ። (ብናይ ኣሜሪካ ናይ ልቢ ማሕበር) (ደረጃ ክልተ ድማ >140/90 mmHg)

ቅድምን ኣብ እዋን ምልካዕ ጠቕጢ ደምን ከግበሩ ዘለዎም ጥንቃቄታት:-

- + እቲ መለኪዒ ፀቕጢ ደም ዘይተባለሸወ /ፀገም ዘይብሉ ምዃኑ ምርግጋዕ
- + ካ 5 – 10 ደቓይቕ ዕረፈቲ ምግባር
- + ኣብ ምቹው ወንበር ኮይኑ ምልካዕ
- + ደጋጊምካ ምልካዕ
- + ካብ ኣልኮል፣ ቡናን ሻሂን እንተናኣሰን 2 ሰዓታት ነፃ ኮይንካ (እንተይወሰድካ) ምልካዕ
- + ምኽሪ ካብ በዓል ሙያ ምሕታት።

ምር መራ /ምንፃር ተወሰኽቲ / ተዛመድን ሕማማት:-

- + ምርመራ ሽንቲ (ሽኩር ፣ ፕሮቲን ኣብ ሽንቲ እንተሃልዩ
- + ምርመራ ኩላሊት (ካብ ደም)
- + መጠን K+, Na+
- + መጠን ሽኩር
- + መጠን ኮርስታሮል

ብዕራይ ናብ ዘበለ የብል... (2ይ ክፋል)

አምበስ ተወልዶ

ካብ አማካሪ ልምዳታዊ ስፖርት ባሎኒ

መቐለ

መኣተዊ

ኣብ ዝሓለፈ ሕታም ስፖርት ትግራይ ንከይዳቢ ሓሊኹም ሓዘምዎ ካብዘለዉ መሰረታዊ ማሕለኻታት እቶም መሰረታዊ ዝበልከዎም ኣርባዕተ ማለት ፍልስፍናዊ፣ ሞያዊ፣ ሕጋዊን ዘልማዳዊነትን (Philosophical, Professional, Legal and Typical Challenges) ኢሊ ብምምቃል ዝርዝር መብርሂኡም ከምዘቐርብ ተመግቢዐ ተሰናቢተ ነይረ። በዚ መሰረት ንሎሚ ዝበልከዎም ሓዘ ቀሪብ ኣለኹ።

ዘመናዊ ስፖርት ትግራይን ብዕሊ ምልላይ ዝጀመርሉ እዋን ንድሕሪት ተመሊስና እንትንዝከር ምስ ወራር ጣልያን 1928ዓ/ም ከምዝተኣሳሰር (ባሎኒ መቐለ ንመገዳዊ ከኹሙን ዝተፀረገ ኣብቲ እዋን እዩ) ብዝበለፀ እናሰፍሐ ንከኹይድ ድማ ምስ ምጀማር ዘመናዊ ኣብይተ ትምህርቲ ካብ 1934 ዓ/ም ከምዝኸኸነ ሰብ ፀጋ ዕድመ ዝሃቡኒ መረዳኢታ የመላኹት። ብርግፅ ኣብቲ እዋን ዘመናዊ ኣብይተ ትምህርቲ ዝጀመረለን ከባቢታት ውሱናት (መቐለ፣ ማይጨው፣ ዓዲግራትን ዓድዋን) ብምዃንን ዘበናዊ ስፖርት ድማ ምስ ዘበናውነት፣ ስልጣንን ከተማነትን (Modernization, civilization and urbanization) ስለዝተኣሳሰር ዕብይትን ፀጋን እተን ከተማታት ተመሳሳሊ ብዘይምንባሩ ስፖርተን ብምዕራ መዕቢሉ ንምባል ኣየድፍርን ብምንፅፃር ግና ኣብ መቐለ፣ ዓዲግራትን ዓድዋን ዝሓሸ ምንቅስቓስ ነይሩ። ስለዝኸኸነ ድማ ብመሰረት ሕገን መስርሕን ሃገራዊ ፌዴሬሽናት ሃገርና መምርሒታት ኩዕሶ እግሪን ብሸክሌታን ትግራይ ብ1958ዓ/ም፣ መምሒታት ኩዕሶ ሼሊቮልን ሰኪዔትን ብ1964ዓ/ም እንትጣየሻ መሰረቲ ምንባሪን ኣብ መዝገብ ታሪክ ስፖርት ትግራይ ክኣትዎ

ክኢለን እየን።

በዚ መሰረት ብኸምዚ ኣገባብ ዝተኣታተወ ስፖርት ትግራይ ከምኒ ማሕበር ክርስቲያናዊ መናእሰይ ተባዕትዮ (YMCA) ኣብ ዓድዋን መቐለን፣ ምስፍሕፋሕ ሚሰዮናዊያንን ትካላት ሃይማኖትን ኣብ ዓዲግራትን ዓድዋን ብዝከበሮም ኣወንታዊ ፅልዋ ነቲ መንእሰይ ሓዘ ትግራይ ካብ 1958ዓ/ም ጀሚሩ ኣብ ሃገራዊ ፌዴሬሽናት ተመዝጊባ ሃገራዊ ውድድራት ምክያድ ካብ ትጅምር ፅብቕቲ ተነሓናሉት ጥራሕ ዘይኮትስ ካብ መደላድልታ ሻምፒዮና እናኸነት ፀኒሓ እያ። ኣብ ከይዲ ድማ ኣብ ኩለን ከተማታት ሽሞንቲኡን ኣውራጃን ሓዲት ወረዳታትን ነቲ እዋን ዝምጥን ምዕባለ ሓዘ ድሕሪ ምጥግዝ ካብ 1970ታት ጀሚሩ ዕብየቱ እናተደረተ ኣብዚ ሕዚ በዲሕናሉ ዘለና ብርኪ ንርከብ።

ዕብየት ስፖርት ስፖርት ንምምዛን ነቲ በሊሕ ጫፍ ዝኾነ ውድድር ምርኣይኳ ኣገዳሲ እንተኾነ ከም በዓል ሞያ (ሙሁራትን ሰብ ተሞክሮን)፣ መዘውተሪ ስፍራ ስፖርት ስታድዮማትን ጂምናዝየምን ከምኡ ድማ ኣናእሸተይ መገዳዊ ጫዳታት መንደር (Small Sided Pitches) (ብስፍሓትን ብዓይነትን)፣ ስፖርታዊ መሳርሕታት (ብበዝሒን ፅሬትን)፣ ደረጃኡም ዝሓለዉን ንዕብየትና ዝምጥኑ ሕጊታትን መምርሒታትን ምህላው፣ ነዚኡም ንምትግባር ድማ ኣብ ኣወዳድባና፣ መሓውሩን ምሕደራና ዘሎ ምዕሩይነት ወሰንቲ እዮም።

በዚ መሰረት እቶም ልዕል ኢሎም ዝተገለፁ ንዕብየት ስፖርት መግለፂ ዝኾኑ ተግባራት ንክዓብዩን ዕብየቶም ንምርግጋፅን ከም መቀላጠፍቲ ወይ ቀየድቲ ዝኾኑ ተግባራት ፍልስፍናዊ፣ ሞያዊ፣ ሕጋዊን ዘልማዳዊነትን ኢሊ መቐለ ከምዝሰዕብ ክዝርዝርም።

ፍልስፍናን ስፖርትን

ፍልስፍና ብሓንቲ ቃል ንምግላፅ ኣፀጋሚ እዩ። ብዝኾነ ንግለፀ እንተይልና ግና ኣፍቕሮተ ጥበብ (love of wisdom) ካብ ዝብል ግሪካዊ ትርጉም ዝተወሰደ ንብዙሓት ፈላስፋታትን ጠቢባንን ዘሰማምዐ እዩ ኢሊ ይኣምን። ፍልስፍና ብዕምቕት ምሕሳብን መንቀሊኡ ንምፍላጥ ምሕታትን መሰረት ዝገበረ እንትኾን ደቂ ሰብ ኣብ ዕለታዊ መነባብርኡም ምንቅስቓሶም ኮነ እምነቶም ንተፈጥሮ ይኹን ሰብ ስራሕ ተጓጓዢ ናብ ወጥሪ፣ ፀበባን ፅልግልግን እንትኣትዉ ወይ መንቀሊ ዘደምጥም ነገር ንምፍላጥ ዝግበር ዓሻቕ ሕቶ ብምልዓል ዓርሰ ፍታሕ ብምሃብ ዝመርኮስ መስርሕ እዩ።

ስለዚ ፍልስፍና ብይመስለኒ ዘይዕቀን ብዕምቕት ሓሲብካ ብዕምቕት ዝትገተን ዘፈር እዩ። ስፖርትውን ከም መጠን ማሕበራዊ ንጥፈት ደቂ ሰብ ብመስርሕ ፍልስፍና ንክሓልፍ ወይ ነቲ ዝሓልፎ ዘሎ መስርሕ ዝሓዘ ፍልስፍና ምርዳኡ የድሊ። ተዘየለ ብዕራይ ናብ ዘበለ እዩ ኩባል ኦቲ ዕርፊውን ናብ ዝተብሃሎ እዩ ኩባል። ኣብዚ ሕዚ እዋን ዘሎ መሰረታዊ ካብ ዝኾኑ ሽግራት ስፖርት ሃገርና ኮነ ክልልና ናይዚ መንቀሊ እዩ።

ፍልስፍናን ፖለቲካን

ስፖርት ማሕበራዊ ንጥፈት ደቂ ሰብ እዩ እንትበሃል ፖለቲካዊ፣ ቁጠባዊ፣ ማሕበራዊን ስፖርታዊን ትሕዝቶ ኣለዎ ማለትና እዩ። ስፖርት ፖለቲካዊ ትሕዝቶ ኣለዎ እንትበሃል ንሰለስተ ስፖርትን ፖለቲካን ዘጣምር ትፋፅ ገመድ መሰረት ብምግባር እዩ። እዚኡም ድማ ስፖርታዊ ፖለቲካ፣ ፖለቲካ ኣብ ስፖርትን ስፖርት ኣብ ፖለቲካን እዮም።

1. ስፖርታዊ ፖለቲካ (Sport Politics) እንትንብል

ካብ ትካል ዓይነት ስፖርት (ኩዕሶ እግራ፣ ብሽከሌታ፣ አትሌቲክስ...) ዕላማ፣ ልሎኹ፣ ራእይን ሸቶን ዝነቅል ሓድነትን ኣፈላላይን እንትኾን ብፍላይ ኣብ ትልምን መረጃን ዝርአ ምስሕሓብ ዘጠቓለለ ወይ ብኻሊ ኣበሃህላ ብስፖርት ጀሚሩ ብስፖርት ዝውድእ ዘሎ ኩነታት ዘጠቓለለ ኢና ስፖርታዊ ፖለቲካ ንብሎ። ንኣብነት ሃገራዊ መረጃ ፌዴሬሽን ኩዕሶ እግሪ እንተራኢና ዘሎ ምስሕሓብን እንካ ሃባን ይትረፍዶ ብውልቀስ ንመራሽቢ ብዙሃን ዕለታዊ ዛዕባ ኮይኑ እንራእ መበገሲኡ ካብ ስፖርታዊ ፖለቲካ ዝነቅል እዩ።

2. ፖለቲካ ኣብ ስፖርት (Politics in Sport) እንትንብል

ሃገራዊ ኮነ ዓለማዊ ፖለቲካ ፓርቲታት ኹና ሃገራት ንፖለቲካ እንካ ሃገራዊ ጥቕሚ (National Interest) መበገሲ ብምግባር ፖለቲካን ፖለቲካኛታትን ወይ ድማ መንግስቲን ሰብ ስልጣንን ኣብ ስፖርት ዝህልዎም ኣወንታዊ ኮነ ኣሉታዊ ብፅሒት መበገሲ ብምግባር ዝህሉ ርክብ እዩ። ንኣብነት ማሕበር ኩዕሶ እግሪ ዓለም ኣብ 2022 ዝካየድ ፅዋዕ ኩዕሶ እግሪ ዓለም ኣሰናዳኢት ሃገር ኳታር ምዃን ሰዲቡ ዓለም ከትሕቆን ድሕሪ ምፅናሕ ኣመሪካን እንግሊዝን ንመራሕቲ ፊፋ ብግዕዝይና ከሲሰን ንገሊሉም ብምእሳር ንኻልኣት ካብ መዝገብም ብምልዓል ዝተገበረ ምንቅስቓስ ሓደ ኣብነት ፖለቲካ ኣብ ስፖርት እዩ።

3. ስፖርታዊ ፖለቲካ (Sport in Politics) ድማ

ስፖርት ኣብ ፖለቲካዊ ኩነታት ወይ ስፖርት ንፖለቲካዊ መሳርሒ ብምጥቃም ድጋፍካ ይኹን ተቃውሞኻ ኣብ ኣደባባይ ስፖርት ወይ ብስፖርት ኣቢሉ ዝግለፅ መስርሕ እዩ። ንኣብነት ኣብ 1965 ዓ/ም ሕሩፍት ጋንታታት ኩዕሶ እግሪን ኩዕሶ ሰኪዔትን ትግራይ (ብቲ እዋን ዕላዊ ዝነበረ መፀውዒኡን ሕርይቲ ጋንታ ጠቕላይ ግዝኣት ኩዕሶ እግሪ ትግሬን ሕርይቲ ጋንታ ጠቕላይ ግዝኣት ኩዕሶ ሰኪዔት ትግሬን እዩ ነይሩ) መራሕቲን ተግወቲን እተን ጋንታታት ዕላዊ ሽምና ትግሬ ዘይኮነስ ትግራይ ኢና ዝብል ተቃውሞ ፖለቲካ ንስፖርት መበገሲ ብምግባር ዝተኻየደ ምንቅስቓስ ነይሩ። እቲ ኻልኣይ ድማ ኣብ ኣሊምፒክ ንሃገርና ካብ ዝወከሉ ኣትሌታት ሓደ ፊደላ ሌሌላ ብማራቶን ጋይ ወዲኡ ናብ ናይ መወዳእታ መስመር እንትኣቱ ኣእዳዉ

ኣጣሚሩ ብምልዓል ኣንጻር ዝወከሎ መንግስቲ ኣብ ኣደባባይ ዓለም እዋ ድማ ኣብ ኣሊምፒክ ዝተርአዩ ኣብነት ስፖርት ኣብ ፖለቲካ እዩ።

ኣጠቓሊልካ እንትርእ ውድድራዊ ስፖርት እንትፍጠር ፖለቲካዊ ጉዝጓዝን ደርቢ ፈልዩን ብምንባዕ ስፖርትን ፖለቲካን ፈሊኻ ምፍላይ ኣይከኣልን። ይኹንምበር ኣብ ሃገርና ኹኪ ክልልና ስፖርት ካብ ፖለቲካ ፈሊኻ ብምርኣይ ስፖርት ካብ ፖለቲካ ዝፀየ ንምግባር ዝግበሩ ፈተነታት ከንቱ ጥራሕ ዘይኮነስ ኣብ ፍልስፍና ስፖርት ዘሎ ግንዛብ ትሑት ምዃኑ ዘርእ እዩ። እኳድኣስ ባቲ ዘፈር ዘለዉ ሙሁራን ከምኒ ዋናይናን ሙሲካን ዝተብሃሉ ንፍልስፍና ስፖርት ዘፅንዑ ሙሁራን ከምዝብልዎ (2008፡1) “ፍልስፍና ኣብ ሓደ ተግባር ዝፀየ ኣረዳድኣ ንክህልወና ጥራሕ ዘይኮነስ ንኣውራ ሽግር መሰረታዊ ፍታሕ ንምቕማጥ ውን ይሕግዘና። ስለዚ ፍልስፍና ዘደምም፣ ንፁር፣ ሓቕኛን ዕምቕን ፍታሕ ንክህበና ኣብ ልዕሊ ምሕጋዞ ሰባት ኣብቲ ተግባር እንታይ ከሰርሑ ከምዝግብኡም ዝሕብር መስርሕ እዩ” ምስ ባቡ ካብቶም መሰረታዊ መግለጺታት ፍልስፍና ስፖርት ሓደ ፍልስፍና ፖለቲካ እዩ ይብሉና። ነዚ እዩ ድማ ፖለቲካን ስፖርትን ካብ መፈጠሮም ካብ ሓደ ጉንዲ ተጨዲዶም ስለዝወፁ ሓደ ኣካል ፍልስፍና ስፖርት ፍልስፍና ፖለቲካ (Philosophy of Politics) እዩ ዝበሃል። ምሽጥር ስፖርት ንምፍላጥ ድማ ሃገራዊን ክልላዊን ፖለቲካ መበገሲ ምግባር ግድን ይኸውን።

ፍልስፍናን ዕዳጋ ስፖርትን

እቲ ካሊእ ስፖርትን ቁጠባን ዘለዎም ምትእስሳር እንትኾን ኣብ ዘበናዊ ዓለም ዘሎ ስፖርት ካብቶም ዝለዓሉ ኢንዱስትሪታት ሓደ እዩ። ስፖርት ዕዳጋ ንምግባር ወይ ምስ ንግዲ ንምትእስሳር ንፁር መትከል ፍልስፍና የድሊ። ስለዚ ስፖርት ዕዳጋ ወይ ንግዲ ንምግባር ካብ ዝሕግዞ ስፖርታዊን ንግዳዊን ፍልስፍና መበገሲ ምግባር ኣገዳሲ እዩ።

ስፖርታዊ ንግዲ ወይ ዕዳጋ ክልተ ክፍሊታ ዘለውዎ እንትኾን ስፖርታዊን ስፖርታዊ ዘይኮኑን ወይ

ንስፖርት ከም መስርሕ ዝጥቀሙን ተባሂሎም ይምቡሉ። ስፖርታዊ ዝበሃሉ ስፖርታዊ ንጥፊት ብምክያድ ወይ ብምፍራይ ናብ ዕዳጋ ምውዓል እንትኾን ከምኒ መሸጣ ቲኬት ኩሎም ዓይነታት መሸጣ ኣቕሑ ስፖርት ከም ማልያ ጫማ ቱታን ካልኣትን ዘጠቓለለ እዩ። ስፖርታዊ ዘይኮኑ ወይ ንስፖርትን ውድድራት ስፖርትን ከም መስርሕ ዝጥቀሙ ድማ ብወሳኔይ መልኰ ብስፖርት ዝግለፁ ተግባራት እዮም። ንኣብነት ኣብ እዋን ውድድር ንራእም ማስታወቂያታትን ንውድድራትን ጋንታታትን ስፖርትን ዝገብሩ ትካላትን መራሽቢ ብዙሃንን ዘጠቓለለ እዩ።

ስፖርታዊ ዕዳጋ ወይ ንግዲ ዝበሃሉ ድማ ክልተ ክፍሊ እንትህልዎም መፍራይቲን ግልጋሎትን ብምባል ይምቡሉ። መፍራይቲ እንብሎም ንስፖርታዊ ዕጥቅታትን መሳርሒታትን ብምፍራይን ብምሻጥን ዝተዋፈሩ ከምኒ ኣዲዳስ፣ ፑማ፣ ናይኪ... ዝበሉ እዮም። ግልጋሎት እንብሎም ድማ ኩሎም ዓይነታት ውድድር፣ ጥዕና ንምሕላውን ቁመና ንምምዕራይን ወይ ርጉዲ ንምንካይ... ዝወሃቡ ስልጠናታት ኣካል ብቕዓትን ኤሮቢክስን፣ ምምኻር ስነ ልቦናን ፊዚዮሎጂን ዝሓወስ እዩ። እዋ ንኩነታ ስፖርት ሃገርናን ክልልናን ንምምዛን ምእንታን ክጥዕመና ስፖርትና ብመንፅር ኣማተሪክምን ፕሮፌሽናሊዝምን ንርእዮ።

ፍልስፍና ብመንፅር ኣማተሪክምን ፕሮፌሽናሊዝምን

ብመዳይ ስፖርት ኣብ መትከላት ኣማተሪክምን ፕሮፌሽናሊዝም ዘሎ ርክብን ኣወዳድባን ክፅፍፍ ምግባር እንትኾን ንቕጠባዊ መዳዩ ድማ ንፍልስፍናዊ ዕዳጋ ኣብ ግምት ምእታው የድሊ። ተዘየለ ዕዳጋን መስርሕ ዕዳጋን ዘይብሉ ጥራሕ ዘይኮነስ ተጠግሪ ስፖርት ሒዝካ ሚልዮናት ቅርሺ ምንቅስቓስ ካብ ምጥላዕ ወግኢ ካሊእ ዝበሃል ኣይኮነን። ካብዚ ብተወሳኺ ነቲ ዓውዲ ካብ ምፅባብ ሓሊፉ (ጥቕሚ ብምዃኑ ብውልቀ ሰባት ስለዝበሓት) ስፖርት ኣብ ሃገራዊን ክልላዊን ዝህልዎ ቁጠባዊ ረብሓ የብሉን ጥራሕ ዘይኮነስ ከም ቁርዲድ ንኻልኣት እናመጥመጠ ንክክብር ዝተፈረዶ ይኸውን።

ንኣብነት ኣብዚ ሕዚ እዋን እንዳዝገም ኣብ ዘለና ጋይ ዕብዮትን ትራንስፎርሜሽንን ናብ ኢንዱስትሪ ዘሳግራ ኣናሸተይን

ደቀቆቲን ትካላት ንምህናፅ መናእሰይ ዝውድብ ዘሎ ነቲ ስፖርት-ውን ዝመርኡ ኣካል ቢሮ ጉዳይ መናእሰይን ስፖርትን እዩ። ጉመስ ኣብ ዕዳጋ ተኮር ፍልስፍና ስፖርት ዘለዎ ኣረዳድኣ ምንኣስዶ ወይስ ምዝባዕ ብዘየገድስ ኩሉ ኣካሉ ብኣናእሸተንን ደቀቆቲን ዝተመልኦ ስፖርት እዎ ድማ ምስ መፍረ ከባቢያዊ ኢንዱስትሪ ዝተኣሳሰር ገዲፍካ ኣብ ግልጋሎት ዘድህበ ሸቕጥ ምውዳብ ግልፂ መርኢያ እዩ።

ንኣብነት ስፖርታዊ ምንቅስቃስን ዕዳጋን ከመይ ከምዝተኣሳሰሩ ንምብራህ ዝሰዕ መበገሲ ንተዓዛብ። ተተካእቲ ነፍሪ ዝትብል ዘልማዳዊት ኣበሃህላ ንውሰዳም ናብ ተግባር ነሽርፋ እንተይልና ሰልጠነቲ እንተልዮም ንሰልጠነቲ ዘድሉ ስፖርታዊ ዕጥቂን መሳርሒን ምጥላቡ ኣይክተርፍን ምኽንያቱ ሰልጠነቲ ዝሰልጥንሉ ዕጥቂ ከም ማልያ ቱታ፣ ጫማንካልኣትን) ስፖርታዊ መሳርሒ ድማ ከም ኩዕሶ፣ መርብብ፣ መንፍሒ ብሽክሌታ፣ ጦር፣ ዲስከስ ኣሎሎ... ኣብ ኣናእሸተይን ደቀቆቲን ብዝውደቡ መናእሰይ ከስራሕ እንተተገኙ ዙርያ መለሸረብኣ ከምዝርከብ ምዕዛብ ይከኣል። እቶም መፍሪይቲ መናእሰይ ድማ ተመሊሶም ንስፖርት ስፖንሰር ስለዝገብሩ ኣብ ዓርስ ምርኮሳ ዝምስረት ስፖርት ይህልወና። እንታይም ካብ ሸቕጥ ወፃኢ ዘየርኢ ልምዲንዶ ሓፂሩናን።

ብመዳይ ስፖርት እንትንገራ ነቲ ካሊእ መዳዩ ገዲፈ ኣብ ትካላዊ መሓውርን ምሕደራን ዘሎ ፍልስፍና እንትንገራ ኣብ ኣማተሪዝንም ፕሮፌሽናሊዝምን ዘለና ድሑር ኣረዳድኣ ክንቆይር ይግባእ። ኣብዝሓለፉ እዋናት ዝነበረና እምነትን ኣሰራርሓን ኣማተሪዝም ኣብዘለሉ ፕሮፌሽናሊዝም ከህሉ ኣይኸእልን ብዝብል ንፕሮፌሽናሊዝምን ንመትከላት ፕሮፌሽናሊዝምን ብሕገ ዕውቀት ዝገብር ሕገ ቀይዳና ፀረሑ እዩ። በዘይ ገለ ለውጢ ሕገ ድማ ንገለ ኣሰራርሓታት ፕሮፌሽናሊዝም ብምትእትታው ሕሙዲቕ መትከል ብምሓዝ ወይ ብሳይንሳዊ ኣፀዋዕኡ ሽማግሌዝም (Shamateurism) ብምትእትታው ጠገለ ዘይብሉ ስፖርት እናመራሕና ንርከብ። ካብ ባህሪያት ሽማግሌዝም ሓዲ ድማ ምጉናፅ እንትኾን መራሒ ምስ ተመራሒ፣ ተፃውዲ ምስ ኣሰልጣኒ፣ ተመልካቲ ምስ ዳይና ወዘተ ሓዲሑ ምስ ካሊእ እናተባልዐ ንገራ ዘለና ተርእዮ ውፅኢት ሽማግሌዝም እንትኾን ንመፍትሒኡ ድማ ኣብክንዲ ፍልስፍናን ስልቲና ምምዕርራይ (Philosophical and System arrangement) ዓበይቲ ዓዲን ሙሁራንን እናኣከብካ ምሽምጋል ነቲ ሽግር ከነህድኡ ወይ መልከው ክንልውጦ ተዘይኮይኑ መሰረታዊ ፍታሕ ኣይነምዕእን።

ፍልስፍናን ማሕበራዊ ጉዳያትን ስፖርት

ንማሕበራዊ መዳይ ስፖርት ኣፅብብ ብምባል ኣብንገራኡ ድማ ምስ ትምህርትን ጥዕናን ብምትእስሳር እዩ። ስለዚ ምስ ጥዕናን እንትንብል ምስ ምክልኻልን ኣካላዊ ምንቅስቃስን ዘሎ መትከላዊ ርክብ እንትኾን ምስ ትምህርቲ ድማ ምስ ፍልስፍና ትምህርቲ ኣካል ጥንካረ እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ትምህርቲ ሳይንሳዊ ዕጣቕ ዝዓጠቐ ካብ ዝተሓቱ ክሳብ ዝተዓሉ ሙሁራን ዘፍሪ ትምህርቲ ስፖርት ሳይንስ ነዚ ኣብ ግምት ብምእታው ፍልስፍና ትምህርቲ ኣካል ጥንካረ (Philosophy of Physical Education) ንፁር ኣረዳድኣ

እንትህልወና እዩ። ተዘየለ ከምቲ ንገራ ዘለና ዝተምሃረን ዘይተምሃረን ተሞክሮ ኣለና በሃልቲን ዘይብሎምን ተመሳሳሊ ቋንቋ ብምዝራብ ምምሃር ሕንታይ እዩ ክሳብ ዝበሃለሉ በዚሕና ኢና። ነዚ ድማ እዩ ሳይንስ ኣብ ስፖርትና ንዘሎ ዘልማዳዊነት ኣሰራርሓን ስፖርታዊ ኣረዳድኣን ክሰብር ዘይከኣል።

ስለዚ ዘለና ምርጫ ሓንቲን ሓንቲን እያ ወይ ዘልማዳዊነት ስፖርት ይሰበርሞ ብስፖርታዊ ሳይንስ ይተካእ ተዘየለ ስፖርታዊ ሳይንስ ኣየድልን ዘልማዳዊ ስፖርትና ሒዝና ንኺድ እንተይልና መፍሪይቲ ትካላት ስፖርት ሳይንስ ዝኾና ዩኒቨርሲቲታት ይተዓፀፀ ማለትና ኢና። ምኽንያቱ ኣብ ዓለምና ዛጊድ ዘልማዳዊ ሳይንስ ዝብል ፍልስፍና ስለዘየለ ወይ ሳይንስ ኣብ ልዕሊ ዘልማዳዊነት ተዘየለ ዘልማዳዊነት ኣብ ልዕሊ ሳይንስ ይወይን በሃሊ እዩ።

ንምጥቕላል ዝኣክል መሰረታዊ ሽግር ስፖርትና ኣብ መዳይ ፍልስፍና ዘሎ ዘንባዕ ኣረኣእያ እንትኾን ኣብ በቢክባቢኡ መናእሰይን ሰገናትን ክፃትሎም ዝግባእ ቦታታት ብዕሮኽ ሓፂርካ ወይ ንመጋየዚ ዝተሰርሑ ይመስሉ ኮፍ መበልን ዕምባባታትን ብምግባር ምዕፃው ዘገርም ጥራሕ ዘይኮነስ መራሕቲ ስፖርትና መሰረታዊ ሽግር ስፖርትና ህዝባዊ ስፖርት ዘይምትካልናን ተተካእቲ ዘይምፍራይናን እንትብሉ ሕንኽ ዘይብሉ ብምባል ዝሓልፍ ዘይኮነስ ኣብ ስፖርትና ዘሎ ፍልስፍና ክንድህስሶ ዘገድደና እዩ።

ንምዃታብ ህዝባዊ ስፖርት ንምተካል ካብ ተሳትፎ ወፃኢ ይኸውን እዩ? ወይስ ምእንተ ጭርሖ እዩ። ብተመሳሳሊ ሰብን ሰብ ሞያን ዝፈሪኮ ኣብ ውሽጡ ንዘሎ ክእለትን ብቐዓትን ንክውፅእ ዕድልን ኩነታትን ምምቕቓውምባር ሰብን ክእለትንዶ ጠፍጠፍካ ይዕዩ እዩ። ስለዚ ተተካእቲ ንምፍራይ ነቲ ድሑር ዘልማዳዊነት ሽማዊን ስልጠና መናእሰይ (ፕሮጀክት) ሒዝካ ይትረፍዶ ሃገራዊን ዓለም ለኻዊን ተፃውዲን ኣትሌታትን (World class Athlets and Players) ክንፈጥርኩ ንባዕልትና ሽውሃት ስፖርትና ዘርዊ ተፃውዲ ንምርካብኻ ጋዶ እዩ። ሞላኻ ፕሮጀክት ይሃሉ እንተይልና እተን ብስም መዘናግዲ ዝተጋየፃን ብዕሮኽ ዝተሓፀራን ቦታታት ንኺፈተንም ኣብኡ ንዝፈረዩን ውጥጥ ንዝበሉ ፍሉይ ስልጠና ብምሃብ ምዕሩይ ስራሕ ምስራሕ ይከኣል እዩ።

እቲ ካሊእ ኣብ ስፖርትና ዘሎ መስደመም ሽግር ጉዳይ መፅናዕቲ እዩ። ስፖርትናን መራሕቲ ስፖርትናን ጉዳይ መፅናዕቲ እንተልዕለሎም ንምንታይ ከምዝብህርኡ መስደመም እዩ። ሳይንሳዊ መፅናዕቲ (Scientific Research) ብሕታዊ መንገዲ ለውጢን ዕብየትን እንትኾን ስፖርት ሃገርና ኮነ ክልልና ኣብ መፅናዕቲ ዘለዎም ኣረኣእያ ዘምባዕ ጥራሕ ዘይኮነስ ካብ ተልመዴን ዘይዘለሉ ስማዊ ብምዃኑ ኣብ ስፖርትና ዝርኣ ፍልስፍናዊ ጎንፂ ደረት ዝሓለፎ እዩ።

ስለዚ ብፍልስፍናዊ ጎንፂ (Philosophical Paradox) ዝሕቆን ዘሎ ስፖርትና

ናብ ምዕሩይን ንቡርን ፍልስፍና ከንመልሶ እንተኾይና እሂን ምሂን ምባል የድሊ። ነዚ ግና ምዕሩይን ቅኑዕን ፍልስፍና ስፖርት የድሊ ጥራሕ ዘይኮነስ ትግራይ ንኹለና ማዕረ ዝትብፀሐና ብስሩውን ዘየንሕሽ (ደቃ) መንዶ ኣለዎ እዩ።

ሞያዊ ሽግር

እቲ ካልኣይ ሽግር ዝበልከዎ ሞያዊ (Professional) እንትኾን ኣብ ዘይማዕበላ ሃገራት ዝርእ መሰረታዊ ሽግር እዩ። እስቲ ከሳብ ከንደየናይ ገላይ ከምዝኾነ ሓደ ናይጀሪያዊ ፕሮፌሰር ንስፖርት ናይጀሪያን ኣፍሪቃን ኣመልኪቱ ዝበሎ ንርእ። ስፖርት ከምትምህርቲ፣ ንግዲ፣ ጥዕና፣ ቱሪዝም ወዘተ ሞያ እዩ። ትምህርቲ፣ ንግዲ፣ ጥዕና፣ ቱሪዝም ወዘተ ብሞያን ሰብ ሞያን እንትምርሑ ስፖርት ግና ብሓላፊ መንገዲ ዝምራሕን እዩ። ይኹንምብር ኣብ ናይጀሪያ ኮነ ኣፍሪቃ እንኮላይ ሃገርናን ክልናን ስፖርትን በስፖርታዊ ንጥፈቱ ማለት መራሕቲ ፌዴሬሽን ኮኑ ጋንታታት፣ ቴክኒካዊ ኮሚቴ ኾነ ጋዜጠኛ ስፖርት ወዘተ እንትንርኢ ደፋራት ዝበሓትምምብር ሰብ ሞያ ስፖርት ዝሓዘዎ ኣይኮነን። ነዚ እዩ ድማ ኢ ጆይ ጆርጅ ከምዝብሎ ምሕደራ ትካላት ስፖርት ናይጀሪያ ምርጫ ኩሎም ሓለፍቲ መንገዲ እዩም (“The administration of sport organizations in Nigeria has become a choice of all comer’s.”) ብምባል ብምፅፁዕ ዘቐመጡ። እዙይ ድማ ከምቲ ንዕዘበ ኣብ ሃገርና ኮነ ክልልና ብዛዕባ ስፖርት ዘይዛረብን ዘይትንትንን የለን። ኩሎ ኣብ ስፖርት ፈላስፋን ተንታኒን እዩ። ካለእ ይትረፍ ዓለም ብምይዳም ዝለዓለ ከብሪ ዝሃበቶም ውልቀ ሰባትን ጋንታታትን ካብ “ወያል” ዝብል ፀርፊ ጀሚሩ ከሳብ ትንተና ውድድራት ኣውሮፓ ዘሎ ብከምዝመስለኒ ዝሰነ ገምጋም እንትንርኢ ሞያ ወይ ፕሮፌሰን ገደላ ዝኣተወት እዩ።

ብፍላይ ኣብ ኣመራርሓ ዝቐመጡን ጋዜጠኛታትን ኣብ ዘለዎም ሞያ ተወሳኺ ሞያ ስፖርት ንከግጥቁን ብፍላይ ንፍልስፍናን ጥበብን ስፖርት ከግጥቁ ብምግባር ስፕርትና ናብ ዝለዓለ ብርኪ ምስጋር ይክኣል እዩ በሃሊ እዩ። እዙይ ግና ከምቲ ልዕል ዝሓበርከዎ መሰረታዊ ምትዕርራይ ፍልስፍና ስፖርትን ስልቲን ምስ ምግባር ተኣሳሳሩ ከኸውን ኣለዎ።

መጠቓለሊ

እቲ መሻግን ኣብ ስፖርትና ዘሎ ሕግን ዘልማዳዊነትን እዩ። እስቲ ነዚ መበገሲ ከኸነኒ ኣብ መፅሓፍ ፍልስፍና ፍልስፍና ዘርኣ ያዕቆብን ወልደ ሕይወትን፣ ሓጎስ ኣብሃላ ኣባይ (ዶ/ር) ንሃተታ ወልደ ህይወት ኣመልኪቶም ዘቐመጥዎ ከቐርብ። ዘርኣያቶብን ወልደ ህይወትን ኣክሱማዊያን ተጋሩ ፈላስፋታት እንትኾኑ ኣብ መበል 16 ክፍለ ዘበን ዝነበሩ እዮም። (2011:91) “ንሕና ባዕልና ካብ መሰረቱ ከሳብ ፍጻሜኡ ተዘይመርግርግናዮን ተዘየሰተውዒልናሉን እምነት ወለድና ሓቂ ምዃኑ ብኸመይ ንፈልጥ? ዝብል ሕቶ ፈላስፋ ወ/ህይወት እንትኾን መብርሂ ዶ/ር ሓጎስ “ሓዲሽ ትውልዲ ካብቲ ነባር ትውልዲ ዝሓሸ ኣተኣሳሰባ ከህልዎ ከምዝኸእል ንምግላፅ ኮይኑ ንስርዓት ቀደም ዘይናፍቕ ወያናይ ኣተኣሳሰባ ከምዘለዎ የረድኣና

ይብሉ ዶክተር ሓጎስ።

ስለዚ ፈለማ ንሕና ካብ ዘልማዳዊነትና ንክንወፅእ ሓደጋ ዘልማዳዊነትን ተልመዴንን ከንፈልጥ ይግባእ ብሕሉፍ ምኹራዕ ኣድላዩ እንተኾነኳ ናይ ባዕልኻን ምስ ጊዜኻን ዝኸይድ ምግባር ግና ወሳኒ እዩ። ተዘየለ ኣብ ትማሊ ቐዳን ኣተኣሳሰባን ምድቃስ ንምብህራሩ ኣሸጋጋ እዩ። ኣብ ስፖርትና ዘሎ ሽግርውን እዙይ እንትኾን ሕጋዊ ጉዝጓዝ ረኺቡ ስለዘሎ ድማ ብቐሊሉ ንክንሰግር ኣይከኣልናን።

ነዚ ንምርጓድ ሓደ ኣብነት ከቐርብ። ብ1968 ዓ/ም ተጠጅዮ ዝተተግበረን በቢ

እዋኑ ቁሩብ ምምሕያሻት እናተገበረሉ ዝመፀን ስሪት ኣብያተ ምኽሪ ስፖርት ሓደ እዩ። እቲ ሕጊ እንትወፅእ ኣተን ክልላት (ክፍለ ሃገራት) ዓይነታት ስፖርት ዕብየት ብርኪን ብብርኪ ኮሚቴምብር ፌዴሬሽን ስለዘይነበረ ጥራሕ ዘይኮነስ ዘይፍቀድ ብምንባሩ (በቲ እዋን ዝነበረ እምነት ፌዴሬሽን ብብርኪ ሃገር ጥራሕ ይቐውም ዝብል ብምንባሩ እዩ) ኣብተን ክልላት (ክ/ሃገራት) ዓይነታት ስፖርት ናይ ምውሳኔ ዓቕሙን ንምብራኽ ፈጻሚት ቤት ምኽሪ ስፖርት ብምጥያሽ ኣተን ዓይነታት ስፖርት ክውስና ይግበር ነይሩ። ድሕሪ መወዳእታ ሰማንያታትን መጀመሪያ ቴስታታትን ግና ኣብ ክልላት ዓይነታት ስፖርት ዝተቐመጡ ሮቻሒታት እንተማለኹን ብብርኪ ፌዴሬሽን ከቐማ ብምፍቃዱ ብርኪት ዝበላ ዓይነታት ስፖርት ብፌዴሬሽን ብርኪ ቆይመን ይርከባ።

በዚ መሰረት ኣተን ብፌዴሬሽን ብርኪ ዝቐማ ኣብ ትሕቲ ፈጻሚት ዝኾናሉ መስርሕ ይኹን ሕጊ የለን። ፌዴሬሽን ንክኾና እንትፍቀደለን ዓርሰን ቡብዓርሰን ንክመርሓን ጉጂ ከወፃን ብምፍቃድ እዩ። ይኹንምብር ባህሪ ዘልማዳዊነትና ስለዘይሓደገና ሕዚውን ኣብ ፅላል ፈጻሚት ኮይነን እናተሓሚዘቐ ይርከባ። ከምቲ ብቐልዕነትና ዝፈልጠና ሰብ ኩሎብ ቆልዑ መሲልና ንረኣዮ ዶ ይኸውን። ብዝኾነ ጉዳይ ስፖርትና ብዕራይ ናብ ዘበለ የብል...ጥራይ ኣስጥም ኢልና ሸለል እንብሎ ከይኸውን! ብጎንዲ ፍልስፍንኡ ዝሕቆን፣ ሞያን በዓል ሞያን ዘይብሉ ብደፋራት ዝምራሕ ስፖርት፣ ካብ ዘልማዳዊነትን ተልመዴንን እንተዘይ ወይእናን ንለውጡ ሕጋዊ፣ ትካላዊን መሓውራዊን እንተዘይገርፍዮ ንስፖርትና ጥራሕ ዘይኮነስ ንትግራዊይነትና ዝሸርሸር ኩነታት ምፍጣሩ ኣይተርፍንዎ ብኣጋ ንባህርር! ጥዕና ይሃበለይ።

ንቤት ፅሕፈት ውድብ ሕቡራት መንግስታት፤ ኣብ ትሕቲኡ ንዝተጣየሳ ዓለምለኸዊ ስምምዕዓት ትካል ዓቃቢ ሰብኣውን ፖለቲካውን መሰላት፤ ከምኡውን ትካላ ስምምዕ ምውጋድ ዘርኣዊ ኣድልዎ ዝቐረበ ምተእኸኸኸብ ክታም (ፌርማ) ለበዋ (ፒቲሽን)

ዕለት ኣክቶበር 26/2019

ንቤት ፅሕፈት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ላዕሊዎት ኮምሽን ዓቃብ ሰብኣዊ መሰል

ዝኸበርኩም ኣቦ መንበር ውድብ ሕቡራት መንግስታት

ንሕና ኣብ ታሕቲ ክታምና ኣንቢርና ዘለና ውልቀ ሰባት ፤ ኣብ ዝተፈላለዩ ኣብያተ ማእሰርቲ ንልዕሊ ሓደ ተቐይሮም ኣብ ስቓይ ናይ ዝርከቡ ፖለቲካዊ እሴታት ተጋሩ ኣመልኪትና እዚ ዝሰዕብ ፅሑፍ ለበዋ ኣቕራብና ኣለና።

ከም ዝፍለጥ ኢትዮጵያ ኣብ ጎዳና ለውጢ ትርክብ። እንተኾነ እዚ ለውጢ ተባሂሉ ዘሎ ጊዜ፤ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ኮነ ተባሂሎም ብዝተፋሕሱ ውዲታት፤ ብዝተዋደደን ቀፃሊ ኣካይዳን፤ ብኣሸሓት ንዝቐፀሩ ተጋሩ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላልት ተተሓሕዙ ዝመፀ ጊዜ ምዃኑ ተራእዮ ኣሎ። ኣብ ዝሓለፉ ዓሰርተ ወሓሙሽተ ኣዋርሕ፤ ብርክት ዝበሉ ሰበሰልጣን መንግስቲ፤ ብመንግስቲ ዝውሃና ማዕኸናት ዜና(ሚዲያ)፤ ከምኡውን ውልቀ ሚዲያ ፤ ብመንግስቲ ፌደራል ኢትዮጵያ ሕቡእ ደገፍ እናተገብረሎም፤ ኣብ ልዕሊ ትግራዊ ዝተቀደደ ወፍሪ ምጥፋእ ሽምን ወፍሪ ምፅናት ዘርእን ኣውጅም ዘይዛሪ ጎስጓስ ከምዝገበሩ ይፍለጥ።

ውፅኢት ኦቲ ዘርኣዊ ጎስጓስ ከምቲ ዝተተገበየን ተግባራዊ ኮይኑ ድማ፤ ኣብዚ ሕዚ እዋን ነባር ሰበሰልጣናት፤ ሲቪል ሰራሕተኛታት፤ ነጋዶን ትግራዊ ዓልዮት ዘለዎም ኣገልገልቲ ሃይማኖትን፤

ብዘርኢ ጥራሕ እናተሃደኑ ግዳያት ቤት ማእሰርቲ፤ ኢሰብኣዊ ኣታሕዝን ከይዲ ፍትሕን ኮይኖም ኣብ ቤት ማእሰርቲ ተዳጉኖም ይሳቐዩ ኣለዉ።

ዝኸበርኩም ኣቦ መንበር ውድብ ሕቡራት መንግስታት

ሎሚ ከባቢ ሚእቲ ሽምምን ሃለዎቶምን ዝተረጋገፁ ተጋሩ ኣብ ኢትዮጵያ ፤ ኣብ ቤት ማእሰርቲታት ፌደራል፤ ክልላት ገሊኦም ድማ ኣብ ሕቡእ ኣብያተ ማእሰርቲ ብፖለቲካዊ እሴቲነት እናተሳቐዩ ይርከቡ። ካብ መንገእም ብርክት ዝበሉ እዚ ኩሉ ኣዋርሕ ኣብ ትሕቲ ቀይዲ እንትቐመጡ ፤ ዛጊድ ብዛዕባ ዝተኸሰሱን ዝተኣሰሩሉን ጉዳይ ዕላውን ሕጋውን ምርመራ ብፍፁም ዘይጀመሩ እዮም። ገሊኦም ድማ ብፈለማ ዝተኸሰሱሉ ጉዳይ ቤት ፍርዲ ናፃ እንትብሎም ወይ ብዋሕስ ንኸውፁ ኣዚዙ እንተብቐዕ፤ ውሳኔን ክብርን ኣብያተ ፍርዲ እናተገሰጸ፤ ካልእ ሓደሽቲ ክስታት እናተደረበ ሕገመንግስታዊ መሰሎም ብዝጥሕስ ኣሰራርሓ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ክፀንሑ ዝተገደዱ እዮም። ኣብ ልዕሊ ከቢድ ውርደትዚ ፤ መሃይኦም ተቋራፅ፤ ዘለዎም ንዋይ (ሃፍቲ) ከየንቀሳቐሱ ስለዝተኣገዱ፤ ጠበቓ ቆይሮም ከሚገቡ ኣብ ርእሲ ዘይምኽኣሎም፤ ስድርኦም ዘንብር ኣኻእሎ ሓሪምዎም ኣብ ከቢድ ሰብኣዊ ቅልውላው ዝወደቐ እዮም። ብኣማኢት ዝቐፀሩ እውን ሕገ ብዝበተኸ ኣገባብ ሃለዎቱን ኣብዘይፍለጥ ቦታ ተኣሲሮም ኣብርእሲኦም እንታይ ከምዝፍፀም ዘሎ ዘይፍለጡ ኣለዉ።

ዝኸበርኩም ኣቦ መንበር ውድብ ሕቡራት መንግስታት

እዚ ዝፍን ዝተዋደደን ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰል፤ ኣብ ልዕሊ እቶም ተኣሲሮም ዘለዉ ግዳያትን ስድርኦምን ጥራሕ ዝተፈፀመ ከምዘይኮነ ንኣምን። እዚ ዝፍን ዝተዋደደን ወፍሪ ምፅናት ዘርኢ፤ ኣብ ልዕሊ ትግራዊ ዝተወርወረ ናይ ምልካውያን ወፍሪ እዩ ኢልና ንኣምን። ብምዃኑ ድማ እዚ ኣብ ልዕሊ ንፁሃን ሰባት ተወሊዑ ዘሎ ወፍሪ ምግሃስ ሰብኣዊ ክብሪ ፤ ነዛ ሃገር ኣብ ዘይዛሪ ዓንኸል ሕን ምፍዳይን ቂምን ዝኸቐቐ ኣዝዩ ሓደገኛ ተርእዮን ተበግሶን ምኽኑ ክፍለጥ ኣለዎ።

ዝኸበርኩም ኣቦ መንበር ውድብ ሕቡራት መንግስታት

እምበኣርከስ፤ ንሕና እዚ ኣቤቱታ ክነቐርብ እንተለና ፤ እዚ ቤት ፅሕፈት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ነቲ ጉዳይ ቅልጡፍ ኣቓልቦ ሂቡ፤ ነቲ ጉዳይ ዝምርምር ፍሉይ ልኡኽ ሰይሙ፤ ነቲ ጉዳይ ዝከታተሉ ዝምልከቶም ኣካላት መዲቡ፤ ኣብቲ ዝጠቐስናዮ ጉዳይ ዘሎ ኩሉ ተግባራት መንግስቲ ኢትዮጵያ ፈትኹ፤ ኣብዚ ተባራሲ ጉዳይ ሰብኣዊ መሰል ቅዋሙ ንሕብረተሰብ ዓለም ከፍልጥ ብተራ ንኣትት።

ምስ ዝለዓለ ክብርን ሰላምታን

ቅዳሕ

- + ንቤት ፅሕፈት ኮምሽን ሰብኣዊ መሰል ሕብረት ኣፍሪካ
- + ንቤት ፅሕፈት ኮምሽን ሰብኣዊ መሰል ኢፍድሪ
- + ንኹሎም ዓለምለኽ ትካላት ዓቃቢ ሰብኣዊ መሰል
- + ንኹለን ሚዲያ